

**ΑΝΟΙΚΤΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΥΠΡΟΥ**

**ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

«Τραπεζική και Χρηματοοικονομική»

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΕΠΙΠΕΔΟΥ ΜΑΣΤΕΡ

**Η Ανάπτυξη της Εθνικής Τράπεζας σε όλη τη
Μεταπολεμική Περίοδο: Διδάγματα πριν και
κατά τη διάρκεια της Κρίσης.**

ΒΑΡΒΑΚΗ ΘΑΛΕΙΑ

**Επιβλέπων Καθηγητής
ΓΕΩΡΓΙΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ**

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Οικονομικών Επιστημών και Διοίκησης

**Η Ανάπτυξη της Εθνικής Τράπεζας σε όλη τη
Μεταπολεμική Περίοδο:**

**Διδάγματα πριν και κατά τη διάρκεια της
Κρίσης.**

Θάλεια Βαρβάκη

**Επιβλέπων Καθηγητής
Γεωργόπουλος Αντώνιος**

Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή υποβλήθηκε
προς μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων για απόκτηση

μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών
στη Τραπεζικά και Χρηματοοικονομικά

από τη Σχολή Οικονομικών Επιστημών και Διοίκησης
του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου

ΙΟΥΝΙΟΣ 2014

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η μελέτη και η καταγραφή της παράλληλης ιστορίας της Ελλάδας και της Εθνικής Τράπεζας κατά τα τελευταία εξήντα χρόνια του εικοστού αιώνα και την πρώτη δεκαετία του εικοστού πρώτου αιώνα.

Προς την εκπλήρωση αυτού του σκοπού προηγούνται της τελικής ανάλυσης η πορεία του ελληνικού χρηματοπιστωτικού συστήματος από τη γέννησή του έως σήμερα και η παράλληλη μελέτη της ιστορίας της Εθνικής Τράπεζας, οι σημαντικότεροι σταθμοί της και η επιρροή της στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα.

Στην τελική μας ανάλυση αποδεικνύεται ότι παρά τις δυσμενείς επιπτώσεις της κρίσης στις ελληνικές τράπεζες, καθώς η πλειονότητα αυτών οδηγήθηκαν σε αύξηση μετοχικού κεφαλαίου, έκδοση ομολογιακών δανείων καθώς και την έντονη τάση για συγχωνεύσεις και εξαγορές στο χρηματοπιστωτικό περιβάλλον, η Εθνική Τράπεζα ισχυροποίησε την θέση της στον τραπεζικό χώρο και έπαιξε καθοριστικό ρόλο στη στήριξη της πραγματικής οικονομίας.

Συμπερασματικά, αποδεικνύεται ότι ένας δυνατός όμιλος όπως η Εθνική μπόρεσε με βασικές στρατηγικές και πολιτικές, με τεχνικές διαχείρισης των κινδύνων και γεωγραφική εξάπλωση στα Βαλκάνια και τη ΝΑ Ευρώπη, να ξεπεράσει την κρίση και να ηγείται για άλλη μια φορά στην ιστορία της του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

Συγκεκριμένα, Εθνική Τράπεζα, αν και δεν ήταν εκτεθειμένη σε παράγωγα προϊόντα υψηλού ρίσκου, επηρεάστηκε αρνητικά από την αύξηση κόστους χρηματοδότησής της, με αποτέλεσμα να μειωθεί η ρευστότητά της. Προς αντίδραση αυτών των προβλημάτων, προχώρησε σε αύξηση μετοχικού κεφαλαίου, έκδοση ομολογιακού δανείου, αύξηση των προβλέψεων μη αποπληρωθέντων δανείων, μείωση του λειτουργικού της κόστους, επέκταση των επενδύσεών της στις αγορές της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Όλες αυτές οι ενέργειες συνέβαλαν όχι μόνο στην διατήρηση ικανοποιητικού επιπέδου κεφαλαιακής επάρκειας και ρευστότητας αλλά και στην γένεση περαιτέρω προοπτικών εξέλιξης της Τράπεζας.

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ θερμά τον καθηγητή μου Αντώνη Γεωργόπουλο για τη συνεχή και ακούραστη υποστήριξη του καθ' όλη την διάρκεια της συγγραφής της εργασίας. Εξ ίσου ένα μεγάλο ευχαριστώ και ευγνωμοσύνη στον σύζυγό μου, Παναγιώτη Αποστολόπουλο που πέραν της συμπαράστασής του στο τεχνικό τμήμα και στην τελική διαμόρφωση της εργασίας μου, με την υπομονή του και την προτροπή του με βοήθησε να επιμείνω και να συνεχίσω, ακόμα και τις δύσκολες στιγμές της κούρασης και της ηττοπάθειας.

Περιεχόμενα

1	Κεφάλαιο 1ο	7
1	Εισαγωγή	8
2	Τράπεζες και Χρηματοπιστωτικό Σύστημα	10
2.1	Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	11
2.1.1	Εισαγωγή	11
2.1.2	Πιστωτικά Ιδρύματα (Τράπεζες)	14
2.1.3	Κεντρικές Τράπεζες	15
2.2	ΟΙ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ	16
2.2.1	Η Διεθνής Οικονομία	17
2.2.2	Το Διεθνές Νομισματικό Σύστημα	18
2.2.3	Οι Διεθνείς Οικονομικοί Οργανισμοί	19
2.2.4	Ιστορία του Διεθνούς Νομισματικού Συστήματος	20
2.2.5	Διεθνείς Αγορές Χρήματος και Κεφαλαίου	20
2.2.6	Οι λειτουργίες της Διεθνούς Τραπεζικής	22
2.2.7	Μορφές της Διεθνούς Επέκτασης των Τραπεζών	24
2.3	ΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΗΣ	25
2.3.1	Οι προκλήσεις της Διεθνοποίησης	25
2.3.2	Διεθνοποίηση και παγκόσμια ολοκλήρωση των χρηματοπιστωτικών αγορών	25
2.3.3	Αποκανονικοποίηση και απελευθέρωση των εγχώριων χρηματοπιστωτικών αγορών και του τραπεζικού χώρου	26
2.3.4	Αποδιαμεσολάβηση και τιτλοποίηση	26
2.3.5	Ραγδαία ανάπτυξη των παραγώγων χρηματοοικονομικών προϊόντων	27
2.3.6	Ένταση του ανταγωνισμού και σημαντικές αλλαγές στη μορφολογία του τραπεζικού χώρου εγχωρίως και διεθνώς	28
2.3.7	Αύξηση των χρηματοπιστωτικών κινδύνων και ενίσχυση της εποπτείας των χρηματοπιστωτικών οργανισμών	29
2.3.8	Ο αυξανόμενος ρόλος των αναδυόμενων αγορών και χωρών	30
2.4	Η πρόκληση της ONE	31
3	Ιστορικό Χρονολόγιο ΕΤΕ 1841-1940	34
3.1	Από την ίδρυση της Εθνικής 1841 έως το 1902	35
3.2	Από το 1902- 1940	41

4	Από την Εποχή του Μεσοπολέμου ως την Ένταξη της Ελλάδας στο Ευρώ και την Κρίση του 2008	45
4.1	Από τον Πόλεμο, στην Κατοχή και την Απελευθέρωση (1940-1944)	46
4.2	Εμφύλιος πόλεμος και μεταπολεμική ανασυγκρότηση (1945-1952)	50
4.3	Η δύσκολη περίοδος της μεταπολεμικής ανάπτυξης (1953-1959)	55
4.4	Η δεκαετία της Εδραίωσης (1960 έως το 1973)	62
4.4.1	Διεθνές δίκτυο - Διεθνοποίηση (α΄ φάση)	72
4.5	Επιβράδυνση και κρίση (1974-1989)	74
4.6	Εξυγίανση, ανάκαμψη, απογείωση (1990-2006)	84
4.6.1	Συγχωνεύσεις-Εξαγορές Τραπεζών	89
4.6.2	Εξυγίανση του χαρτοφυλακίου των τραπεζών	90
4.6.3	Κεφαλαιακή ενδυνάμωση της Εθνικής Τράπεζας	91
4.6.4	Εθνική Τράπεζα και κεφαλαιαγορά	93
4.6.5	Εσωτερικό Δίκτυο	94
4.6.6	Εθνική Τράπεζα και Κερδοφορία	95
4.6.7	Διεθνές Δίκτυο-Διεθνοποίηση (β΄ φάση)	97
5	Η Κρίση του 2008	101
5.1	Η πορεία προς την κρίση	102
5.2	Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και συνέπειες της κρίσης	104
5.3	Κρίση και ελληνικές τράπεζες	106
5.4	Μέτρα που ελήφθησαν από την ελληνική κυβέρνηση για την αντιμετώπιση της χρηματοοικονομικής κρίσης	108
5.5	Stress tests	108
5.6	Η αντιμετώπιση της Χρηματοοικονομικής κρίσης από τις τράπεζες και ειδικότερα από την Εθνική Τράπεζα	109
5.7	Η τραπεζική κρίση το 2010	111
5.8	Αποτελέσματα Εθνικής Τράπεζας 2012-α΄ τρίμηνο 2013	114
3	Συμπεράσματα	116
3	Συμπεράσματα	117
	Βιβλιογραφία	120

Κεφάλαιο 1

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Εθνική Τράπεζα λειτουργεί σήμερα μέσα σε ένα ιδιαίτερα δυσμενές οικονομικό περιβάλλον. Για να αντιμετωπίσει τις συνέπειες της οικονομικής κρίσης, ανέλαβε πρωτοβουλίες για την ενίσχυση της κεφαλαιακής της θέσης, με την πρόσφατη επιτυχημένη ολοκλήρωση της αύξησης Μετοχικού Κεφαλαίου. Παράλληλα, επιδίωξε να μειώσει τα λειτουργικά της κόστη, να βελτιώσει τη ρευστότητά της, όπως και τη σχέση δανείων-καταθέσεων. Αυτή η εξέλιξη, καθιστά την πορεία και τον ρόλο της Εθνικής Τράπεζας ερευνητικό πεδίο με ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς επηρεάζει άμεσα τόσο το μέλλον του χρηματοπιστωτικού συστήματος, όσο και της Ελληνικής οικονομίας συνολικά.

Στην παρούσα διπλωματική εργασία θα μελετήσουμε την πορεία του Ελληνικού τραπεζικού συστήματος έως σήμερα και την ιδιαίτερη συμμετοχή της Εθνικής Τράπεζας στην ανάπτυξή του. Στη συνέχεια θα επικεντρωθούμε στην επίδραση της κρίσης στο Ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα. Τέλος θα ερευνήσουμε αν ισχυροποιήθηκε η θέση της Εθνικής μετά τις συγχωνεύσεις των άλλων τραπεζών. Αυτό θα απαντηθεί βλέποντας την εξέλιξη του μεριδίου αγοράς της σε βασικά μεγέθη, όπως καταθέσεις, χορηγήσεις κ.λ.π και τη σύγκρισή του με εκείνο των ανταγωνιστών.

Καθώς ο συγκεκριμένος τομέας προσελκύει το ενδιαφέρον πολλών μελετητών, η βιβλιογραφία είναι πλούσια. Ενδεικτικά αναφέρονται παρακάτω κάποιες πηγές που θα χρησιμοποιηθούν στην μελέτη του αντικειμένου της εργασίας και αφορούν δελτία τύπου και απολογισμοί της Εθνικής Τράπεζας και της Τράπεζας της Ελλάδος, οικονομικές εφημερίδες, άρθρα και δημοσιεύσεις με οικονομικά αποτελέσματα των τραπεζών, όπως και το πλούσιο υλικό της Ένωσης Ελληνικών Τραπεζών.

Συνοπτικά, η διατριβή στοχεύει σε μια ιστορική αναδρομή της ανάπτυξης του εγχώριου τραπεζικού συστήματος και της μεταβολής της διάρθρωσής του. Η διάρθρωσή του μεταβλήθηκε από τις θεσμικές αλλαγές από στρατηγικές συγχώνευσης και εξαγορές, από τη διεθνοποίηση των ιδρυμάτων και από την όξυνση του ανταγωνισμού. Στο πλαίσιο αυτό δημιουργήθηκαν και αναπτύχθηκαν ορισμένοι μεγάλοι τραπεζικοί όμιλοι, ένας εκ των οποίων είναι και αυτός της Εθνικής Τράπεζας. Βασικός σκοπός της λοιπόν είναι να διερευνήσει την εξέλιξη του ομίλου της Εθνικής Τράπεζας διαχρονικά τόσο την περίοδο της ανάπτυξης της εγχώριας οικονομίας όσο και κατά τη διάρκεια της κρίσης. Με αυτόν τον τρόπο θα αναδειχτούν οι βασικές στρατηγικές και πολιτικές του ομίλου, οι τεχνικές διαχείρισης των κινδύνων και η γεωγραφική του εξάπλωση στα Βαλκάνια και στη ΝΑ

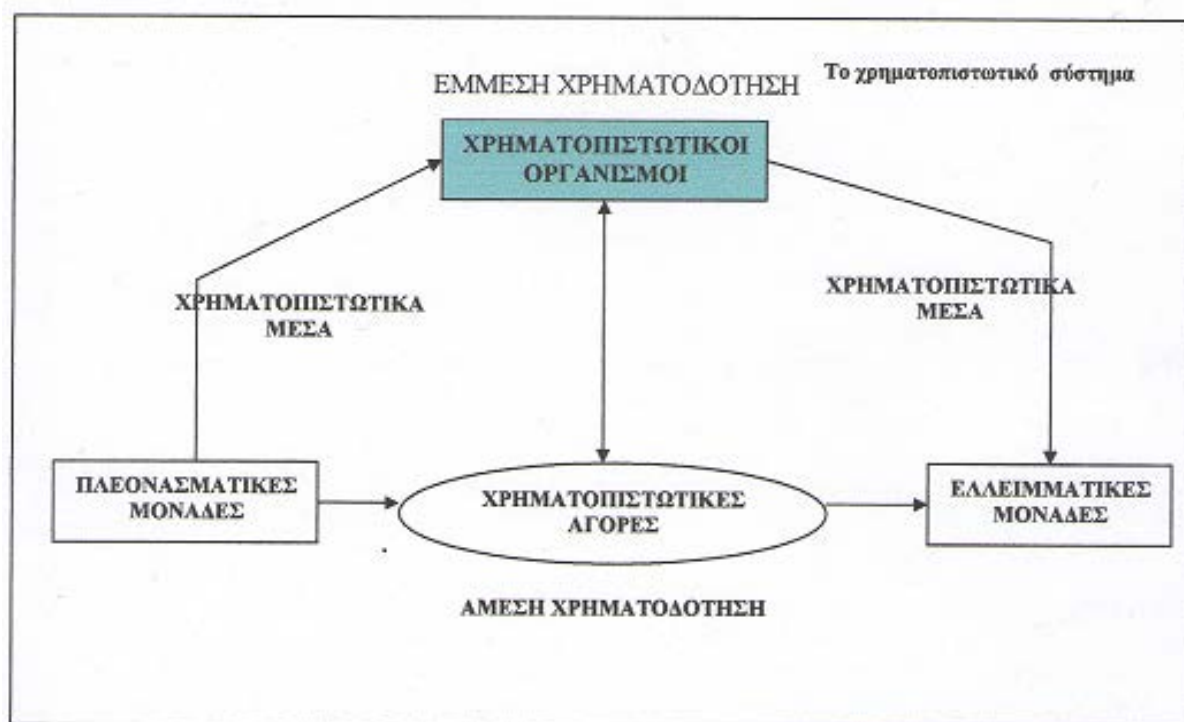
Ευρώπη. Η ανάλυση του συγκεκριμένου ομίλου θα είναι συγκριτική καθώς θα λαμβάνει υπόψη, τουλάχιστον σε ορισμένες κρίσιμες μεταβλητές (π.χ. μερίδια αγοράς σε καταθέσεις και χορηγήσεις), την εξέλιξη και των άλλων μεγάλων τραπεζικών ομίλων της χώρας, έτσι ώστε να παρέχει μια σχετικά σφαιρική ανάλυση.

Η έρευνά μας θεωρείται σημαντική επειδή επικεντρώνεται στην αναπτυξιακή δυναμική και πορεία της μεγαλύτερης ελληνικής τράπεζας. Μέσα από την ανάλυση προβλέπεται να φανούν οι σημαντικότεροι σταθμοί ανάπτυξης της, αλλά και τα όποια προβλήματα, οι αδυναμίες και τα ανταγωνιστικά μειονεκτήματα που υπάρχουν. Η όλη της πορεία θα εξεταστεί συγκριτικά και με τις άλλες μεγάλες τράπεζες [συγκριτική ανάλυση]. Από τη συγκριτική διερεύνηση, θα προκύψουν οι διαφορετικές συνέπειες που προήλθαν από τη λειτουργία σε δύο τελείως διαφορετικά περιβάλλοντα: αυτό της ανάπτυξης και εκείνο της κρίσης που επακολούθησε και διαρκεί έως σήμερα. Η ιστορική καταγραφή της πορείας της τράπεζας μπορεί να αποτελέσει ένα πλαίσιο-οδηγό ανάπτυξης και για μικρότερα ιδρύματα, τηρούμενων πάντα των αναλογιών και των περιορισμών που απορρέουν κάθε φορά από το εξωτερικό περιβάλλον, αλλά και για τράπεζες ανάλογης δυναμικότητας.

Η εργασία αποτελείται από τρεις ενότητες. Η πρώτη ενότητα είναι εισαγωγική και αναφέρεται σε διαφορές θεωρητικές και πρακτικές πτυχές του τραπεζικού συστήματος. Ειδικότερα εξετάζεται ποιος είναι ο ρόλος του τραπεζικού συστήματος, οι εξελίξεις στο διεθνές τραπεζικό σύστημα, οι κίνδυνοι και οι προκλήσεις της Διεθνοποίησης και κύρια η πρόκληση της ONE. Η δεύτερη ενότητα περιλαμβάνει την μελέτη της πορείας του Ελληνικού χρηματοπιστωτικού συστήματος από την γέννησή του έως σήμερα. Εδώ υπογραμμίζονται οι εξελίξεις στο Ελληνικό τραπεζικό σύστημα, ο ρόλος των τραπεζών στην οικονομική ανάπτυξη, με έμφαση στις κρατικές τράπεζες η δομή του Ελληνικού τραπεζικού συστήματος και οι προοπτικές ανάπτυξής του έτσι όπως αντανακλάται σήμερα σε χρηματοπιστωτικούς ομίλους. Παράλληλα μελετάται η ιστορία της Εθνικής Τράπεζας, οι σημαντικότεροι σταθμοί της καθώς και η επιρροή της στο Ελληνικό τραπεζικό σύστημα. Ειδική αναφορά γίνεται την περίοδο ένταξης της χώρας στην ευρωζώνη. Στην τρίτη ενότητα η ανάλυση της Εθνικής Τράπεζας τοποθετείται την περίοδο της κρίσης, όπου διερευνάται κατά πόσον ισχυροποιήθηκε η ανταγωνιστική της θέση και επηρεάστηκε ο ρόλος της στην στήριξη της πραγματικής οικονομίας. Συγκεκριμένα αναλύονται οι στρατηγικές της Τράπεζας για την ελαχιστοποίηση των αρνητικών συνεπειών της κρίσης αλλά και οι δυνητικές προοπτικές εξέλιξής της.

Κεφάλαιο 2
ΤΡΑΠΕΖΕΣ ΚΑΙ
ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟ
ΣΥΣΤΗΜΑ

2.1 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

2.1.1. Εισαγωγή

Απώτερος σκοπός της εκάστοτε οικονομικής πολιτικής είναι η οικονομική ανάπτυξη και η κοινωνική ευημερία. Βάση για την οργάνωση της οικονομίας και ταυτόχρονα αφετηρία για την οικονομική ανάπτυξη αποτελούν οι δύο κύριοι τομείς οργάνωσης της οικονομικής δραστηριότητας. Το μέγεθος και η συνεισφορά καθενός από τους δύο τομείς προσδιορίζεται από τις κρατούσες ιδεολογικοπολιτικές τάσεις και επιλογές και από την οικονομικο-πολιτική συγκυρία. Στο σημερινό παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον κυρίαρχη επιλογή αποτελεί ο περιορισμός του δημοσίου και η ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα.

Ο δημόσιος τομέας εκφράζεται από το κράτος (δημόσιο) και από τις δημόσιες επιχειρήσεις και οργανισμούς. Ο ιδιωτικός τομέας περιλαμβάνει τα νοικοκυριά (ιδιώτες) και τις επιχειρήσεις.

Επομένως οι οικονομικές μονάδες σε κάθε οικονομία κατατάσσονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες. Στις οικονομικές μονάδες του δημοσίου που εκφράζονται από το κράτος και τις δημόσιες επιχειρήσεις, και στις οικονομικές μονάδες του ιδιωτικού τομέα που εκφράζονται από τα νοικοκυριά και τις ιδιωτικές επιχειρήσεις. Οι οικονομικές αυτές μονάδες στο τέλος κάθε οικονομικής χρήσης (απολογιστικά) ή κατά τη σύνταξη του προϋπολογισμού τους

(προϋπολογιστικά) εμφανίζουν θετικό υπόλοιπο (πλεόνασμα), αρνητικό υπόλοιπο (έλλειμμα) ή μηδενικό υπόλοιπο (ισοσκελισμένες ροές).

Είναι φανερό ότι οι οικονομικές μονάδες που παρουσιάζουν πλεόνασμα, και κατά συνέπεια διαθέσιμα αποταμιευμένα κεφάλαια, έχουν συμφέρον να μην κρατήσουν τα κεφάλαια που τους περισσεύουν αδρανή, αλλά αντίθετα να τα μεταβιβάσουν, έναντι κάποιας αμοιβής ή απόδοσης, στις ελλειμματικές οικονομικές μονάδες.

Εν τούτοις δεν είναι καθόλου εύκολο κάθε πλεονασματική μονάδα να ερευνήσει την αγορά, ώστε να εντοπίσει τις οικονομικές μονάδες που έχουν ανάγκη κεφαλαίων και αντίστροφα, όσες οικονομικές μονάδες χρειάζονται κεφάλαια να εντοπίσουν τις οικονομικές μονάδες που εμφανίζουν πλεόνασμα και αποταμιεύσεις. Αλλά και αν ακόμη η επικοινωνία καταστεί δυνατή, στις περισσότερες περιπτώσεις δεν συμπίπτει το ύψος των αποταμιεύσεων μιας συγκεκριμένης οικονομικής μονάδας με το ύψος των κεφαλαίων που καλύπτουν τις χρηματοδοτικές ανάγκες κάποιας άλλης οικονομικής μονάδας ή δεν συμπίπτει το χρονικό διάστημα που οι οικονομικές μονάδες επιθυμούν να διαρκέσει η συναλλαγή. Ένα πρόσθετο σημαντικό θέμα που αντιμετωπίζουν οι οικονομικές μονάδες είναι η εξασφάλιση της επιτυχούς ολοκλήρωσης της συναλλαγής που πραγματοποιούν, αφού αυτό εξαρτάται από την τήρηση των όρων που οι ίδιοι θέτουν.

Επομένως, ακόμα και αν υπάρξει η επικοινωνία και συμφωνηθεί η συναλλαγή, δεν εξασφαλίζεται η αποτελεσματική διοχέτευση των κεφαλαίων στην οικονομία. Αποτέλεσμα όλων των παραπάνω είναι η πλημμελής χρηματοδότηση της οικονομικής δραστηριότητας και ο περιορισμός του ρυθμού ανάπτυξης της οικονομίας και της κοινωνικής ευημερίας.

Στο σημείο αυτό παρεμβαίνει το χρηματοπιστωτικό ή χρηματοοικονομικό σύστημα, ρόλος του οποίου είναι η συγκέντρωση των πλεοναζόντων κεφαλαίων της οικονομίας και η αποτελεσματική διοχέτευσή τους σε όσες οικονομικές μονάδες χρειάζονται αυτά τα κεφάλαια για επενδυτικούς ή καταναλωτικούς λόγους.

Η αποτελεσματική κατανομή των κεφαλαίων αυτών πραγματοποιείται με τα χρηματοπιστωτικά ή χρηματοοικονομικά μέσα ή προϊόντα, τα οποία έχουν δημιουργηθεί και, ανάλογα με τις εξελίξεις, δημιουργούνται διαρκώς στο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Παραδείγματα τέτοιων προϊόντων είναι:

- Ομολογίες
- Έντοκα Γραμμάτια Ελληνικού Δημοσίου
- Πιστοποιητικά Καταθέσεων
- Εμπορικά ή Βιομηχανικά Ομόλογα

- Ομολογίες Επιχειρήσεων
- Προϊόντα Εξασφάλισης Κεφαλαίου
- Στεγαστικά Δάνεια, κ.ο.κ.

Τα χρηματοπιστωτικά μέσα διοχετεύονται στο χρηματοπιστωτικό σύστημα μέσω των χρηματοπιστωτικών αγορών, οι οποίες αναπτύσσονται και εξελίσσονται συνεχώς, ανάλογα με την εξέλιξη και τα χαρακτηριστικά των χρηματοπιστωτικών προϊόντων (μέσων) που τίθενται προς μεταφορά ή προς διαπραγμάτευση σ' αυτές και ανάλογα με τις ειδικές χρηματοδοτικές ανάγκες των ελλειμματικών μονάδων. Παράλληλα, η ανάπτυξη των αγορών οδηγεί στη βελτίωση των χαρακτηριστικών των χρηματοοικονομικών προϊόντων αλλά και στη δημιουργία νέων προϊόντων. Παράδειγμα χρηματοπιστωτικών αγορών αποτελούν:

- Πρωτογενής Αγορά
- Δευτερογενής Αγορά
- Χρηματαγορά
- Κεφαλαιαγορά
- Τρέχουσα Αγορά
- Προθεσμιακή Αγορά
- Εγχώρια Αγορά Συναλλάγματος
- Διεθνής Αγορά Συναλλάγματος
- Αγορά Δικαιωμάτων και Προθεσμιακών Συμβολαίων
- Διατραπεζική Αγορά, κ.ο.κ.

Η μεταφορά των πλεοναζόντων κεφαλαίων μέσω των χρηματοοικονομικών αγορών μπορεί να πραγματοποιηθεί καταρχάς με άμεση επικοινωνία και διαπραγμάτευση μεταξύ αποταμιευτών και δανειζόμενων. Στην περίπτωση αυτή αναφερόμαστε σε άμεση χρηματοδότηση. Λόγω όμως των προβλημάτων που προαναφέραμε, η άμεση χρηματοδότηση δεν είναι εφικτή. Αποτέλεσμα αυτής της αδυναμίας είναι η εμφάνιση και ανάπτυξη των χρηματοπιστωτικών οργανισμών που αποτελούν το βασικό μοχλό λειτουργίας του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

Οι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί παρεμβαίνουν μεταξύ των οικονομικών μονάδων που αποταμιεύουν (πλεονασματικών οικονομικών μονάδων) και των οικονομικών μονάδων που χρειάζονται κεφάλαια (δανειζόμενων), είτε πρόκειται για ελλειμματικές είτε για πλεονασματικές οικονομικές μονάδες, και αφού συγκεντρώσουν τα κεφάλαια των πρώτων και τα διαμορφώσουν κατάλληλα, τα διοχετεύουν με μεγάλη αποτελεσματικότητα στις δεύτερες. Στην περίπτωση αυτή αναφερόμαστε σε έμμεση χρηματοδότηση. Ενδεικτικά κάποιοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί είναι:

- Πιστωτικά Ιδρύματα (Τράπεζες)
- Εταιρείες Παροχής Επενδυτικών Υπηρεσιών
- Ανώνυμες Εταιρείες Παροχής Επενδυτικών Υπηρεσιών
- Εταιρείες Χρηματοδοτικής Μίσθωσης
- Εταιρείες Πρακτόρευσης Επιχειρηματικών Απαιτήσεων
- Οργανισμοί Κεφαλαίου Επιχειρηματικών Συμμετοχών
- Ανώνυμες Εταιρείες Διαχείρισης Αμοιβαίων Κεφαλαίων
- Συνεταιριστικές Τράπεζες
- Εταιρείες Επενδύσεων Χαρτοφυλακίου

Οι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί δραστηριοποιούνται τόσο στις πρωτογενείς αγορές, δηλαδή στις αγορές που εμφανίζονται για πρώτη φορά τα χρηματοοικονομικά προϊόντα, όσο και στις δευτερογενείς αγορές, δηλαδή στις αγορές που διαπραγματεύονται υφιστάμενα χρηματοοικονομικά προϊόντα.

Οι αποταμιευτές λοιπόν μέσω των χρηματοπιστωτικών αγορών ή και με την παρέμβαση των χρηματοπιστωτικών οργανισμών μεταφέρουν με τη χρήση των χρηματοπιστωτικών προϊόντων κεφάλαια στις ελλειμματικές οικονομικές μονάδες είτε με έμμεση είτε με άμεση χρηματοδότηση. Οι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί δραστηριοποιούνται στο χρηματοπιστωτικό σύστημα τόσο για λογαριασμό των πελατών τους όσο και για δικό τους λογαριασμό, ως επενδυτές ή ως κερδοσκόποι, με στόχο το κέρδος βάσει των προβλέψεών τους για την πορεία των αγορών χρήματος και κεφαλαίου. Ακολουθώντας την αρχή αυτή οι περισσότεροι χρηματοοικονομικοί οργανισμοί έχουν καταστεί το χαρτοφυλάκιό τους σε επενδυτικό χαρτοφυλάκιο και χαρτοφυλάκιο συναλλαγών. Στην κατεύθυνση αυτή συνεισφέρουν και οι οδηγίες των εποπτικών αρχών που προσδιορίζουν τη μέτρηση της κεφαλαιακής επάρκειας των οργανισμών.

Συμπερασματικά καταλήγουμε στη διαπίστωση ότι αρχικοί δανειστές, δηλαδή δανειστές πριν την παρέμβαση των χρηματοπιστωτικών οργανισμών, μπορεί να είναι όλοι οι φορείς της οικονομίας, δηλαδή οι επιχειρήσεις, τα νοικοκυριά, το κράτος και οι δημόσιοι οργανισμοί. Οι ίδιες οικονομικές μονάδες μπορεί να είναι τελικοί δανειζόμενοι, δηλαδή δανειζόμενοι μετά την παρέμβαση των χρηματοπιστωτικών οργανισμών. Και στις δυο περιπτώσεις η μεταφορά των κεφαλαίων μπορεί να γίνει με άμεση ή με έμμεση χρηματοδότηση.

Η άμεση μορφή χρηματοδότησης πραγματοποιείται όταν μεταξύ της πλεονασματικής μονάδας (δανειστής) και της ελλειμματικής οικονομικής μονάδας (δανειζόμενου) δεν

παρεμβάλλεται κάποιος ενδιάμεσος χρηματοπιστωτικός φορέας. Η άμεση χρηματοδότηση πραγματοποιείται μέσω των κεφαλαιαγορών, ενώ η έμμεση μέσω των αγορών χρήματος.

Ένας δεύτερος τρόπος διάκρισης μεταξύ των χρηματαγορών και κεφαλαιαγορών συνίσταται στο κατά πόσον η διάρκεια του δανείου είναι βραχυχρόνια ή μακροχρόνια. Τα βραχυχρόνια δάνεια πραγματοποιούνται μέσω των αγορών χρήματος, ενώ τα μακροχρόνια μέσω των αγορών κεφαλαίου. Οι δύο παραπάνω αποτελούν τους παραδοσιακούς τρόπους διάκρισης των χρηματαγορών και κεφαλαιαγορών (Αγγελόπουλος,2008)

2.1.2. Πιστωτικά Ιδρύματα (Τράπεζες)

Τα πιστωτικά ιδρύματα αποτελούν τον κύριο χρηματοοικονομικό οργανισμό σε κάθε οικονομία. Το πρώτο πιστωτικό ίδρυμα που ιδρύθηκε στην Ελλάδα ήταν η Ιονική Τράπεζα (1834) και ακολούθησε η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος που ιδρύθηκε το 1841.

Σήμερα, το βασικό πλαίσιο ίδρυσης και λειτουργίας των ελληνικών πιστωτικών ιδρυμάτων κατ' εφαρμογή των σχετικών οδηγιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τίθεται με τον νόμο 3601/2007, με τον οποίο το πλαίσιο λειτουργίας των πιστωτικών ιδρυμάτων προσαρμόζεται στους κανόνες της Επιτροπής της Βασιλείας (Βασιλεία II). Στον νόμο αυτό ορίζεται ότι: <Πιστωτικό Ίδρυμα είναι η επιχείρηση, η δραστηριότητα της οποίας συνίσταται στην αποδοχή καταθέσεων ή άλλων επιστρεπτέων κεφαλαίων από το κοινό και στη χορήγηση δανείων ή λοιπών πιστώσεων για λογαριασμό της, καθώς και το ίδρυμα ηλεκτρονικού χρήματος>.

Παρά τη διαφορετική τους αφετηρία, όλες οι προσεγγίσεις συγκλίνουν ότι η τραπεζική επιχείρηση δραστηριοποιείται κατά κύριο λόγο στην εμπορία χρήματος και ότι η δραστηριοποίηση και σε άλλες χρηματοοικονομικές εργασίες δεν διαφοροποιεί το κύριο χαρακτηριστικό της. Δεν είναι όμως δυνατόν αυτές οι εννοιολογικές προσεγγίσεις να καλύψουν την έννοια της σύγχρονης τράπεζας ή του σύγχρονου πιστωτικού ιδρύματος που πέραν της αποδοχής καταθέσεων δραστηριοποιούνται σε ένα ευρύ φάσμα εργασιών και υπηρεσιών. Και αυτό γιατί σήμερα οι δραστηριότητες όλων των οργανισμών που δραστηριοποιούνται στο χώρο της παροχής πίστης και της κίνησης κεφαλαίων στο μεγαλύτερο μέρος τους συγκλίνουν σε μεγάλο βαθμό μέχρι του σημείου να μπορεί να ταυτιστούν. Δηλαδή, οι συνεχώς και με διαρκώς αυξανόμενο ρυθμό μεταβαλλόμενες συνθήκες στο οικονομικό περιβάλλον δεν έχουν αφήσει ανεπηρέαστο και το τραπεζικό σύστημα. Οι τράπεζες και γενικότερα οι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί περιορίζουν

σταδιακά τις παραδοσιακές τους λειτουργίες και στρέφονται σε νέες δραστηριότητες ή σε δραστηριότητες που μέχρι πρότινος αποτελούσαν προνόμιο συγκεκριμένων χρηματοοικονομικών οργανισμών. Στη στροφή συμβάλει καθοριστικά η συνεχής εξελισσόμενη τεχνολογία, το αναπροσαρμοσμένο θεσμικό πλαίσιο και τα συνεχώς εμφανιζόμενα νέα χρηματοοικονομικά εργαλεία. Έτσι οι τράπεζες διευρύνουν συνεχώς τις δραστηριότητές τους οι οποίες καλύπτουν όλο το φάσμα της διοχέτευσης κεφαλαίων στην οικονομία. Σήμερα πλέον μιλάμε για την τράπεζα πολλαπλών δραστηριοτήτων (universal banking) (Αλεξιάκης, 1999).

2.1.3. Κεντρικές Τράπεζες

Σε κάθε χώρα, με στοιχειωδώς ανεπτυγμένη οικονομία, λειτουργεί μία Κεντρική ή Εκδοτική Τράπεζα, κυριότερη αποστολή της οποίας είναι η στήριξη της οικονομικής σταθερότητας και της ανάπτυξης με την άσκηση της νομισματικής, της πιστωτικής και της συναλλαγματικής πολιτικής.

Η άσκηση της πιστωτικής πολιτικής από τις κεντρικές τράπεζες πραγματοποιείται παράλληλα με τον έλεγχο και τους κανόνες κεφαλαιακής επάρκειας των πιστωτικών ιδρυμάτων και ταυτόχρονα με τη χρήση των επιτοκίων.

Η νομισματική πολιτική στόχο έχει τον έλεγχο της προσφοράς του χρήματος στην οικονομία μέσω της μεταβολής των επιτοκίων. Η αύξηση της προσφοράς του χρήματος, κάτω από συγκεκριμένες προϋποθέσεις, στηρίζει την οικονομική ανάπτυξη, ενώ η μείωση της προσφοράς συγκρατεί τις τιμές και τον πληθωρισμό. Οι κεντρικές τράπεζες ασκούν τη νομισματική πολιτική με τη χρήση των διαθεσίμων ή αποτελεσματικότερων κάθε φορά μέσων της νομισματικής πολιτικής. Τα μέσα της νομισματικής πολιτικής που χρησιμοποιούν οι κεντρικές τράπεζες έχουν την ίδια βάση και κύριες μορφές.

Στην Ελλάδα η κεντρική τράπεζα είναι η Τράπεζα της Ελλάδος, η οποία ιδρύθηκε το Σεπτέμβριο του 1927 και άρχισε να λειτουργεί το Μάιο του 1928. Με τη σημερινή μορφή της λειτουργεί από το 1938. Έως το 1928 τις λειτουργίες και το ρόλο της Κεντρικής Τράπεζας κάλυπτε η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος.

2.2. ΟΙ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Τα τελευταία χρόνια το χρηματοοικονομικό περιβάλλον, στο οποίο κατά κύριο λόγο δραστηριοποιούνται οι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί, μεταβάλλεται με γρήγορο ρυθμό και χαρακτηρίζεται από τον έντονο ανταγωνισμό, την απελευθέρωση και διεθνοποίηση των αγορών, την ανάπτυξη της τεχνολογίας, την εμφάνιση νέων εξειδικευμένων χρηματοπιστωτικών προϊόντων και την θεαματική ανάπτυξη των παραγώγων χρηματοοικονομικών προϊόντων. Οι μεταβολές αυτές έχουν οδηγήσει και στην τροποποίηση του θεσμικού πλαισίου που διέπει την λειτουργία των χρηματοπιστωτικών οργανισμών και των πιστωτικών ιδρυμάτων, ώστε να υπάρχει η ευχέρεια αξιοποίησης του συνόλου των δυνατοτήτων που παρέχουν σήμερα οι αγορές. Ειδικά στη χώρα μας το θεσμικό πλαίσιο στο χρηματοπιστωτικό χώρο προσαρμόζεται στις απαιτήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης και εξελίσσεται παράλληλα με αυτή των λοιπών κρατών-μελών.

Η ταυτόχρονη εξέλιξη αφορά τόσο στα προσφερόμενα προϊόντα και υπηρεσίες όσο και στα θέματα που σχετίζονται με τη φερεγγυότητα, την κεφαλαιακή επάρκεια και τη διαχείριση των αναλαμβανομένων κινδύνων από τους χρηματοδοτικούς οργανισμούς.

Μεταξύ των βασικών αλλαγών που έχουν επέλθει στον ευρωπαϊκό αλλά και στο διεθνή χρηματοδοτικό χώρο είναι η απελευθέρωση της προσφοράς προϊόντων, υπηρεσιών και δραστηριοτήτων από τα πιστωτικά ιδρύματα, με επίκεντρο την απελευθέρωση της εμπορικής τραπεζικής και της επενδυτικής τραπεζικής. Σήμερα αναφερόμαστε πλέον σε τράπεζες πολλαπλών δραστηριοτήτων, δηλαδή σε τράπεζες ή γενικότερα σε πιστωτικά ιδρύματα που έχουν τη δυνατότητα προσφοράς όλων των προϊόντων και υπηρεσιών του χρηματοπιστωτικού χώρου, αρκεί αυτό να έχει γίνει τυπικά αποδεκτό από τις εποπτεύουσες αρχές με την έγκριση ή με τροποποίηση του καταστατικού τους. Παράλληλα δίνεται η δυνατότητα και στα λοιπά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα να αναλαμβάνουν εργασίες που έως πρόσφατα αποτελούσαν αποκλειστικό προνόμιο των εμπορικών τραπεζών ή γενικά των τραπεζών. Οι παραπάνω αναφερόμενες δυνατότητες θεσμοθετούνται και περιγράφονται στις σχετικές οδηγίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι σημαντικές εξελίξεις στο χρηματοπιστωτικό χώρο επηρεάζουν και τους χρηματοοικονομικούς κινδύνους που αναλαμβάνουν τα πιστωτικά ιδρύματα, τόσο κατά τη διαδικασία άντλησης κεφαλαίων όσο και κατά τη διαδικασία επένδυσης των κεφαλαίων αυτών, αφού οι παραδοσιακοί κίνδυνοι (κίνδυνος ρευστότητας και πιστωτικός κίνδυνος) διαφοροποιούνται και προστίθενται νέοι κίνδυνοι (συναλλάγματος, επιτοκίων, ρευστοποίησης, διακανονισμού, διακύμανσης τιμών προϊόντων, χρηματιστηρίου,

παραγώγων χρηματοοικονομικών προϊόντων, λειτουργικού κινδύνου) , οι καλούμενοι κίνδυνοι αγοράς (Γερμίδης, 1982).

2.2.1. Η Διεθνής Οικονομία

Στον διεθνή χώρο πραγματοποιούνται οικονομικές συναλλαγές μεταξύ των οικονομικών μονάδων των διαφορετικών χωρών. Ο βαθμός στον οποίο αναπτύσσονται αυτές οι συναλλαγές χαρακτηρίζει και τον βαθμό στον οποίο έχει αναπτυχθεί η λεγόμενη <οικονομική διεθνοποίηση>. Στις μέρες μας οι οικονομικές συναλλαγές και γενικότερα οι οικονομικοί δεσμοί μεταξύ των διαφόρων χωρών δεν περιορίζονται στο πλαίσιο των διμερών επαφών μεταξύ των δύο χωρών, οι οποίες μάλιστα κατά βάση βρίσκονται στην ίδια ευρύτερη γεωγραφική περιφέρεια.

Όπως είναι φανερό, οι διεθνείς οικονομικές σχέσεις συνεπάγονται την πραγματοποίηση χρηματοοικονομικών δοσοληψιών μεταξύ των οικονομικών μονάδων των διαφόρων χωρών σε παγκόσμια κλίμακα (παγκοσμιοποίηση). Οι χρηματοοικονομικές δοσοληψίες οδηγούν στην εισροή ή στην εκροή συναλλάγματος προς ή από την χώρα. Εισροή συναλλάγματος πραγματοποιείται στην περίπτωση που οι οικονομικές μονάδες μιας χώρας πουλάνε αγαθά ή υπηρεσίες στις οικονομικές μονάδες μιας άλλης χώρας ή εισάγουν κεφάλια. Έτσι, εισροή συναλλάγματος πραγματοποιείται στην περίπτωση που οι οικονομικές μονάδες μιας χώρας έχουν πραγματοποιήσει στο παρελθόν χρηματοοικονομικές επενδύσεις στο έδαφος μιας άλλης χώρας, και στην παρούσα περίοδο πραγματοποιείται η είσπραξη η είσπραξη των τόκων ή των μερισμάτων που συνδέονται με αυτές τις επενδύσεις.

Ειδικότερα, οι χρηματοοικονομικές δοσοληψίες μεταξύ των οικονομικών μονάδων διαφορετικών χωρών μπορεί να συνδέονται με οικονομικές συναλλαγές μεταξύ επιχειρήσεων, ιδιωτών ή Κυβερνήσεων ή άλλου είδους δραστηριότητες των οποίων οι κυριότερες κατηγορίες είναι οι εξαγωγές ή εισαγωγές εμπορευμάτων από ή προς τη χώρα, παροχή τουριστικών υπηρεσιών σε επισκέπτες από άλλη χώρα και μεταφορά κεφαλαίων που αφορούν την καταβολή τόκων ή μερισμάτων που συνδέονται με επενδύσεις, οι οποίες έχουν πραγματοποιηθεί από κατοίκους μιας άλλης χώρας.

2.2.2. Το Διεθνές Νομισματικό Σύστημα

Το διεθνές νομισματικό σύστημα αποτελεί το σύνολο των θεσμών, κανόνων και μηχανισμών που ρυθμίζουν τις διεθνείς οικονομικές σχέσεις, και πρωταρχικά τις διεθνείς συναλλαγματικές ισοτιμίες. Ειδικότερα οι τρόποι καθορισμού των συναλλαγματικών ισοτιμιών μπορεί να πάρουν τις εξής μορφές: σύστημα ελεύθερα κυμαινομένων συναλλαγματικών ισοτιμιών (οι συναλλαγματικές ισοτιμίες καθορίζονται στο σημείο τομής της προσφοράς και ζήτησης συναλλάγματος), σύστημα ελεγχόμενα κυμαινομένων συναλλαγματικών ισοτιμιών (υπάρχει περιορισμένη παρέμβαση από την πλευρά των νομισματοπιστωτικών αρχών ή για την ακρίβεια, για τον μετριασμό των μεγάλων διακυμάνσεων στην αγορά συναλλάγματος), σύστημα προσδιορισμού κεντρικών συναλλαγματικών ισοτιμιών (προσδιορίζονται συγκεκριμένες ισοτιμίες, τις οποίες οι νομισματοπιστωτικές αρχές προσπαθούν να διατηρήσουν με τα μέσα πολιτικής που έχουν στη διάθεσή τους), σύστημα σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών (υπάρχουν κάποιες κεντρικές συναλλαγματικές ισοτιμίες μεταξύ των νομισμάτων αλλά δεν επιτρέπεται καμία διακύμανση από αυτές τις σταθερές συναλλαγματικές ισοτιμίες) και σύστημα κοινού νομίσματος (αυτό που επικρατεί στην Ευρώπη στο πλαίσιο της Οικονομικής και Νομισματικής Ενοποίησης).

2.2.3. Οι Διεθνείς Οικονομικοί Οργανισμοί

Εκτός από το σύστημα καθορισμού των συναλλαγματικών ισοτιμιών, σημαντικό ρόλο στο διεθνές νομισματικό σύστημα παίζουν οι διεθνείς οικονομικοί οργανισμοί, οι οποίοι έχουν ως στόχο την ανάπτυξη των διεθνών οικονομικών σχέσεων και τη διαφύλαξη της ασφάλειας και σταθερότητας του διεθνούς οικονομικού συστήματος. Οι σημαντικότεροι διεθνείς οικονομικοί οργανισμοί είναι το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και η Τράπεζα Διεθνών Διακανονισμών.

Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο δημιουργήθηκε το 1946 και ο ρόλος του είναι η στήριξη του νέου νομισματικού συστήματος που δημιουργήθηκε μεταπολεμικά. Οι συμμετέχοντες στο ΔΝΤ, οι οποίοι σήμερα είναι σχεδόν όλες οι χώρες του κόσμου, εισφέρουν μια συνδρομή ανάλογα με το οικονομικό τους μέγεθος. Οι πόροι που εισφέρει κάθε χώρα στο ΔΝΤ έχουν τρεις σκοπούς. Πρώτο, χρησιμεύουν για να δοθούν δάνεια σε χώρες οι οποίες αντιμετωπίζουν οικονομικές δυσκολίες, δεύτερο, χρησιμεύουν ως βάση για τον υπολογισμό του ύψους του δανείου που μπορεί να πάρει μια χώρα από το Ταμείο και τρίτο, προσδιορίζουν τις περιοδικές κατανομές χρηματικών πόρων στις οποίες προβαίνει

κατά καιρούς το ΔΝΤ. Τέλος οι εισφορές των μελών καθορίζουν τον αριθμό των ψήφων που διαθέτουν στην περίπτωση των ψηφοφοριών.

Η Τράπεζα Διεθνών Διακανονισμών είναι ένας διεθνής οργανισμός, με κύριο έργο την προώθηση της διεθνούς νομισματικής συνεργασίας, την παροχή συνδρομής σε εθνικές κεντρικές τράπεζες για διαχείριση των νομισματικών μεγεθών τους και τη διευκόλυνση του διακανονισμού διεθνών χρηματοπιστωτικών συναλλαγών. Δημιουργήθηκε το 1930 σύμφωνα με απόφαση της συνθήκης της Χάγης, με σκοπό την παρακολούθηση και τη μεταφορά των κεφαλαίων που θα έπρεπε να καταβάλει η Γερμανία στις νικήτριες χώρες του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Πολύ γρήγορα η αποστολή της Τράπεζας διευρύνθηκε και σήμερα αποτελεί την κεντρική τράπεζα των κεντρικών τραπεζών. Επιτελεί δηλαδή τις ίδιες λειτουργίες που επιτελούν οι εγχώριες κεντρικές τράπεζες σε εθνικό επίπεδο, στον διεθνή χώρο. Επίσης η τράπεζα επιτελεί μια σημαντικότερη αποστολή, η οποία αποκτά όλο και μεγαλύτερη σημασία τα τελευταία χρόνια. Έχει συγκροτήσει ειδικές ομάδες εργασίας, οι οποίες μελετούν και εισηγούνται συγκεκριμένες ρυθμίσεις σε διεθνές επίπεδο για την αντιμετώπιση των κινδύνων που αντιμετωπίζουν οι τράπεζες και γενικότερα το χρηματοπιστωτικό σύστημα. Έχει έδρα της στη Βασιλεία της Ελβετίας και υπόκειται στους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου. Σήμερα στο μετοχικό κεφάλαιο συμμετέχουν 56 κεντρικές τράπεζες, οι οποίες έχουν δικαίωμα συμμετοχής και ψήφου στις Γενικές Συνελεύσεις της Τράπεζας.

2.2.4. Ιστορία του Διεθνούς Νομισματικού Συστήματος

Η ιστορία του διεθνούς νομισματικού συστήματος ξεκινά ουσιαστικά από το 1821, μετά το τέλος των Ναπολεόντειων Πολέμων. Από την χρονολογία αυτή μέχρι και τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, το διεθνές νομισματικό σύστημα βασιζόταν σε κάποια παραλλαγή του κανόνα του χρυσού (οι κεντρικές τράπεζες ήταν υποχρεωμένες να μετατρέπουν σε χρυσό τα νομίσματα τα οποία εξέδιδαν, με συνέπεια η ποσότητα των νομισμάτων που εκδιδόταν θα έπρεπε να ήταν ίση με τα σε χρυσό αποθέματα της κεντρικής τράπεζας). Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και μέχρι το 1971 λειτούργησε το σύστημα των σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών που υιοθετήθηκε στο Breton Woods (όλα τα νομίσματα είχαν σταθερές συναλλαγματικές ισοτιμίες προς το δολάριο, με συνέπεια οι συναλλαγματικές ισοτιμίες των υπολοίπων νομισμάτων μεταξύ τους να είναι σταθερή), ενώ από το 1971 έως σήμερα επικράτησαν διάφορες παραλλαγές του συστήματος των ελεύθερων κυμαινομένων ισοτιμιών. Τα επόμενα χρόνια υπήρξε η μεγάλη τομή στην ιστορία του διεθνούς

νομισματικού συστήματος, με την καθιέρωση στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης του ενιαίου νομίσματος (ευρώ).

2.2.5. Διεθνείς Αγορές Χρήματος και Κεφαλαίου

Το θεμέλιο και η απαραίτητη προϋπόθεση της ίδιας της ύπαρξης του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος είναι η αγορά συναλλάγματος. Ως αγορά συναλλάγματος ορίζουμε την αγορά στην οποία πραγματοποιούνται χρηματοοικονομικές συναλλαγές, σε νομίσματα διαφορετικά από το εγχώριο.

Η αγορά συναλλάγματος επιτελεί τέσσερις βασικές λειτουργίες: Η πρώτη λειτουργία συνίσταται στην απλή μετατροπή χρήματος που έχει εκδοθεί από την κεντρική τράπεζα μιας χώρας, σε χρήμα που έχει εκδοθεί από την κεντρική τράπεζα μιας άλλης χώρας. Η δεύτερη λειτουργία συνίσταται στον συμψηφισμό και την εκκαθάριση των συναλλαγών οι οποίες έχουν πραγματοποιηθεί σε διεθνές επίπεδο. Τρίτον, η αγορά συναλλάγματος αποτελεί τον χώρο στον οποίο μπορούν να αντισταθμιστούν οι κίνδυνοι που απορρέουν από τις μεταβολές των συναλλαγματικών ισοτιμιών. Τέλος, η αγορά συναλλάγματος παρέχει την πίστωση σε διεθνές επίπεδο, ιδιαίτερα για την διευκόλυνση του διεθνούς εμπορίου.

Το κύριο χαρακτηριστικό της αγοράς συναλλάγματος είναι ότι αποτελεί μια διεθνή ή ακριβέστερα μια παγκόσμια αγορά. Το δεύτερο βασικό χαρακτηριστικό της αγοράς συναλλάγματος είναι ότι αποτελεί μια αγορά, η οποία λειτουργεί κυριολεκτικά σε 24ωρη βάση. Η δυνατότητα αυτή για 24ωρη λειτουργία της αγοράς συναλλάγματος προκύπτει προφανώς από το πρώτο χαρακτηριστικό της παγκόσμιας λειτουργίας. Έτσι λόγω της ύπαρξης διαφόρων χρηματοπιστωτικών κέντρων παγκοσμίως, με διαφορετικές ώρες λειτουργίας το καθένα, καθίσταται δυνατή η συνέχιση της λειτουργίας της αγοράς συναλλάγματος στο χρηματοπιστωτικό κέντρο, το οποίο είναι ανοιχτό, όταν κάποιο άλλο έχει ολοκληρώσει τις ώρες λειτουργίας του.

Εκτός από την αγορά συναλλάγματος που αποτελεί τη βάση για την ανάπτυξη των διεθνών χρηματοοικονομικών σχέσεων, αναπτύσσονται και άλλες αγορές στον διεθνή χώρο. Μια τέτοια είναι και η ευρωαγορά. Ευρωαγορά είναι εκείνη η αγορά, στην οποία οι τράπεζες ή άλλοι χρηματοπιστωτικοί ενδιάμεσοι οργανισμοί συνάπτουν χρηματοοικονομικές συναλλαγές σε νομίσματα διαφορετικά από το εθνικό νόμισμα της χώρας, στην οποία είναι εγκατεστημένες.

Οι κυριότερες τέτοιες συναλλαγές είναι οι καταθέσεις και οι πιστώσεις σε ευρώσυνάλλαγμα. Ευρώσυνάλλαγμα θεωρείται οποιοδήποτε νόμισμα, εφόσον χρησιμοποιείται για την πραγματοποίηση συναλλαγών σε χώρα διαφορετική από τη χώρα έκδοσής του. Η αγορά στην οποία πραγματοποιούνται συναλλαγές επί ενός νομίσματος διαφορετικής εθνικότητας ονομάζεται ευρωαγορά. Το κυριότερο νόμισμα που χρησιμοποιείται στις ευρωαγορές ήταν και παραμένει το δολάριο. Ως ευρωδολάρια θεωρούνται τα δολάρια τα οποία χρησιμοποιούνται για την πραγματοποίηση χρηματοοικονομικών συναλλαγών σε κάποια μορφή διαφορετική από αυτή των Ηνωμένων Πολιτειών.

Το μεγαλύτερο μέρος των καταθέσεων στην ευρωαγορά είναι καταθέσεις προθεσμίας σταθερού επιτοκίου. Το πλεονέκτημα των προθεσμιακών προϊόντων είναι η υψηλή απόδοση αλλά και ο χαμηλός βαθμός ρευστότητας. Το μειονέκτημα αυτό έγινε προσπάθεια να αντιμετωπιστεί στις αγορές χρήματος και κεφαλαίου με τον μετασχηματισμό των καταθέσεων αυτών σε τίτλους που διαπραγματεύονται σε μια δευτερογενή αγορά και με τον τρόπο αυτό αποκτούν υψηλό βαθμό ρευστότητας. Οι τίτλοι αυτοί ονομάζονται πιστοποιητικά καταθέσεων (CDs) και δεν υπάρχουν φυσικά μόνο στη διεθνή αλλά και στις εγχώριες χρηματαγορές και κεφαλαιαγορές. Στις διεθνείς αγορές όμως έχουν τη μεγαλύτερη διάδοση.

Οι προθεσμιακές πράξεις συναλλάγματος όπως και όλα τα υπόλοιπα παράγωγα χρηματοοικονομικά προϊόντα χρησιμοποιούνται για την αντιστάθμιση του κινδύνου από άλλα χρηματοοικονομικά προϊόντα, τα οποία έχουν στο χαρτοφυλάκιο τους ή για λόγους κερδοσκοπίας. Η προσφυγή μιας επιχείρησης στην προθεσμιακή αγορά συναλλάγματος είναι η απλούστερη μέθοδος που μπορεί να καταφύγει για να καλύψει τα συναλλαγματικά της ανοίγματα. Μια προθεσμιακή πράξη συναλλάγματος είναι μια δεσμευτική συναλλαγή για τη μελλοντική αγορά ή πώληση ενός συγκεκριμένου ποσού συναλλάγματος, σε μία ισοτιμία η οποία καθορίζεται κατά τη χρονική στιγμή της συναλλαγής. Αλλά παράγωγα χρηματοοικονομικά προϊόντα στις διεθνείς αγορές είναι οι ανταλλαγές συναλλάγματος, τα προθεσμιακά συμβόλαια και τα δικαιώματα συναλλάγματος.

2.2.6. Οι λειτουργίες της Διεθνούς Τραπεζικής

Οι βασικές λειτουργίες των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων είναι δύο: η χρηματική και η πιστωτική.

Η χρηματική λειτουργία συνιστάται στη διευκόλυνση των χρηματικών συναλλαγών, παρέχοντας από τη μια πλευρά το χρηματικό μέσο και από την άλλη ένα αποτελεσματικό σύστημα πληρωμών και εκκαθάρισης των συναλλαγών. Η δημιουργία και η αποτελεσματική διαχείριση αυτού καθαυτού του χρηματικού μέσου αποτελεί τη βασική λειτουργία ενός ειδικού τύπου χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, των κεντρικών τραπεζών. Η παροχή ενός αποτελεσματικού συστήματος πληρωμών και εκκαθάρισης συναλλαγών αποτελεί τη λειτουργία των εμπορικών τραπεζών.

Η πιστωτική λειτουργία των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων συνιστάται στη διαμεσολάβησή τους μεταξύ των πλεονασματικών και ελλειμματικών οικονομικών μονάδων, για τη διευκόλυνση της μεταφοράς και της αποτελεσματικής κατανομής των χρηματοδοτικών πόρων.

Οι δύο βασικές λειτουργίες των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, δηλαδή τόσο η χρηματική όσο και η πιστωτική διαμεσολάβηση, όταν διεξάγονται σε διεθνές επίπεδο, σε γενικές γραμμές δεν διαφέρουν από τις αντίστοιχες που διεξάγονται σε εθνικό πλαίσιο. Παρουσιάζουν όμως ορισμένα, ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τα οποία πρέπει να ληφθούν υπόψη, για να γίνει κατανοητή η φύση της διεθνούς διαμεσολάβησης, αλλά επίσης, για να κατανοηθούν οι δυνατότητες και οι περιορισμοί των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων να εισέλθουν στη διεθνή χρηματοπιστωτική αγορά.

Κατ' αρχάς σε αντίθεση με τα εθνικά τραπεζικά συστήματα, η διεθνής τραπεζική εκπληρώνει τη χρηματική λειτουργία, με το να παρέχει διεθνή χρηματικά μέσα πληρωμών, καθώς και διεθνή συστήματα πληρωμών και εκκαθάρισης των συναλλαγών. Ο τρόπος με τον οποίο εκπληρώνονται οι δύο αυτές λειτουργίες εξαρτάται από το διεθνές νομισματικό σύστημα που επικρατεί σε μια ορισμένη γεωγραφική περιοχή ή σε κάποια χρονική περίοδο, καθώς και από το σύστημα των διευθετήσεων μεταξύ των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων.

Συνεπώς, η διεθνής χρηματική των λειτουργία των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων διεξάγεται, μέσα στο πλαίσιο του υπάρχοντος νομισματικού συστήματος, και εκφράζεται με την παροχή ενός διεθνούς χρηματικού μέσου από τη μια πλευρά και από την άλλη με τη μετατροπή κάποιου εθνικού νομίσματος, το οποίο έχει εκδώσει η κεντρική τράπεζα κάποιας χώρας, σε κάποιο άλλο εθνικό νόμισμα. Η δεύτερη αυτή λειτουργία επιτελείται είτε μέσω του συστήματος των ανταποκριτριών τραπεζών είτε μέσω των ευρωπαϊκών συναλλάγματος. Η ένταξη της Ελλάδας στην Οικονομική Ευρωπαϊκή Νομισματική Ένωση της Ευρώπης και η υιοθέτηση ενός κοινού νομίσματος, σφράγισαν τις οικονομικές εξελίξεις των τελευταίων ετών. Συγκεκριμένα, με την καθιέρωση του κοινού νομίσματος, η χρηματική λειτουργία

αφαιρέθηκε από τις εθνικές κεντρικές τράπεζες και ασκείται σε διεθνές επίπεδο από το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών.

Η δεύτερη σημαντική λειτουργία της διεθνούς τραπεζικής, δηλαδή η πιστωτική διαμεσολάβηση μεταξύ ελλειμματικών και πλεονασματικών οικονομικών μονάδων, μπορεί να αφορά τις εξής περιπτώσεις:

- διαμεσολάβηση μεταξύ κρατών
- διαμεσολάβηση μεταξύ κρατών και ιδιωτικών επιχειρήσεων
- διαμεσολάβηση μεταξύ ιδιωτικών επιχειρήσεων.

Ο πρώτος τύπος συναλλαγής γίνεται παραδοσιακά χωρίς την χρήση χρηματοπιστωτικού ενδιάμεσου. Η δεύτερη περίπτωση πήρε μεγάλη έκταση κατά τη δεκαετία του '70, με την ανακύκλωση των πετροδολαρίων. Αυτού του τύπου η διαμεσολάβηση γίνεται είτε μέσω των ευρωαγορών είτε με την εγκατάσταση ξένων τραπεζών στην ελλειμματική χώρα. Η τρίτη περίπτωση, η οποία διαδόθηκε κατά τις τελευταίες δεκαετίες, πραγματοποιείται είτε με τις δύο προηγούμενες μορφές είτε μέσω της ανάπτυξης διασυνοριακών τραπεζικών συναλλαγών.

Η ανάπτυξη της τρίτης μορφής διεθνούς πιστωτικής διαμεσολάβησης είναι αυτή που υποβοηθήθηκε περισσότερο από τις θεσμικές αλλαγές στον χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τη δημιουργία ενιαίου χρηματοπιστωτικού χώρου. Η διεθνής πιστωτική, όπως και η διεθνής χρηματική διαμεσολάβηση άλλαξε εντελώς περιεχόμενο στις συνθήκες της νομισματικής ενοποίησης της Ευρώπης (Συριόπουλο, 1999).

2.2.7. Μορφές της Διεθνούς Επέκτασης των Τραπεζών

Η επέκταση των δραστηριοτήτων των τραπεζών σε διεθνές επίπεδο μπορεί να πάρει τις εξής μορφές:

- Την παροχή υπηρεσιών στην τραπεζική αγορά κάποιας χώρας από μια ξένη τράπεζα με εγκατάσταση στη χώρα αυτή-Τραπεζική σε φιλοξενούσα χώρα
- Την παροχή υπηρεσιών μιας ξένης τράπεζας με εγκατάσταση σε μια άλλη χώρα από αυτήν της αρχικής της εγκατάστασης, σε πελάτες εκτός της χώρας αυτής- Εξωχώρια τραπεζική

- Την παροχή υπηρεσιών μιας ξένης τράπεζας από τη χώρα της αρχικής της εγκατάστασης, στις τραπεζικές αγορές άλλων χωρών- Διασυνοριακή τραπεζική δραστηριότητα

Η διεθνής τραπεζική δραστηριότητα ορίζεται με βάση τόσο λειτουργικά όσο και θεσμικά κριτήρια. Η κατάταξη των δραστηριοτήτων της διεθνούς τραπεζικής με βάση λειτουργικά κριτήρια γίνεται ανάλογα με το εάν η τράπεζα παράλληλα με τις κλασσικές τραπεζικές εργασίες με το εξωτερικό, κινητοποιεί χρήμα σε διεθνή κλίμακα και τη μετατρέπει σε παραγωγικό κεφάλαιο επίσης σε διεθνή κλίμακα ή όχι. Σύμφωνα με τα θεσμικά κριτήρια, δραστηριότητες διεθνούς τραπεζικής ασκεί κάθε τράπεζα που ελέγχει ή έχει συμμετοχή σε τραπεζικά καταστήματα και ιδρύματα εγκατεστημένα στο εξωτερικό.

2.3. ΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΗΣ

2.3.1. Οι προκλήσεις της Διεθνοποίησης

Τα τελευταία είκοσι χρόνια έχουν σημειωθεί ριζικές αλλαγές τόσο στο διεθνή όσο και στον εγχώριο χρηματοπιστωτικό χώρο, κυρίως με την παγκοσμιοποίηση των δραστηριοτήτων και το άνοιγμα των αγορών. Στο πλαίσιο αυτό μεταβάλλεται σημαντικά η μορφολογία του συστήματος, αυξάνονται θεματικά οι αλληλεξαρτήσεις χωρών και αγορών, διαμορφώνονται νέες πιο περιοριστικές συνθήκες άσκησης της εγχώριας μακροοικονομικής πολιτικής, επιβάλλονται ριζικές αλλαγές στο εποπτικό και ρυθμιστικό πλαίσιο των χρηματοπιστωτικών αγορών και δημιουργούνται νέες σημαντικές προκλήσεις, ευκαιρίες αλλά και κίνδυνοι για τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και τις επιχειρήσεις.

2.3.2. Διεθνοποίηση και παγκόσμια ολοκλήρωση των χρηματοπιστωτικών αγορών

Από τις αρχές της προηγούμενης δεκαετίας έχει ξεκινήσει μια διαδικασία ευρύτατου μετασχηματισμού του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού χώρου με κύριες εξελίξεις στην διεθνοποίηση των εγχώριων αγορών χρήματος και κεφαλαίου, την κατάργηση των περιορισμών της διασυνοριακής κίνησης αγαθών, κεφαλαίων και υπηρεσιών, την ανάδειξη μεγάλων χρηματοοικονομικών κέντρων, την σημαντική ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου, την

ανάπτυξη νέων μορφών διαχείρισης κεφαλαίων με επιπρόσθετη μόχλευση, την δημιουργία μεγάλων χρηματοοικονομικών ομίλων, την ραγδαία ανάπτυξη των συγχωνεύσεων και εξαγορών ανάμεσα στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, την ευρύτερη αξιοποίηση των επιτευγμάτων της νέας τεχνολογίας, την ραγδαία ανάπτυξη των παραγώγων προϊόντων και τη μείωση της παρέμβασης του κράτους στο χρηματοπιστωτικό χώρο μέσω των ιδιωτικοποιήσεων.

Τα οφέλη από τις παραπάνω εξελίξεις είναι μακροχρονίως σημαντικά και για τους αποταμιευτές και για τους δανειζόμενους, αλλά και για την οικονομική ανάπτυξη και μεγέθυνση των οικονομιών των χωρών καθώς και της παγκόσμιας οικονομίας συνολικά. Παράλληλα έχουν αυξηθεί και οι χρηματοοικονομικοί κίνδυνοι και αβεβαιότητες τόσο για τους χρηματοπιστωτικούς φορείς, όσο και για τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά (παράδειγμα η πρόσφατη κρίση στη στεγαστική πίστη των Ην. Πολιτειών). Η έλλειψη επαρκούς και αποτελεσματικής εσωτερικής και εξωτερικής εποπτείας σε εγχώριο και διεθνές επίπεδο, εγκυμονεί σοβαρούς κινδύνους για τη μεσοπρόθεσμη σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος και της παγκόσμιας οικονομίας.

2.3.3. Αποκανονικοποίηση και απελευθέρωση των εγχώριων χρηματοπιστωτικών αγορών και του τραπεζικού χώρου

Έχει σημειωθεί εκτεταμένη αποκανονικοποίηση και απελευθέρωση των εγχώριων τραπεζικών συστημάτων και των χρηματαγορών-κεφαλαιαγορών στις βιομηχανικές και στις αναπτυσσόμενες χώρες κατά την τελευταία εικοσαετία. Οι έντονες κρατικές επεμβάσεις στη διαμόρφωση των χρηματοοικονομικών τιμών και οι διοικητικοί περιορισμοί στις δραστηριότητες των πιστωτικών ιδρυμάτων και των χρηματοοικονομικών οργανισμών έχουν εξαλειφθεί στην πλειοψηφία σχεδόν των χωρών του κόσμου, από τη Λατινική Αμερική μέχρι τις πρώην σοσιαλιστικές χώρες και τις ανεπτυγμένες οικονομίες της Δύσης. Οι ισχύουσες παρεμβάσεις αφορούν κυρίως στην αποτελεσματική εποπτεία από τις αρμόδιες αρχές των συμμετεχόντων στην αγορά, την προστασία καταθετών και επενδυτών, την τήρηση κανόνων διαφάνειας και ενημέρωσης του κοινού, την επάρκεια των ιδίων κεφαλαίων των πιστωτικών ιδρυμάτων και την τήρηση κανόνων διαχείρισης, που διασφαλίζουν την αποτελεσματική και χρηστή λειτουργία των συμμετεχόντων στο χρηματοπιστωτικό χώρο.

Η άρση των διοικητικών περιορισμών στο χρηματοπιστωτικό χώρο τα τελευταία χρόνια έχει δώσει σημαντική ώθηση στην αναπτυξιακή διαδικασία. Η μεγαλύτερη

αποτελεσματικότητα στη σύνδεση των αποταμιεύσεων με τις επενδύσεις διευκόλυνε σημαντικά τα νοικοκυριά να καταναίμουν με ικανοποιητικό τρόπο διαχρονικά τις δαπάνες τους σε σχέση με τα εισοδήματά τους, τις επιχειρήσεις να έχουν πρόσβαση σε μεγαλύτερη δεξαμενή κεφαλαίων και ποικιλία προϊόντων για χρηματοδότηση των επιχειρήσεων και το κόστος χρηματοδότησης επιχειρήσεων και νοικοκυριών να μειώνεται, εξελίξεις θετικές για την οικονομία και τις προοπτικές της.

2.3.4. Αποδιαμεσολάβηση και τιτλοποίηση

Μια άλλη σημαντική αλλαγή στη μορφολογία του χρηματοπιστωτικού χώρου είναι η σημαντική ανάπτυξη των αγορών χρήματος και κεφαλαίου, εγχωρίως και διεθνώς, της άμεσης δηλαδή συναλλαγής αποταμιευτών με δανειζόμενους μέσω της ανάπτυξης της διαδικασία αποδιαμεσολάβησης του τραπεζικού συστήματος σε παγκόσμια κλίμακα. Μειώνεται δηλαδή ο σχετικός ρόλος των πιστωτικών ιδρυμάτων στη διαχείριση της αποταμίευσης και της χρηματοδότησης των ελλειμματικών μονάδων. Παράλληλα αυξήθηκε ο ρόλος της θεσμικής διαχείρισης σε εγχώρια και παγκόσμια κλίμακα, δηλαδή του τμήματος της αποταμίευσης που τοποθετείται σε συλλογικούς οργανισμούς διαχείρισης αποθεματικών όπως τα hedge funds ,αμοιβαία κεφάλαια, ασφαλιστικά ταμεία και ασφαλιστικοί οργανισμοί. Το παραδοσιακό τραπεζικό πρότυπο του ιδρύματος που παθητικά αποδεχόταν μονοπωλιακά σημαντικό τμήμα της εθνικής αποταμίευσης, κυρίως με την μορφή καταθέσεων κάθε είδους μορφής και χορηγούσε τα αντλούμενα κεφάλαια σε δάνεια ή άλλες τοποθετήσεις, χωρίς οι δανειζόμενοι να έχουν πολλές εναλλακτικές λύσεις έχει παρέλθει ανεπιστρεπτί.

Η αποδιαμεσολάβηση στη διαδικασία αποταμίευσης-δανεισμού και η μείωση του ρόλου των πιστωτικών ιδρυμάτων έχει προσλάβει διάφορες μορφές που επιδρούν σημαντικά στη διαχείριση του Ενεργητικού και του Παθητικού τους, προσφέρει εναλλακτικές δυνατότητες στους αποταμιευτές και τους δανειζόμενους, ενώ παράλληλα έχει δώσει νέα ώθηση στον ανταγωνισμό στο χρηματοπιστωτικό χώρο με σημαντικά οφέλη για τους συμμετέχοντες δανειστές και δανειζόμενους, και τελικά για την οικονομική δραστηριότητα.

2.3.5. Ραγδαία ανάπτυξη των παραγώγων χρηματοοικονομικών προϊόντων

Μεγάλη ανάπτυξη παρουσιάζει τα τελευταία χρόνια μία νέα σειρά χρηματοοικονομικών προϊόντων, των παραγώγων. Τα προϊόντα αυτά μπορούν να

ταξινομηθούν σε πέντε γενικές κατηγορίες: συναλλάγματος, επιτοκίου, εμπορευμάτων, μετοχών και πιστωτικών κινδύνων. Τα παράγωγα διαπραγματεύονται είτε σε Χρηματιστήρια είτε εκτός Χρηματιστηρίων σε τρεις βασικές μορφές: μελλοντικά συμβόλαια, δικαιώματα προαίρεσης και συμφωνίες ανταλλαγής. Οι κύριοι λόγοι ανάπτυξής τους είναι πολλοί. Η σημαντική αύξηση των διακυμάνσεων των συναλλαγματικών ισοτιμιών, επιτοκίων, χρηματιστηριακών τιμών και τιμών εμπορευμάτων διεθνώς μετά το 1974 οδήγησε σε αξιοσημείωτη αύξηση των κινδύνων που αναλαμβάνουν τράπεζες, επιχειρήσεις, επενδυτές και δανειζόμενοι. Τα πιστωτικά ιδρύματα έσπευσαν να σχεδιάσουν και να προσφέρουν στους πελάτες τους νέα προϊόντα είτε για την αποτελεσματική διαχείριση των παραπάνω κινδύνων είτε για την ανάπτυξη κερδοσκοπικών θέσεων, είτε για τη δημιουργία νέων συνδυασμών απόδοσης-κινδύνου που ικανοποιεί τις ανάγκες των πελατών, ιδιωτών, εταιρικών και θεσμικών. Αναπτύχθηκε μια νέα γενιά επενδυτικών προϊόντων και προϊόντα διαχείρισης και εταιρικών δραστηριοτήτων, που προσφέρουν εναλλακτικές λύσεις στις ανάγκες των πελατών ενισχύοντας παράλληλα τα έσοδα των τραπεζών από προμήθειες. Η επανάσταση στην τεχνολογία της επικοινωνίας και της πληροφορικής διευκόλυνε την ανάπτυξη, χρήση, τιμολόγηση, και παρακολούθηση των νέων παραγώγων χρηματοοικονομικών προϊόντων. Η απελευθέρωση των αγορών και η κατάργηση των περιορισμών στις κινήσεις κεφαλαίων δημιούργησε νέες προϋποθέσεις για τη διεθνή διαχείριση διαθέσιμων ιδιωτών και θεσμικών και των αντλούμενων κεφαλαίων από επιχειρήσεις που επιζητούν και αξιολογούν εναλλακτικούς συνδυασμούς απόδοσης/κινδύνου/κόστους αντίστοιχα. Η ανάπτυξη νέων μεθόδων διαχείρισης που κάνουν εκτεταμένη χρήση μόχλευσης συνέβαλαν στην περαιτέρω ανάπτυξη της αγοράς παραγώγων (Γκόρτσος, 1995)

2.3.6. Ένταση του ανταγωνισμού και σημαντικές αλλαγές στη μορφολογία του τραπεζικού χώρου εγχωρίως και διεθνώς

Η επιβολή αυστηρών δεικτών κεφαλαιακής επάρκειας φερεγγυότητας των τραπεζών και η ανάπτυξη ανταγωνισμού από μη τραπεζικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, αλλά και η ραγδαία ανάπτυξη των αγορών χρήματος και κεφαλαίου, επιφέρει σημαντικές αλλαγές στη μορφολογία του τραπεζικού τομέα σε παγκόσμιο επίπεδο.

Δημιουργείται σταδιακά μια παγκόσμια αγορά παροχής χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, με κυρίαρχα στοιχεία την ένταση του ανταγωνισμού, την ανάπτυξη νέων προϊόντων και υπηρεσιών, τη διεθνοποίηση, την άνθηση της καινοτομίας, το χαμηλότερο κόστος παροχής υπηρεσιών, τη μείωση του κόστους δανεισμού, την παροχή εναλλακτικών

λύσεων στις ανάγκες των αποταμιευτών και των δανειζόμενων, χωρίς να απαιτείται κατά πλειονότητα η φυσική παρουσία του πελάτη σε τραπεζικό κατάστημα, μέσω της ανάπτυξης εναλλακτικών καναλιών εξυπηρέτησης των πελατών.

Παρά το άνοιγμα των αγορών και τη διεθνοποίηση των τραπεζικών δραστηριοτήτων τα εγχώρια χρηματοπιστωτικά ιδρύματα παραμένουν ακόμα κυρίαρχα στην εξυπηρέτηση της τοπικής πελατείας και η ένταση του ανταγωνισμού από διασυννοριακές δραστηριότητες τραπεζών και η τοπική παρουσία ξένων τραπεζών παραμένουν ακόμα σε χαμηλό αν και αυξανόμενο βαθμό.

Τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα στην Αμερική, παρά τα σοβαρά προβλήματα ορισμένων τραπεζών τους, εξακολουθούν να έχουν κυρίαρχη παρουσία στις περισσότερες διεθνοποιημένες δραστηριότητες (π.χ. παράγωγα προϊόντα, πράξεις συναλλάγματος, αγορές χρεογράφων) και αυτό οφείλεται στο ότι το δολάριο παραμένει διεθνές νόμισμα και η αμερικάνικη εγχώρια αγορά χρήματος και κεφαλαίου είναι πολύ σημαντική παρά την άνθηση των αγορών της Άπω Ανατολής και της Ευρώπης.

2.3.7. Αύξηση των χρηματοπιστωτικών κινδύνων και ενίσχυση της εποπτείας των χρηματοπιστωτικών οργανισμών

Η απελευθέρωση των αγορών, η απομάκρυνση από παραδοσιακές εργασίες, ο έντονος ανταγωνισμός, οι μεγάλες διακυμάνσεις των επιτοκίων, των συναλλαγματικών ισοτιμιών, των χρηματιστηριακών τιμών, των εμπορευματικών τιμών και οι αυξημένοι πιστωτικοί κίνδυνοι, η εμπλοκή των τραπεζών στην προσφορά και διαχείριση σύνθετων και πολύπλοκων χρηματοοικονομικών προϊόντων με στοιχεία παραγώγων, η πολυπλοκότητα της εκκαθάρισης, λογιστικοποίησης, διακανονισμού και παρακολούθησης των παραπάνω συναλλαγών δημιούργησαν νέες συνθήκες στις τραπεζικές εργασίες και άλλαξαν ριζικά τη φύση και τον σκοπό της τραπεζικής διαχείρισης από παθητική σε ενεργητική.

Το διεθνές τραπεζικό σύστημα υπόκειται, κατά συνέπεια σε νέους και αυξημένους κινδύνους. Ουσιαστικά, ο κύριος σκοπός και καθήκον των Διοικήσεων των Τραπεζών σήμερα είναι να ασκούν αποτελεσματική διαχείριση των κινδύνων που αναλαμβάνουν, πιστωτικών κινδύνων, κινδύνων ρευστότητας, επιτοκίου, συναλλάγματος, αγοράς, διακανονισμού και πληρωμών, νομικών και φήμης, ενώ η αξιολόγηση της κερδοφορίας των τραπεζών πρέπει να γίνεται με κύριο κριτήριο τα κέρδη ανά μονάδα κινδύνου που αναλαμβάνουν.

Στους νέους κινδύνους που υπόκεινται οι τράπεζες, έχει την αφετηρία της και η διεθνής προσπάθεια των εποπτικών αρχών για προληπτική εποπτεία των τραπεζών σε ενιαία βάση.

Οι εποπτεύουσες τις τράπεζες Αρχές και κυρίως οι Κεντρικές Τράπεζες διαμόρφωσαν ένα νέο αυστηρό θεσμικό πλαίσιο διαχείρισης κινδύνων από τα πιστωτικά ιδρύματα. Η τραπεζική εποπτεία έγινε πιο αυστηρή. Συγκεκριμένα, στην Ευρωπαϊκή Ένωση έχει διαμορφωθεί ένα σύνθετο πλαίσιο εποπτείας του τραπεζικού τομέα με την έκδοση σειράς Οδηγιών που έχουν ενσωματωθεί στο εθνικό δίκαιο της χώρας. Οι κυριότερες Οδηγίες είναι οι παρακάτω:

- Η πρώτη και η δεύτερη Συντονιστική Οδηγία που καθιερώνουν το ενιαίο ελάχιστο πλαίσιο λειτουργίας των τραπεζών στην Ευρωπαϊκή Ένωση
- Η Οδηγία για την επάρκεια ιδίων κεφαλαίων των τραπεζών
- Η Οδηγία για τον συντελεστή φερεγγυότητας και την κάλυψη των πιστωτικών κινδύνων
- Η Οδηγία για την καθιέρωση ενιαίου λογιστικού σχεδίου
- Η Οδηγία για την εποπτεία των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων σε ενοποιημένη βάση
- Η Οδηγία για τον περιορισμό μεγάλων χρηματοδοτικών ανοιγμάτων
- Η Οδηγία για την καθιέρωση συστήματος εγγύησης των καταθέσεων
- Η Οδηγία για την ανάγκη ιδίων κεφαλαίων για κάλυψη κινδύνων πέραν των πιστωτικών (αγοράς, επιτοκίου, συναλλάγματος, χρηματιστηριακός, ρευστότητας)
- Η Οδηγία για παροχή επενδυτικών υπηρεσιών σε ενιαία βάση
- Η Οδηγία για την διαχείριση κινδύνων αγοράς

Είναι γεγονός ότι αν διασαλευτεί η εμπιστοσύνη των πελατών στις τράπεζες, οι αλυσιδωτές αρνητικές επιδράσεις που θα εκδηλωθούν μπορούν να υπομονεύσουν την σταθερότητα του συστήματος και της οικονομίας, παρασύροντας σε κρίση όχι μόνο κάποια προβληματικά πιστωτικά ιδρύματα, αλλά και υγιείς τράπεζες λόγω της κρίσης ρευστότητας που μπορεί να προκληθεί. Για αυτό η σταθερότητα του συστήματος εξαρτάται κυριολεκτικά από την αποτελεσματική εσωτερική και εξωτερική εποπτεία (Προβόπουλος-Γκόρτσος,2004).

2.3.8. Ο αυξανόμενος ρόλος των αναδυόμενων αγορών και χωρών

Τα τελευταία χρόνια ο ρόλος των αναδυόμενων αγορών και χωρών έχει αυξηθεί σημαντικά, τόσο στον οικονομικό όσο και στο χρηματοπιστωτικό τομέα. Χώρες όπως η Κίνα, η Ινδία, η Ρωσία, η Βραζιλία, η Κορέα και οι μικρότερες χώρες της Άπω Ανατολής

συμβάλλουν δυναμικά στην παγκόσμια ανάπτυξη και στις διασυνοριακές κινήσεις κεφαλαίων.

Το φαινόμενο αυτό είναι αρκετά σύνθετο, αλλά συνδέεται κυρίως με:

- την απελευθέρωση και το άνοιγμα των χωρών διεθνώς, που προσέδωσε εξαγωγική ορμή στις παραπάνω χώρες, που απολαμβάνουν χαμηλό κόστος εργασίας
- το χαμηλό επίπεδο των επιτοκίων παγκοσμίως και το συνακόλουθο υψηλό ρυθμό παγκόσμιας ανάπτυξης, που σημειώθηκε τα τελευταία δέκα χρόνια
- τη διατήρηση από τις παραπάνω χώρες υψηλού ρυθμού αύξησης του ετήσιου πραγματικού Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος, με ρυθμούς μεταξύ 5-10%
- το υψηλό ποσοστό εγχώριας εθνικής αποταμίευσης που διατηρείται στις παραπάνω χώρες
- τη σημαντική εισροή επενδυτικών κεφαλαίων με άμεσες και χρηματιστηριακές επενδύσεις σημαντικού ύψους, που ακολούθησαν τη διασυνοριακή κατάργηση των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων σε συνδυασμό με την ελκυστικότητα των εγχώριων επενδύσεων
- την επιδίωξη υψηλότερων αποδόσεων από τους θεσμικούς διαχειριστές των αναπτυγμένων χωρών με τοποθετήσεις στις νέες αναδυόμενες αγορές
- την εφαρμογή πολιτικών ανοίγματος των αγορών, ιδιωτικοποιήσεων και συνεπούς μακροοικονομικής πολιτικής, που δημιουργεί περιβάλλον ελκυστικό για επενδύσεις και
- τη σημαντική αύξηση των τιμών των εμπορευμάτων, του πετρελαίου και των μετάλλων.

Παρά όμως τους υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, το απόλυτο ποσό της αξίας των χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων παραμένει σχετικά μικρό του παγκοσμίου συνόλου (μόλις το 14%), ενώ οι Ηνωμένες Πολιτείες, η Μεγάλη Βρετανία, η Ιαπωνία και η Ευρωζώνη κατέχουν σήμερα το 75% του συνόλου της τρέχουσας παγκόσμιας αξίας των χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων. Δεν είναι, όμως αμελητέα το μέγεθος και η ταχύτητα που κλείνει η ψαλίδα με την ανερχόμενη σημασία των χρηματοπιστωτικών αγορών στις παραπάνω χώρες.

2.4. Η πρόκληση της ONE

Διανύοντας τη δεύτερη δεκαετία, το ευρώ αποτελεί μια ιστορία επιτυχίας και το πιο απτό επίτευγμα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Οι χαμηλοί και σταθεροί δείκτες πληθωρισμού και τα χαμηλά και σταθερά επιτόκια κατά την τελευταία δεκαπενταετία, αύξησαν τις επενδύσεις στη ζώνη του ευρώ. Η δημοσιονομική ενοποίηση συνεχίστηκε, η δε

δημιουργία θέσεων απασχόλησης έφθασε επίπεδα ρεκόρ. Ωστόσο, η αύξηση της παραγωγής και της παραγωγικότητας ήταν χαμηλότερες απ' ό,τι σε άλλες ανεπτυγμένες οικονομίες, και αυξήθηκαν οι ανησυχίες όσον αφορά την κατανομή του εισοδήματος.

Η ΟΝΕ ενδυνάμωσε την οικονομική ολοκλήρωση της αγοράς εξαλείφοντας τους συναλλαγματικούς κινδύνους και μειώνοντας τις δαπάνες κατά τις διασυνοριακές συναλλαγές, βοηθώντας την ανάπτυξη της ενιαίας αγοράς και ολοκληρώνοντας τις αγορές προϊόντων. Το ευρώ καθιερύμενο ως το δεύτερο νόμισμα στον κόσμο μετά το αμερικάνικο δολάριο, αποτελεί ισχυρό καταλύτη για την ολοκλήρωση της χρηματοοικονομικής αγοράς. Ο ενιαίος χώρος πληρωμών σε ευρώ θα εξαλείψει τις διαφορές μεταξύ εθνικών και διασυνοριακών πληρωμών λιανικής.

Η ΟΝΕ επέφερε σημαντικά οφέλη στα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα οποία μπήκαν σε μια διαδικασία ανάκτησης του χαμένου χρόνου μέσω της μακροοικονομικής σταθερότητας και των χαμηλών επιτοκίων σε συνδυασμό με τη στήριξη μέσω της πολιτικής της συνοχής και των διαρθρωτικών ταμείων.

Η ενιαία νομισματική πολιτική, που εφάρμοσε η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, σε συνδυασμό με τις ήδη συντονισμένες εθνικές δημοσιονομικές πολιτικές εξασφαλίζουν μακροοικονομική σταθερότητα. Οι συναλλαγματικές διακυμάνσεις και οι αναπροσαρμογές των συναλλαγματικών ισοτιμιών στο πλαίσιο της ζώνης του ευρώ αποτελούν πλέον παρελθόν. Επιπλέον, η νομισματική πολιτική σταθεροποίησε τις μακροπρόθεσμες προβλέψεις για τον πληθωρισμό ο οποίος κυμάνθηκε γύρω στο 2% κατά την πρώτη δεκαετία της ΟΝΕ, μειούμενος από το 3% της δεκαετίας του '90. Αυτό συνέβαλε στην αύξηση της ανθεκτικότητας της ζώνης του ευρώ ενάντια σε δυσμενείς εξωτερικές εξελίξεις.

Το σύμφωνο σταθερότητας και ανάπτυξης αύξησε τη δημοσιονομική πειθαρχία. Η δε οικονομία της ζώνης του ευρώ ακολούθησε έναν ταχύτερο ρυθμό χρηματοοικονομικής ολοκλήρωσης απ' ό,τι η υπόλοιπη ΕΕ. Με τη στήριξη της μακροοικονομικής σταθερότητας, η δημοσιονομική ενοποίηση υπήρξε εντυπωσιακή κατά τα τελευταία χρόνια με αποτέλεσμα ένα έλλειμμα ύψους μόλις 0,6% του ΑΕΠ το 2007 σε σύγκριση με τον μέσο κατά τις δεκαετίες του '80 και του '90.

Παρότι η πρώτη δεκαετία της ΟΝΕ παρουσιάζει μια γενικά θετική εικόνα, υπάρχουν ακόμα ανεκπλήρωτες προσδοκίες και εναπομένουσες προκλήσεις, όπως η παγκοσμιοποίηση, η αύξηση των τιμών των τροφίμων και της ενέργειας και η γήρανση του πληθυσμού. Η εν δυνάμει αύξηση, γύρω στα 2% τον χρόνο, παραμένει ιδιαίτερα χαμηλή και εξακολουθεί να παρουσιάζει ουσιαστικές διαφορές από τη μια χώρα στην άλλη όσον αφορά

τον πληθωρισμό και το κόστος της εργασίας. Σε διεθνές επίπεδο απαιτείται μια σαφής στρατηγική ώστε η ζώνη του ευρώ να μπορέσει να προβάλει μια ισχυρή άποψη στα διεθνή φόρουμ, σε έναν όλο και περισσότερο παγκοσμιοποιούμενο κόσμο. Η δημόσια τέλος εικόνα του ευρώ δεν αντικατοπτρίζει πλήρως την επιτυχή οικονομική απόδοση της ΟΝΕ. Σε πολλές χώρες οι πολίτες πιστεύουν ότι οι τιμές έχουν αυξηθεί σημαντικά λόγω του ευρώ. Ουσιαστικά, ακόμα και αν ο γενικός πληθωρισμός μόνο οριακά επηρεάστηκε κατά τη στιγμή της μετάβασης, περιστασιακές καταχρηστικές αυξήσεις τιμών σε συγκεκριμένους τομείς και χώρες αμαύρωσαν την εικόνα του ενιαίου νομίσματος.

Προς αντιμετώπιση των προκλήσεων κατά την επόμενη πενταετία, θα πρέπει να χτίσουμε πάνω στην υπάρχουσα μακροοικονομική σταθερότητα με ταυτόχρονη προώθηση της εν δυνάμει αύξησης και της περαιτέρω ευημερίας των πολιτών της ζώνης του ευρώ, εξασφαλίζοντας μια ομαλή αναπροσαρμοστική ικανότητα κατά τη διεύρυνση της ΟΝΕ προς νέα μέλη και επιτυχή προστασία των συμφερόντων της ζώνης του ευρώ στην παγκόσμια οικονομία.

Κεφάλαιο 3
ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ
ΕΤΕ ΑΠΟ 1841-1940

3.1. Από την ίδρυση της Εθνικής 1841 έως το 1902

1827 Ο Ελβετός φιλέλληνας ιππότης Ιωάννης-Γαβριήλ Εϋνάρδος προτρέπει τον φίλο του Κυβερνήτη της Ελλάδας Ιωάννη Καποδίστρια να ιδρύσει έναν πιστωτικό οργανισμό διαρκείας για να ενισχύσει τον αγροτικό πληθυσμό.

1828 Η ίδρυση από τον Καποδίστρια της Εθνικής Χρηματιστικής Τράπεζας (1828-1834) θα αποτελέσει μια αποτυχημένη προσπάθεια εγκαθίδρυσης στο νεοσύστατο κράτος τραπεζικών οργανισμών. Η Εθνική Χρηματιστική θα λειτουργήσει μονοσήμαντα ως κρατικό ταμείο υπό την εποπτεία τριμελούς Οικονομικής Επιτροπής στην οποία συμμετέχει και ο Γεώργιος Σταύρος. Εισάγεται ο Φοίνικας ως νόμισμα του νεοσύστατου κράτους

1832 Εισαγωγή της δραχμής ως νομίσματος του ελληνικού κράτους και απαγόρευση της κυκλοφορίας των οθωμανικών νομισμάτων

1836 Εκδίδεται νόμος «Περί συστάσεως Εθνικής Τραπέζης» με στόχο την ανάπτυξη της γεωργίας, της βιομηχανίας, του εμπορίου και της ναυτιλίας. Ούτε αυτή η προσπάθεια θα καρποφορήσει.

1838-1841 Ο Γ. Εϋνάρδος παραχωρεί τον Γ. Σταύρο καθώς και στον στενό του φίλο Ar. De Regny τα κεφάλαια που έχει ήδη εισαγάγει στην Ελλάδα, 300.000 φράγκα, με σκοπό την έκδοση και υποστήριξη ταμιακού γραμματίου του δημοσίου και τη βραχυπρόθεσμη προεξόφληση εμπορικών γραμματίων με τόκο 8%. Τα θετικά αποτελέσματα στην αγορά από τη λειτουργία του πρώτου προεξοφλητικού γραφείου του Γ. Σταύρου αποτέλεσαν θετικό προηγούμενο ώστε να καμφθούν οι δισταγμοί του βασιλέα Όθωνα για την ίδρυση μιας καθαρά ελληνικής τράπεζας.

1841 Δημοσιεύεται ο νόμος «Περί συστάσεως Εθνικής Τραπέζης» σύμφωνα με τον οποίο η ιδρυθείσα τράπεζα αποτελεί ανώνυμη εταιρεία, με έδρα την πρωτεύουσα και με προσδιορισθέν κεφάλαιο 5 εκατομμυρίων δραχμών διαιρεμένα σε 5 χιλιάδες μετοχές των χιλίων δραχμών. Επιπλέον διαθέτει το προνόμιο έκδοσης τραπεζικών γραμματίων και τη δυνατότητα σύστασης καταστημάτων στη χώρα, ενώ κύριες εργασίες της καθορίζονται τα δάνεια με υποθήκη και ενέχυρο και οι προεξοφλήσεις εμπορικών γραμματίων. Το ίδιο έτος εκδίδεται νέος νόμος που τροποποιεί τον αρχικό περί συστάσεως της Εθνικής. Σύμφωνα με το άρθρο 8, η Εθνική Τράπεζα αποκτά το αποκλειστικό εκδοτικό προνόμιο για 25 χρόνια, ενώ στον ιδρυτικό της νόμο αναφερόταν το δικαίωμά της να εκδίδει τραπεζογραμμάτια.

Ο Γ. Σταύρος εκλέγεται παμψηφεί ως πρώτος διευθυντής της Εθνικής Τράπεζας. Πρώτοι μεγάλοι μέτοχοι της Εθνικής Τράπεζας είναι το ελληνικό κράτος με 1.000 μετοχές, ο Ν. Ζωσιμάς με 500 μετοχές, ο Γ. Εϋνάρδος με 300, ο βασιλιάς Λουδοβίκος της Βαυαρίας με 200, οι τραπεζίτες Ρότσιλντ κ.ά.

1842 Έναρξη των εργασιών της Εθνικής Τράπεζας. Με την έναρξη λειτουργίας της μπαίνουν σταδιακά στην κυκλοφορία και τα πρώτα τραπεζογραμμάτιά της. Η πρώτη αυτή έκδοση περιλαμβάνει τέσσερις αξίες των 25,50,100 και 200 δραχμών. Κατά την ημέρα έναρξης των εργασιών της Τράπεζας το κατατεθειμένο κεφάλαιο ανέρχεται σε 3.402.000 δρχ. και αντιστοιχεί σε 3.402 μετοχές των 1.000 δρχ. Μέχρι το τέλος του έτους το κατατεθειμένο κεφάλαιο θα σε 3.949.000 δραχμές.

Τον Δεκέμβριο δημοσιεύεται ο πρώτος ισολογισμός της Τράπεζας. Το σύνολο του ενεργητικού ανέρχεται σε 7 εκατομμύρια δραχμές.

1843 Εγκρίνεται το νέο καταστατικό της Εθνικής που προβλέπει σημαντική διεύρυνση των εργασιών της: πιστώσεις με ανοιχτό λογαριασμό, παρακαταθέσεις χρημάτων με ή χωρίς τόκο, παρακαταθήκες τίτλων, χρημάτων και τιμαλφών.

1845 Έναρξη λειτουργίας υπηρεσίας ταμιευτηρίου της Τράπεζας. Ιδρύεται το πρώτο υποκατάστημα στη Σύρο. Μετά από επιθυμία της κυβέρνησης, η Τράπεζα δέχεται «παρακαταθέσεις επί τόκω» για ποσά που ανήκουν σε φιλανθρωπικά καταστήματα.

1846 Το τραπεζογραμμάτιο της Εθνικής καθιερώνεται στην ελληνική αγορά, αλλά και σε γειτονικά κράτη.

1848 Πρώτη αναγκαστική κυκλοφορία των τραπεζογραμμάτων της Ε.Τ.Ε. η οποία θα διαρκέσει 8 μήνες. Στη δύσκολη οικονομική κατάσταση της χώρας, η Τράπεζα ενισχύει την κυβέρνηση με πίστωση 500.000 δραχμών. Ως εγγύηση ενεχυριάζονται οι 500 μετοχές της Ε.Τ.Ε. που κατείχε το ελληνικό δημόσιο.

1849 Η Τράπεζα συμμετέχει στην ίδρυση της «Εταιρείας Ελληνικών Εμπορικών Ατμοπλοίων και της Διορύξεως του πορθμού του Ευρίπου». Τροποποιεί το καταστατικό της ώστε να μπορεί να διαθέτει το μισό των αποθεματικών κεφαλαίων της στην αγορά μετοχών επιχειρήσεων ασφαλειών και μέσων συγκοινωνίας.

1850 Η Τράπεζα δίνει νέο δάνειο 330.000 δρχ. στην ελληνική κυβέρνηση, με ενέχυρο 330 μετοχές της Ε.Τ.Ε. που κατείχε το ελληνικό δημόσιο, για να αντιμετωπισθούν τα προβλήματα του αποκλεισμού του Πειραιά από τον βρετανικό στόλο.

1852 Το σύνολο του ενεργητικού της Ε.Τ.Ε. ανέρχεται σε 30 εκατομμύρια δραχμές. Οι εργασίες της Τράπεζας σημειώνουν μικρή κάμψη λόγω της οικονομικής κρίσης που οφείλεται στην ασθένεια των αμπελιών.

1853 Η κυβέρνηση συνομολογεί δάνειο με την Τράπεζα μέχρι 5.000.000 δρχ., με τόκο μέχρι 6% και ασφάλεια την ενεχυρίαση των 1.000 μετοχών της Ε.Τ.Ε. που κατέχει το κράτος.

1857 Η Τράπεζα ενισχύει τον εμπορικό κόσμο να ανταπεξέλθει στην εμπορική κρίση ώστε να αποφευχθεί η εξαγωγή μεταλλικού από τη χώρα.

1859 Νέος νόμος «περί Τραπεζής» δίνει το δικαίωμα στην Εθνική να χορηγεί ενυπόθηκα δάνεια (έναρξη της κτηματικής πίστης) και να εξασφαλίζει κεφάλαια με ομολογιακά δάνεια. Παράλληλα ο νόμος ρυθμίζει θέματα μεσεγγύησης, αναγκαστικής εκτέλεσης και εκποίησης. Χρηματοδότηση με 500.000 χρυσές λίρες της Εταιρείας Ελληνικής Ατμοπλοίας στη Σύρο.

1860 Συνομολόγηση της Εθνικής προς την κυβέρνηση αξίας ενός εκατομμυρίου δραχμών με ενέχυρο τις μετοχές της Τράπεζας που κατέχει το κράτος. Συμβάλλοντας η Τράπεζα στην πολιτιστική ανάπτυξη της χώρας, συμμετέχει με 150.000 δρχ. στα κεφάλαια της εταιρείας για την κατασκευή Εθνικού Θεάτρου στην πρωτεύουσα.

1861 Έναρξη χορήγησης γεωργικών δανείων με προσωπική εγγύηση. Η λειτουργία της αγροτικής πίστης καθιερώνεται με νόμο. Παρατείνεται το εκδοτικό προνόμιο της Τράπεζας για τριάντα χρόνια, μέχρι το 1891.

1862 Σύμβαση μεταξύ της ελληνικής κυβέρνησης και της Εθνικής για τη σύναψη δανείου 1.500.000 δρχ. «δί' ανοιχτού λογαριασμού». Ως εγγύηση εγγράφεται υποθήκη επί του εθνικού ελαιώνα της Παρνασσίδας.

Έκδοση ομολογιακού δανείου 6.000.000 δρχ. με τόκο 6% στο οποίο η Εθνική συμμετέχει με 500.000 δραχμές.

1863 Το κράτος μετά από ψήφισμα στην Εθνοσυνέλευση συνάπτει δάνειο με την Εθνική 1.000.000 δρχ. προς 6% με παραχώρηση της προσόδου της σμύριδας διάρκειας τριών ετών.

1864 Έναρξη χορήγησης δανείων «δί' ανοιχτού λογαριασμού επ' ενέχυρω χρηματογράφων.

1867 Η Εθνική διαχειρίζεται την έκδοση εθνικού ομολογιακού δανείου 25.000.000 χρυσών φράγκων (28.000.000 δρχ. προς 8%, με εκχώρηση των προσόδων των τελωνείων Πάτρας, Αθηνών και Πειραιά. Το δάνειο προοριζόταν για την κάλυψη στρατιωτικών δαπανών και για την αγορά πλοίων. Η διάρκεια του δανείου ορίστηκε σε είκοσι οκτώ έτη. Η Ε.Τ.Ε.

συμμετέχει στο δάνειο αγοράζοντας 10.000 ομολογίες πραγματικού κεφαλαίου 2.240.000 δραχμών.

1868 Διαμάχη μεταξύ δημοσίου και Εθνικής για το αίτημα του κράτους να του χορηγηθεί δάνειο 50 εκατομμυρίων δραχμών για την αντιμετώπιση των εκτάκτων αναγκών από την Κρητική Επανάσταση, προς 1,5%, με παράλληλη αύξηση της νομισματικής κυκλοφορίας μέχρι 40 εκατομμυρίων δραχμών. Η Εθνική θεώρησε ότι κάτι τέτοιο ισοδυναμούσε με παραχώρηση του συνόλου του αποθέματός της σε μεταλλικό με κίνδυνο να κλονισθεί η πίστη της Τράπεζας.

Στο τέλος του χρόνου υπογράφεται σύμβαση για τη σύναψη δανείου του κράτους με την Εθνική και την Ιονική Τράπεζα 21 εκατομμυρίων δρχ. Η Εθνική συμμετέχει με τέσσερα εκατομμύρια δρχ. σε μεταλλικό και 10 εκατομμύρια σε τραπεζογραμμάτια. Ως εγγύηση παραχωρούνται οι πρόσοδοι των αλυκών και των ιχθυοτροφείων.

Επιβάλλεται αναγκαστική κυκλοφορία των τραπεζογραμματίων της Εθνικής και της Ιονικής, η οποία θα ίσχυε μέχρι εξοφλήσεως του δανείου.

1870 Σύμβαση κράτους και Εθνικής Τράπεζας για τη σύναψη ομολογιακού δανείου 9.000.000 χρυσών φράγκων, προκειμένου να γίνει δυνατή η άρση της αναγκαστικής κυκλοφορίας. Το δάνειο είναι διάρκειας τριών ετών και ως εγγύηση παραχωρούνται οι πρόσοδοι των τελωνείων Καλαμάτας, Ζακύνθου και Κατακόλου.

1871 Με β.δ. η Ε.Τ.Ε μπορεί να συμμετέχει στα κεφάλαια εταιρειών που αποβλέπουν στην ανάπτυξη των συγκοινωνιών και της ναυτιλίας.

Η Ε.Τ.Ε. διευρύνει τον κύκλο των δικαιούχων στα επί υποθήκη δάνεια και επεκτείνει τις εργασίες της και «επί των κινητών αξιών πίστεως».

1873 Με β.δ. επιτρέπεται στην Εθνική η χορήγηση δανείων με ενέχυρο ομολογίες του δημοσίου.

1874 Το ελληνικό κράτος προκειμένου να εξοφλήσει όλες τις βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις του, συνάπτει με την Εθνική σύμβαση για ομολογιακό δάνειο 26.000.000 χρυσών φράγκων, διάρκειας σαράντα τεσσάρων ετών. Αναλαμβάνει την υποχρέωση να εξοφλήσει τις οφειλές του δημοσίου από τα δάνεια του 1866, 1868 και 1870 και παρέχει στο κράτος 6.800.000 δρχ. πιστώσεις σε ανοιχτό λογαριασμό. Ως αντάλλαγμα της παρέχεται με ποινική διάταξη η διασφάλιση του εκδοτικού της προνομίου και η δυνατότητα να καλύπτει το μισό του αποθεματικού της, μετά την αφαίρεση του μεταλλικού, με χρεόγραφα του δημοσίου.

1877 Το κράτος προχωρεί σε σύμβαση με την Εθνική και την Ιονική για τη σύναψη δανείου ανοιχτού λογαριασμού 20.000.000 δρχ.

Επιβάλλεται από την κυβέρνηση, για τρίτη φορά, η αναγκαστική κυκλοφορία των τραπεζογραμματίων της Ε.Τ.Ε., η οποία θα διαρκέσει μέχρι το 1884.

1879 Σύνολο κυκλοφορίας τραπεζικών γραμματίων της Ε.Τ.Ε. 45.991.855 δρχ. Συνολικές οφειλές του κράτους σε χρυσό και τραπεζικά γραμμάτια, 29.544.699 δρχ.

1880 Εισαγωγή της μετοχής της Εθνικής στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών και έναρξη λειτουργίας του.

Ανανεώνεται το εκδοτικό προνόμιο της Τράπεζας για άλλα 25 χρόνια έως την 31.12.1916 και επεκτείνεται η κυκλοφορία των τραπεζογραμματίων της σε όλη την επικράτεια πλην της Επτανήσου.

1881 Συμμετοχή της Εθνικής με 6.000.000 φράγκα στο δάνειο 120.000.000 φράγκων, που παρέχει η Τράπεζα Κωνσταντινουπόλεως στο ελληνικό κράτος με αντάλλαγμα την ίδρυση της Προνομιούχου Τράπεζας Ηπειροθεσσαλίας και την απόκτηση από αυτή του εκδοτικού προνομίου στη Θεσσαλία και την Άρτα.

1883 Μετά την εφαρμογή στη χώρα από 1^η Νοεμβρίου 1882, του νέου νομισματικού συστήματος της Λατινικής Ένωσης, οι λογαριασμοί της Εθνικής μετατρέπονται σε νέες δραχμές (112 παλαιές=100 νέες).

1890 Συμμετοχή της Τράπεζας στην ίδρυση της Ελληνικής Εταιρείας Διώρυγας της Κορίνθου.

1890 Το ελληνικό δημόσιο οφείλει στην Εθνική Τράπεζα 40.087.769 χρυσά φράγκα και 95.395.890 δρχ.

1892 Η Εθνική Τράπεζα συμπράττει στην επιτροπή που έχει συγκροτηθεί από εκπροσώπους των κυβερνήσεων της Γαλλίας και της Αγγλίας για τη μελέτη της οικονομικής κατάστασης της Ελλάδας που αντιμετωπίζει μεγάλα οικονομικά προβλήματα.

1893 Μετά την ελληνική χρεοκοπία του ελληνικού κράτους η κυβέρνηση με πρόσχημα την αναδιοργάνωση της Εθνικής και σε επαφή με ξένους κεφαλαιούχους, προσπάθησε να εκχωρήσει την Τράπεζα σε ξένα συμφέροντα. Με την επάνοδο στην εξουσία του Χ. Τρικούπη ο διοικητής Π. Καλλιγιάς κατόρθωσε να αποτρέψει τον κίνδυνο αυτό.

Στην μεγάλη σταφιδική κρίση, η Εθνική ενισχύει γενναία τους σταφιδοπαραγωγούς, ενώ οι υπηρεσίες της προβαίνουν σε ειδική έρευνα και μελέτη της σταφιδοκαλλιέργειας και καταβάλλουν προσπάθειες εξαγωγής του πλεονάσματος στη ρωσική αγορά.

1895 Η Τράπεζα συμμετέχει στα κεφάλαια της Εταιρείας Σιδηροδρόμων Αθηνών-Πειραιώς.

1897 Η Τράπεζα αρχίζει να χορηγεί δάνεια επ' ενεχύρω ενεχυρογράφων (warrants).

Με βασιλικό διάταγμα, που εγκρίνει πρόσφατη απόφαση της Γενικής Συνέλευσης της Τράπεζας, η Ε.Τ.Ε. αποκτά τη δυνατότητα αγοραπωλησίας συναλλάγματος για δικό της λογαριασμό. Τα επόμενα χρόνια η Τράπεζα θα ενισχύσει συστηματικά τα συναλλαγματικά της αποθέματα, με αποτέλεσμα να μπορεί να παρεμβαίνει ρυθμιστικά, μέχρι το 1910, στην ευαίσθητη στην κερδοσκοπία αγορά εξωτερικού συναλλάγματος, με προοπτική τη γενικότερη νομισματική μεταρρύθμιση και την εξυγίανση της εθνικής οικονομίας.

1899 Η Ε.Τ.Ε. συμβάλλοντας στον εξηλεκτρισμό της χώρας, συμμετέχει με κεφάλαια στην ίδρυση της Ελληνικής Ηλεκτρικής Εταιρείας.

3.2. Από το 1902- 1940

1902 Σύνολο ενεργητικού της Ε.Τ.Ε. 350 εκατομμύρια δραχμές.

Η Τράπεζα ενισχύει οικονομικά τον Μακεδονικό Αγώνα (1902-1904).

Χρηματοδότηση του Ηλεκτρικού Σιδηροδρόμου Αθήνας-Πειραιά από την Ε.Τ.Ε.

Εορτάζονται τα 60 χρόνια ίδρυσης της Εθνικής και κυκλοφορεί για πρώτη φορά τραπεζογραμμάτιο των χιλίων δραχμών κατασκευής της American Bank Note Company της Νέας Υόρκης.

1903 Θεσμοθετείται η παράταση του εκδοτικού προνομίου της Ε.Τ.Ε. μέχρι τις 31.12.1930 και η επέκτασή του, μετά το 1920, στα Επτάνησα.

1904 Ίδρυση από την Ε.Τ.Ε. και τη National Bank fur Deutschland, της Τράπεζας της Ανατολής για την εξυπηρέτηση του εισαγωγικού και εξαγωγικού εμπορίου, που διεξάγει κυρίως του ελληνικό στοιχείο της Εγγύς Ανατολής. Η Εθνική συμμετέχει με 5.000.000 χρυσά φράγκα, που αντιπροσωπεύουν 10.000 μετοχές, το ήμισυ του καταβεβλημένου κεφαλαίου της νέας τράπεζας.

1905 Συμμετοχή της Ε.Τ.Ε. με 1.000 μετοχές στην ίδρυση της Λαϊκής Τράπεζας της Ελλάδος, για την ενίσχυση των μικρών επιχειρήσεων και επαγγελματιών.

1905 Ίδρυση, με πρωτοβουλία της Εθνικής, της «Προνομιούχου Εταιρείας προς προστασίαν της παραγωγής και της εμπορίας της σταφίδος».

1906 Συμμετοχή της Τράπεζας στην ίδρυση της Ελληνικής Εταιρείας Οίνων και Οινοπνευμάτων.

1907 Η Εθνική ιδρύει την «Νέαν Ανώνυμον Εταιρεία της Διώρυγος της Κορίνθου» για την ολοκλήρωση της τομής του Ισθμού.

Ξεκινούν από την Εθνική Τράπεζα πρωτοβουλίες και μελέτες για την υδροδότηση και την εγκατάσταση αποχετευτικού συστήματος στην Αθήνα και Πειραιά.

1908 Το δίκτυο της Ε.Τ.Ε δεσπόζει στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα. Από τα 59 τραπεζικά καταστήματα που λειτουργούν στην Ελλάδα, τα 45 ανήκουν στην Εθνική Τράπεζα.

1909 Το Γενικό Συμβούλιο της Τράπεζας επικυρώνει τον νέο Κανονισμό Ταμειυτηρίου της Ε.Τ.Ε.

1911 Η Τράπεζα συμμετέχει με 2.542.000 χρυσά φράγκα στο συνομολογηθέν δάνειο μεταξύ Σιδηροδρόμων Πειραιώς-Αθηνών-Πελοποννήσου και των τραπεζών Εθνικής, Αθηνών και Ανατολής.

1914 Με την κήρυξη του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου προέκυψαν αυξημένες απρόβλεπτες οικονομικές ανάγκες για το κράτος, τις οποίες καλούνταν συνεχώς να καλύψει η Εθνική Τράπεζα.

Η Ε.Τ.Ε. ανέλαβε το σημαντικό έργο της συγκέντρωσης των αγροτικών προϊόντων και τον εφοδιασμό όλης της χώρας με τα βασικά αγαθά.

Υπογράφεται σύμβαση μεταξύ του ελληνικού δημοσίου και της Εθνικής, σύμφωνα με την οποία επεκτείνεται το εκδοτικό προνόμιο στα τμήματα της Ηπείρου και της Μακεδονίας καθώς και στα νησιά του Αιγαίου που προσαρτήθηκαν στην ελληνική επικράτεια μετά τους νικηφόρους Βαλκανικούς πολέμους.

1916 Σύμβαση μεταξύ δημοσίου και της Τράπεζας, περί παρατάσεως του εκδοτικού προνομίου της Ε.Τ.Ε. για άλλα είκοσι έτη μέχρι 31.12.1950.

1920 Η Εθνική επεκτείνει το εκδοτικό της προνόμιο και στα Ιόνια νησιά, όπου μέχρι τότε το ασκούσε η Ιονική Τράπεζα.

Με υπογραφή σύμβασης της Εθνικής με το ελληνικό δημόσιο περί επεκτάσεως των προνομίων της στις «προσαρτώμενες χώρες», η Ε.Τ.Ε. επεκτείνει το εκδοτικό της δικαίωμα στη Δυτικά Θράκη. Έτσι αποκτά πλέον το αποκλειστικό εκδοτικό προνόμιο για το σύνολο της ελληνικής επικράτειας.

Η Τράπεζα συμμετέχει στην ίδρυση της Εταιρείας Εκμεταλλεύσεως Μεταλλείων Κασσάνδρας, της Πρώτης Οικοδομικής Εταιρείας Θεσσαλονίκης, του Ιταλοελληνικού Συνδικάτου Μελετών και Εργολημιών και του Ελληνικού Συνδικάτου Υδροηλεκτρικών Μελετών και Εγκαταστάσεων Μακεδονίας και Στερεάς Ελλάδος.

1922 Η Ε.Τ.Ε. συμμετέχει στην ίδρυση εταιρείας για την ανοικοδόμηση της Θεσσαλονίκης.

Η Τράπεζα, μετά τη Μικρασιατική καταστροφή, συμμετέχει ενεργά, με δάνεια, δωρεές και βοηθήματα, στην αποκατάσταση των προσφύγων και κατορθώνει να συγκεντρώσει τα σιτηρά

της Ανατολικής Θράκης πριν από την εκκένωσή της, απαραίτητα για τη διατροφή του πληθυσμού, ενώ προσφεύγει ενεργά στις πρώτες προσπάθειες αποκατάστασης των προσφύγων.

1924 Συμμετοχή της Τράπεζας στην ίδρυση των τοπικών σιδηροδρόμων Μακεδονίας.

1925 Ίδρυση πρακτορείου της Ε.Τ.Ε στην Νέα Υόρκη.

Συμβαλλόμενη με το ελληνικό κράτος, η Εθνική αναλαμβάνει τη διαχείριση των «εν Ελλάδι κτημάτων των ανταλλαγέντων μουσουλμάνων», αγροτικών και αστικών, τα οποία η Τράπεζα θα διαθέσει με δάνεια στους εγκατεστημένους πρόσφυγες.

1925 Ίδρύεται η Εθνική Κτηματική Τράπεζα της Ελλάδος

Συμμετοχή της Ε.Τ.Ε. στις συζητήσεις για τα προγράμματα ηλεκτροδότησης της Αθήνας και του Πειραιά.

Συμμετοχή της Ε.Τ.Ε. στην ίδρυση εταιρειών εριουργίας και ταπητουργίας καθώς και στην ίδρυση του Ελληνικού Πυριτιδοποιείου και Καλυκοποιείου.

1926 Με νομοθετικό διάταγμα «περί συνάψεως αναγκαστικού δανείου μέχρι του ποσού των 1.250.000.000 δραχμών», από τα τραπεζογραμμάτια της Ε.Τ.Ε. άνω των είκοσι πέντε δραχμών τα οποία βρίσκονται σε κυκλοφορία αποκόπτεται το ένα τέταρτο. Το αριστερό τμήμα κυκλοφορεί ως νέο τραπεζογραμμάτιο του οποίου η νέα αξία είναι τα τρία τέταρτα της αρχικής ονομαστικής, το δε δεξιό αποτελεί προσωρινό τίτλο του αναγκαστικού δανείου.

Ίδρυση από κοινού με την Power and Traction Financing Co, της Γενικής Ελληνικής Εταιρείας που είχε σκοπό να ιδρύσει εταιρείες παραγωγής και διανομής ηλεκτρικού ρεύματος για τις ανάγκες φωτισμού και κίνησης.

1927 Η Τράπεζα παραιτείται του εκδοτικού της προνομίου

1928 Ίδρυση της Τράπεζας της Ελλάδος με συμμετοχή της Εθνικής κεφαλαίου

400.000.000 δρχ. και 440 στελεχών.

1929 Ίδρύεται η Αγροτική Τράπεζα στην οποία η Εθνική παρέχει πιστώσεις 850 εκατομμυρίων δραχμών, στελέχη και εγκαταστάσεις για τη λειτουργία της.

1930 Η Τράπεζα συμμετέχει στη σύσταση της ηλεκτρικής εταιρείας «Γαλιλαίος». Πρωτοστατώντας στην εγκατάσταση εκσυγχρονισμένης τηλεφωνικής επικοινωνίας στη χώρα, συμμετέχει στην ίδρυση της Ελληνικής Τηλεφωνικής Εταιρείας. Επίσης συμμετέχει στην αύξηση κεφαλαίου της Ελληνικής Εταιρείας Χημικών Προϊόντων και Λιπασμάτων, καθώς και στη νεοσύστατη Εταιρεία προς ενίσχυση της Ελληνικής Βιομηχανίας. Τέλος συμβάλλει στην ίδρυση της Ελληνικής Εταιρείας Εναέριων Συγκοινωνιών για την εξυπηρέτηση των αεροπορικών συγκοινωνιών της χώρας.

1931 Μέσα στη δεκαετία του 1930 η Εθνική χρηματοδοτεί μεγάλα παραγωγικά έργα, υδραυλικά, αποξηραντικά, αντιπλημμυρικά, συγκοινωνιακά, στη Θεσσαλία, στην Ήπειρο, Μακεδονία και Κρήτη. Επίσης χρηματοδοτεί σημαντικές εγχώριες βιομηχανικές μονάδες που

σχετίζονται με την πολεμική προπαρασκευή της χώρας (επιχειρήσεις εφοδιασμού του ελληνικού στρατού με πυρομαχικά και ιματισμό).

1932 Συγχώνευση και εξαγορά της Τράπεζας της Ανατολής από την ΕΤΕ και επέκταση της Εθνικής μέσω του δικτύου της απορροφηθείσας Τράπεζας της Ανατολής, στην Αίγυπτο. Ξεκινά η λειτουργία ως υποκαταστημάτων της ΕΤΕ οι μονάδες της πρώην Τράπεζας Ανατολής στην Αλεξάνδρεια, το Κάιρο και το Ζαγαζίκ.

1933 Η Εθνική Τράπεζα αναλαμβάνει τη διαχείριση του Αυτόνομου Σταφιδικού Οργανισμού καθώς και τη χρηματοδότησή του κατά τη σταφιδική χρήση 1932-1933.

1937 Σύνολο χρηματοδοτήσεων ΕΤΕ 7.607.977.435 δρχ., σύνολο καταθέσεων 10.271.306.521 δρχ.

1938 Υπογραφή σύμβασης μεταξύ της Εθνικής Τράπεζας και ελληνικού δημοσίου για την παραχώρηση αποκλειστικού δικαιώματος στην ΕΤΕ της έρευνας και εκμετάλλευσης των πετρελαιοφόρων κοιτασμάτων στην Ήπειρο για τέσσερα χρόνια.

1938 Συμφωνείται μεταξύ της Εθνικής Τράπεζας και του κράτους η συγκέντρωση όλων των οφειλών του δημοσίου προς την Τράπεζα σε ενιαίο τοκοχρεολυτικό δάνειο ύψους 2.128.000.000 δρχ. διάρκειας 40 ετών και με επιτόκιο 5,5%.

(Ιστορικό Αρχείο Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα, 2007)

Κεφάλαιο 4

**"Από την Εποχή του Μεσοπολέμου
ως την Ένταξη της Ελλάδας στο
Ευρώ και την Κρίση του 2008"**

(1940-2008)

4.1. Από τον Πόλεμο, στην Κατοχή και την Απελευθέρωση (1940-1944)

Προς το τέλος της δεκαετίας του 1930, το κλίμα αβεβαιότητας και πολεμικής απειλής στην Ευρώπη προκαλούσε ήδη δυσχέρειες στις διεθνείς οικονομικές συναλλαγές, καθώς παρατηρείτο στροφή των εθνικών οικονομιών στην πολεμική βιομηχανία και κλιμακούμενες νομισματικές ανισορροπίες. Η μακρά περίοδος αβεβαιότητας που είχε προηγηθεί του Πολέμου είχε αποθαρρύνει τις μακροπρόθεσμες επενδύσεις, οδηγώντας έτσι σε αφθονία χρηματικών διαθεσίμων που επιζητούσαν άμεσες και ασφαλείς αποδόσεις. Σε περιβάλλον εξαιρετικά αποθαρρυντικό έως απαγορευτικό τόσο για τις ιδιωτικές εκδόσεις κεφαλαίου όσο και για την ιδιωτική κατανάλωση, τα διαθέσιμα κεφάλαια μέσω εντεινόμενων συναλλαγματικών και άλλων κανονιστικών περιορισμών εγκλωβίζονταν στα πιστωτικά ιδρύματα.

Με την έκρηξη του Πολέμου οι οικονομικές συναλλαγές μεταξύ των εμπόλεμων μεγάλων βιομηχανικών χωρών διακόπηκαν, και οι τιμές ορισμένων αγαθών που σχετίζονταν με την πολεμική προσπάθεια άρχισαν να αυξάνονται ανεξέλεγκτα. Οι εμπόλεμες οικονομίες άρχισαν να υιοθετούν όλο και περισσότερο παρεμβατικές πολιτικές, λόγω της ανάγκης χρηματοδότησης των πολεμικών δαπανών και αντιμετώπισης των συνακόλουθων μακροοικονομικών ανισορροπιών.

Με την είσοδο των στρατευμάτων του Άξονα στην Ελλάδα, εμφανίσθηκαν και τα πρώτα συμπτώματα νομισματικής σύγχυσης. Εκτός από τη δραχμή, τα στρατεύματα κατοχής, άρχισαν να εκδίδουν και να κυκλοφορούν ανεξέλεγκτα γερμανικά μάρκα κατοχής, ιταλικές λιρέτες και αργότερα μεσογειακές δραχμές, που όλα μπορούσαν να κυκλοφορήσουν μόνο στην ελληνική επικράτεια και δεν είχαν κανένα αντίκρισμα. Προστιθέμενη στην ήδη διογκωμένη προσφορά χρήματος, η ανεξέλεγκτη αύξηση της ποσότητας των νομισμάτων της Κατοχής οδηγούσε σε αφόρητο πληθωρισμό και πλήρη νομισματική εξάρθρωση.¹

Ενόψει της Κατοχής με το νόμισμα να χάνει ραγδαία την αξία του, το κοινό προχώρησε σε μαζικές αγορές εμπορευμάτων και αξιών. Η τάση αυτή παγιώθηκε κατά την περίοδο της Κατοχής, με αποτέλεσμα μεγάλη χρηματική ρευστότητα να καταλήξει στα χέρια εμπόρων, παραγωγών και άλλων κατόχων αξιών.² Όλα αυτά συνέβαλλαν στο να διατηρείται η

¹«Επί του νομισματικού ζητήματος» (Υπόμνημα υποβληθέν την 10^η Ιουνίου 1941), (Γνωμοδοτικό Συμβούλιο της Τραπέζης της Ελλάδος), ΙΑΤΕΤΕ, ΑΙΣ32Υ1Φ19.

² «Επί του ζητήματος του προεξοφλητικού τόκου» (Υπόμνημα υποβληθέν την 13^η Ιουνίου 1941), ΙΑΕΤΕ, ΑΙΣ3Υ1Φ19

ρευστότητα αυτή εκτός του τραπεζικού συστήματος, ενώ οι ανεξέλεγκτες πληθωριστικές προσδοκίες ωθούσαν τους κατόχους χρήματος στην επιτακτική αναζήτηση ασφαλέστερων επενδύσεων όπως ο χρυσός και η ακίνητη περιουσία. Οι παρακάτω πίνακες 1 και 2 αποδίδουν αριθμητικά την πλήρη νομισματική εξάρθρωση και κατάπτωση των βιοτικών συνθηκών στην περίοδο της κατοχής.

Πίνακας 1.

Εξέλιξη νομισματικής κυκλοφορίας και τιμών στην Κατοχή

	Κυκλοφορία τραπεζογραμ.	Τιμή χρυσής λίρας	Τιμάρηθος κόστους ζωής
Απρίλιος 1941	1	1	1
Δεκέμβριος 1942	15,7	127,7	156,5
Δεκέμβριος 1943	135,5	1.319,2	1.572,7
Οκτώβριος 1944	8.276.320	1.633.540.989	2.305.984.911

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Έκθεσις του διοικητού επί των ισολογισμών των ετών 1941,1944,1945 και 1946, Αθήνα 1947,σ. 25

Πίνακας 2.

Νομισματική κυκλοφορία και αξία της δραχμής (1941-1944)

	31.3.1941	31.3.1942	31.3.1943	31.3.1944	14.10.1944	11.11.1944
Ποσότητα τραπεζογραμματίων σε κυκλοφορία (δρχ.)	19.371 εκ	67.865 εκ	465.756 εκ	Δεν αναφέρεται	30,3 τετράκις εκ	6,7 πεντάκις εκ
Υπολογιζόμενη τιμή λίρας στη μαύρη αγορά (δρχ)	1.400	39.300	146.000	22 εκ	3,8 δις	105 τρις

Πηγή: Έκθεση του διοικητού της Εθνικής Τραπέζης για τα έτη 1941-1944, Αθήνα 1945 σ. Ιxv

Το ρυθμιστικό και νομοθετικό πλαίσιο κατά την περίοδο της Κατοχής έγινε ασφυκτικό για τις τράπεζες, καθώς οι αρχές προσπαθούσαν να μεγιστοποιήσουν τον έλεγχό τους πάνω στον εθνικό πλούτο. Το καθεστώς επέβαλε σειρά μέτρων φορολογικού και νομισματικού χαρακτήρα, περιορισμού των καταθέσεων, κατάσχεσης των ανενεργών λογαριασμών καταθέσεως, τοκομεριδίων, χρεογράφων κτλ.

Με απόφαση της Ένωσης Ελληνικών Τραπεζών, οι τράπεζες μείωναν τα επιτόκια καταθέσεων από τον Ιούνιο του 1941, προκειμένου να αντιμετωπίσουν την μεγάλη αύξηση των διαχειριστικών τους δαπανών, για να τα μηδενίσουν τελικά τον Ιούλιο του 1942.³ Όμως ο εκμηδενισμός των επιτοκίων επιβάρυνε αποκλειστικά τους ιδιώτες καταθέτες, εφόσον

³ Πρακτικά Γενικού Συμβουλίου, 15.11.1941

εξακολουθούσε να αποδίδεται τόκος στις καταθέσεις των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου και κληροδοτημάτων. Ως επιπρόσθετα μέτρα προκειμένου να συγκρατηθεί η ραγδαία επέκταση της νομισματικής κυκλοφορίας οι κατοχικές αρχές επέβαλαν στις συναλλαγές τη χρησιμοποίηση πιστωτικών τίτλων, όπως η τραπεζική επιταγή, και πολιτικές όπως η υποχρεωτική μεταφορά των τραπεζικών διαθεσίμων στην Τράπεζα της Ελλάδος σε πίστωση του δημοσίου έναντι εκδόσεως εντόκων ομολογιών.

Η έκρηξη του πολέμου βρήκε την Εθνική Τράπεζα, όπως και ολόκληρο το τραπεζικό και το οικονομικό σύστημα, σε κατάσταση αισθητής αποδυνάμωσης, λόγω των δυσμενών εξελίξεων της προηγούμενης δεκαετίας. Το εύρος των ετήσιων αποσβέσεων και προβλέψεων που έκανε η Εθνική καθ' όλο το διάστημα έως τον Πόλεμο υποδηλώνει σημαντικότατο όγκο ζημιών. Σύμφωνα με μεταπολεμικό απολογισμό του τότε διοικητή Κ. Ζαβιτζιάνου, στο τέλος του 1940 τα ίδια κεφάλαια της Εθνικής ανέρχονταν μόλις στο 10% των υψηλών επιπέδων του 1928,⁴ ενώ ήδη η Τράπεζα αντιμετώπιζε υψηλό επίπεδο γενικών εξόδων, δυσανάλογο με τις εργασίες της. Τα διαθέσιμά της το 1940 έφθαναν μόλις τα 389 εκ. δρχ., δηλαδή ποσοστό 2,6% του ενεργητικού της, πέφτοντας έτσι στο χαμηλότερο επίπεδο όλων των προηγούμενων δεκαετιών. Τα διαθέσιμα σε χρυσό και συνάλλαγμα ήταν επίσης πολύ χαμηλά, μόλις το 6% των διαθεσίμων, δεδομένης της ελαχιστοποίησης των εργασιών σε συνάλλαγμα κατά τη δεκαετία του 1930.

Οι διοικητικοί περιορισμοί μετά βίας συγκρατούσαν τις καταθέσεις. Όσες πενιχρές νέες καταθέσεις εισέρρεαν σε ρυθμό υποπολλαπλάσιο από την αύξηση της νομισματικής κυκλοφορίας, αφορούσαν νομικά πρόσωπα δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου. Αλλά και στη σύνθεση των καταθέσεων, το μερίδιο των καταθέσεων ταμειυτηρίου και προθεσμίας έβαινε συνεχώς μειούμενο. Στο τέλος του 1943, το 93% των συνολικών καταθέσεων της Εθνικής ήταν καταθέσεις όψεως, έναντι 54% το 1940. Η συρρίκνωση της εμπορικής και βιομηχανικής δραστηριότητας είχε ως συνέπεια την κάθετη πτώση και των τραπεζικών χορηγήσεων. Ο μηδενισμός των εργασιών της Εθνικής Τράπεζας κατά την τελευταία περίοδο της Κατοχής συμβάδιζε με την πορεία κατάρρευσης ολόκληρου του τραπεζικού συστήματος.

Η είσοδος της χώρας σε μια πολεμική περιπέτεια απροσδιόριστης έκβασης και διάρκειας ανέδειξε σε κορυφαία προτεραιότητα την προστασία και διασφάλιση της περιουσίας της Τράπεζας. Η συνολική περιουσία της Εθνικής στον απολογισμό της χρήσεως 1940 (ακίνητα, μετοχές τραπεζών και εταιρειών, ομολογίες, χρυσός και ξένα_συναλλάγματα),

⁴ Ζαβιτσιάνος, Η Διοίκησης της Εθνικής Τραπεζής της Ελλάδος, σ. 4.

μετά την αφαίρεση των υποχρεώσεων εκ των καταθέσεων, εκτιμάται σε 2,2 δις προπολεμικές δραχμές, δηλαδή σε 2,2 εκ. χρυσές λίρες Αγγλίας.⁵ Με το ξέσπασμα του Πολέμου, μέρος της περιουσίας της Τράπεζας μεταφέρθηκε στο θησαυροφυλάκιο του υποκαταστήματος Τριπόλεως που είχε προετοιμαστεί για το σκοπό αυτό. Η εκκένωση της χώρας από τον ελληνικό και βρετανικό στρατό τον Απρίλιο του 1941 καθιστά υψίστης σημασίας το πρόβλημα της ασφάλειας, και η Εθνική Τράπεζα παραδίδει στην Τράπεζα της Ελλάδος 10 κιβώτια με χρυσά και ασημένια νομίσματα αξίας 12.000 χρυσών λιρών, προκειμένου να μεταφερθούν σε ασφαλές μέρος. Αυτά τα κιβώτια μεταφέρθηκαν από την Τράπεζα της Ελλάδος στα θησαυροφυλάκια στο Ηράκλειο Κρήτης, όπου όμως βρέθηκαν στη συνέχεια από τα ναζιστικά στρατεύματα, κατασχέθηκαν και εξάχθηκαν στη Γερμανία. Μακρά δικαστική διεκδίκηση του κατασχεθέντος πλούτου και διαβήματα από την Τράπεζα δεν κατόρθωσαν να αποδώσουν καρπούς.⁶

Οι συνθήκες της Κατοχής υποχρέωσαν τη Διοίκηση της Εθνικής να αναπροσδιορίσει πλήρως την στρατηγική της. Υπό το φάσμα της νομισματικής κατάρρευσης και με δεδομένη τη συρρίκνωση των τραπεζικών εργασιών, η διοίκηση προχώρησε σε μια σημαντικότερη μεταβολή της πάγιας πολιτικής της Τράπεζας. Μέχρι τότε, η Ε.Τ.Ε. απέβλεπε σταθερά στην τοποθέτηση των διαθεσίμων της κατά κύριο λόγο σε χορηγήσεις, που ήταν η βασική πηγή κερδών, και πολύ λιγότερο σε επενδύσεις χαμηλής ρευστότητας. Έτσι η Τράπεζα προέβη σε μια καλά μελετημένη στροφή από τις χορηγήσεις προς τις επενδύσεις χαρτοφυλακίου. Στο τέλος του πρώτου έτους του πολέμου, το χαρτοφυλάκιο μετοχών διαφόρων εταιρειών που διέθετε η Εθνική ανερχόταν στο 3,7% του συνολικού ενεργητικού της.⁷ Στο τέλος του 1941, το ποσοστό είχε ανέλθει στο 7%. Η αγορά των χρεογράφων από την Εθνική κατά το 1941 γινόταν με μεγάλη δυσκολία λόγω της διακοπής λειτουργίας του Χρηματιστηρίου.⁸ Η Τράπεζα απέφευγε να προσφεύγει στην αγορά, ώστε να μην ωθεί τις τιμές προς τα πάνω, αλλά αγόραζε τους τίτλους που της προσφέρονταν από τους ιδιοκτήτες τους. Αντίστοιχα, τα αποκτώμενα ακίνητα ήταν κατά κανόνα εκείνα στα οποία η Τράπεζα είχε εγγράψει υποθήκη. Οι επενδύσεις που έγιναν ήταν, ως επί το πλείστον, το αποτέλεσμα εκούσιας εκκαθάρισης

⁵ . Κ.Δ.Μάνος, «Απόψεις και γνώμη επί των μέσων προς αντιμετώπιση της παρουσιαζομένης σήμερα στενότητας χρηματικών μέσων εις την Εθνικήν Τράπεζαν, 24.7.1944, ΑΙΣ2Υ15Φ33

⁶ . Έκθεσις του Διοικητού της Εθνικής Τραπεζής προς την Γενικήν Συνέλευσιν των μετόχων της 29 Δεκεμβρίου 1945, επί των πεπραγμένων των ετών 1941,1942,1943 και 1944, Αθήνα, 1945, σ. XXVIII-XXIX

⁷ Στοιχεία ισολογισμών ΕΤΕ

⁸ Έκδοση του Διοικητή της Τραπεζής Ελλάδος «...επί των πεπραγμένων των ετών 1941,1942,1943,1944,σ. I,XIII)

παλαιών καθυστερημένων οφειλών προς την Τράπεζα, που ασφαλιζόνταν με τις κινητές και ακίνητες αξίες οι οποίες περιήλθαν στην κυριότητά της.⁹

Πίνακας 3.

Μετοχές εταιρειών που αποκτήθηκαν από την Εθνική Τράπεζα 1940-1944

Έτος	Εταιρεία	Μετοχές	Ποσό (δρχ)
1940	Νέα Ελληνική Βιομηχανία Υφαντουργικών Προϊόντων	9.129	9.129.445
1941	Γεωργική Εταιρεία Λεσίτι	50.000	14.865.111
1941	Γεωργική και Βιομηχανική εταιρεία Διόνυσος	102.300	26.360.000
1941	Εταιρεία Βιομηχανίας, Ελαίων, Σαπώνων, Οίνων, και Οινοπνευματωδών	333.294	11.249.580
1941	Εταιρεία Χρυσάλις	20.125	9.894.742
1941	Εταιρεία Οινοπνευματοποιίας	56.000	33.446.719
1942	Εταιρεία Ζυθοποιίας και Βινοποιίας Κάρολος Φιξ	4.236	15.541.561
1942	Ανώνυμος Ξενοδοχειακή Εταιρεία Κ. Τσιώμος	11.300	40.766.436
1943	Εταιρεία Αποξηράνσεων και εκμεταλλεύσεων Λυσιμαχία	50.000	5.000.000
1944	Εταιρεία Ιατρικών Σανατορίων, Αναρρωτηρίων, Ξενοδοχείων Θεοξενεία	800	100.000

Η ταχύτατη μετάβαση σε μια επιθετική λογική επενδύσεων χαρτοφυλακίου διέσωσε σε σημαντικό βαθμό τον πλούτο της Τράπεζας σε μια συγκυρία που θα μπορούσε να την έχει εξοντώσει. Ένα υγιές χαρτοφυλάκιο μπορούσε μετά το τέλος του πολέμου να ρευστοποιηθεί εύκολα και γρήγορα, για την αντιμετώπιση των νέων αναγκών. Πέραν του ότι η ενεργός πολιτική επενδύσεων σε τίτλους και ακίνητα απέτρεπε, εκ των πραγμάτων, το να περιέλθει εθνικός πλούτος στα χέρια ξένων ομίλων, η επιδίωξη κερδοφόρων συναλλαγών κατά την περίοδο του πολέμου είχε για την Εθνική Τράπεζα πρωτίστως αμυντικό χαρακτήρα. Τα συνολικά κέρδη της Τράπεζας μόνο από την αγοραπωλησία ακινήτων υπολογίσθηκαν μετά τον πόλεμο σε 500 εκατομμύρια δραχμές, κατά τι λιγότερο από όλα τα έξοδα της κατοχής που έφθασαν τα 550 εκατομμύρια δρχ.

Μεγάλοι κερδισμένοι οι μέτοχοι, καθώς η Τράπεζα έγγραψε αύξηση του ενεργητικού της όπως δείχνει και ο πίνακας 4. Μεγάλοι χαμένοι οι καταθέτες (μηδενισμός επιτοκίων) και επιχειρηματίες (μηδενισμός χορηγήσεων).

Πίνακας 4.

Το χαρτοφυλάκιο της Τράπεζας σε μετοχές τραπεζών και εταιρειών καταγραφόταν με συνολική λογιστική αξία ως εξής:

⁹ Πρακτικά Γενικού Συμβουλίου 27.7.1942

Ημερομηνία	Ποσά (σε δρχ)
31.12.1940	555 εκ
31.12.1941	1.156 εκ
31.07.1942	10,3 δις

4.2. Εμφύλιος πόλεμος και μεταπολεμική ανασυγκρότηση (1945-1952)

Η ευφορία της απελευθέρωσης από τον άξονα τον Οκτώβριο του 1944 αποδείχθηκε εξαιρετικά βραχύβια. Η χώρα εισέρχεται στη νέα οδυνηρή περιπέτεια του εμφυλίου, αφού κατέρρευσε και ο πρόσκαιρος τερματισμός των εχθροπραξιών που είχε πετύχει το 1945 η Συνθήκη της Βάρκιζας. Ολόκληρη η περίοδος από την Απελευθέρωση έως το 1952 χαρακτηρίστηκε από έντονη πολιτικο-οικονομική αστάθεια και αγωνιώδη προσπάθεια νομισματικής σταθεροποίησης και ανασυγκρότησης της οικονομίας. Ο τιμάρθμος κόστους ζωής εκτινάχθηκε στα ύψη για να αρχίσει να αποκλιμακώνεται το 1946.

Πίνακας 5

Τιμάρθμος κόστους ζωής στην Αθήνα, 1945-46

1945		1946	
Ιανουάριος	779	Ιούνιος	13.827
Ιούνιος	1.153	Νοέμβριος	14.708
Δεκέμβριος	7.254	Δεκέμβριος	13.901

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος. Τα πρώτα πενήντα χρόνια της Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα 1978, σ. 259

Η ανεπάρκεια διαθεσίμων κεφαλαίων λόγω της αδυναμίας προσέλκυσης καταθέσεων ήταν το κυριότερο πρόβλημα του τραπεζικού συστήματος κατά την πρώτη μεταπολεμική δεκαετία. Από τον χαμηλότερο όγκο καταθέσεων μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1950, πάνω από το μισό αντιπροσώπευαν οι καταθέσεις νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου. Αλλά και στις ιδιωτικές καταθέσεις του ιδιωτικού τομέα ελάχιστη ήταν η συμμετοχή του αποταμιευτικού κοινού, με τη μεγαλύτερη πλειονότητα να προέρχεται από ιδιωτικές επιχειρήσεις που χρησιμοποιούσαν κυρίως καταθέσεις όψεως για να διευκολύνουν τις συναλλαγές τους.

Πίνακας 6.

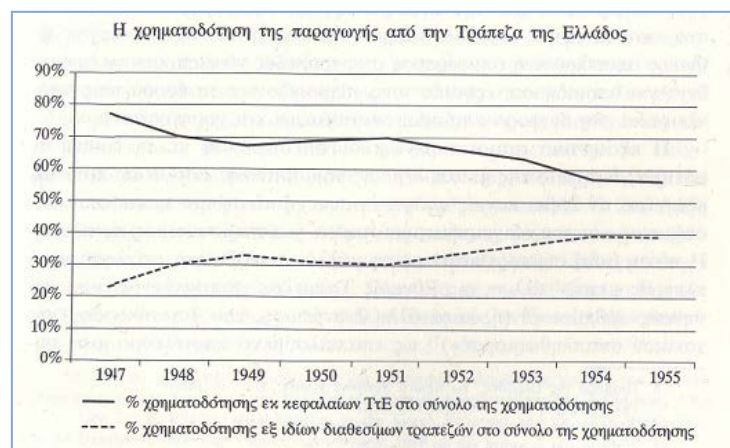
Καταθέσεις στις τράπεζες και νομισματική κυκλοφορία σε σχέση με τα προπολεμικά μεγέθη

Έτος (31 ^η Δεκεμβρίου)	Σχέση % ως προς τις συνολικές καταθέσεις του 1938	Αναλογία % των καταθέσεων στη νομισματική κυκλοφορία
1938	100	328,6
1946	4,3	28,1
1947	7,8	40,9
1948	10,9	54,7
1949	17,8	62
1950	20,4	81,6
1951	26,1	96,4
1952	26,5	88,7

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος. Τα πρώτα πενήντα χρόνια, σ. 296,299

Το νέο μεταπολεμικό πλαίσιο νομισματικού και πιστωτικού παρεμβατισμού έθετε την Τράπεζα της Ελλάδος σε μια σχέση στενότητας συντονισμού με τις κυβερνητικές οικονομικές πολιτικές και ελέγχου από την αμερικανική αποστολή και την κυβέρνηση. Το πλαίσιο αυτό δεν επέτρεπε καμία αυτονομία πιστωτικής πολιτικής των τραπεζών, μεταβάλλοντάς τες σε όργανα υλοποίησης της πολιτικής των νομισματικών αρχών. Η έλλειψη πιστωτικής αυτονομίας των τραπεζών ήταν η αναπόφευκτη συνέπεια του εξανεισμού των καταθέσεων. Έτσι μεγάλο μέρος της χρηματοδότησης βιομηχανικών επιχειρήσεων μέσω των τραπεζών κατά τα πρώτα μεταπολεμικά έτη στηριζόταν στην εκδοτική μηχανή.

Διάγραμμα 1.

Η ανασυγκρότηση της περιόδου 1947-1952 δεν θα είχε καταστεί δυνατή χωρίς την αμερικανική βοήθεια. Αρχικά εισέρρευσαν κυρίως τα κονδύλια του Δόγματος Truman το 1947-1948 (AMAG). Από το 1948-1949 άρχισε η εισροή των κονδυλίων του Σχεδίου Marshall (EGA). Με την αμερικανική χρηματοδότηση η οικονομία άρχισε σταδιακά να ανασυγκροτείται. Η διαχείριση των κονδυλίων ανατέθηκε στην Κεντρική Επιτροπή των Δανείων (ΚΕΔ). Η σύμβαση προέβλεπε τη διαχείριση των χρηματοδοτήσεων για την

κατανομή μακροπρόθεσμων κυρίως πιστώσεων σε βιομηχανικές επιχειρήσεις και στον αγροτικό τομέα.

Πίνακας 7.

Σύνολο βιομηχανικών δανείων Σχεδίου Marshall 1948-52 ανά κλάδο σε (δολ)

	Αριθμός έργων	Συνάλλαγμα	Δραχμές
Βιομηχανίες μετάλλου	82	5.818.407	6.020.353
Χημικές	37	7.597.514	5.540.557
Δομικά υλικά	44	253.386	765.388
Πετρέλαιο	2	200.000	629.840
Χαρτί	4	968.536	328.580
Τσιμέντο	2	4.578.750	1.882.879
Υφαντουργία	13	2.719.734	1.535.667
Σύνολο	184	22.136.327	16.703.264

Πηγή: Γ. Σταθάκης, Το Δόγμα Τρούμαν και το σχέδιο Μάρσαλ, Εκδόσεις Βιβλιόραμα, Αθήνα 2004, πίνακας Δ9, Σ. 357

Η θέση της Εθνικής Τράπεζας στην κατανομή των κεφαλαίων της Αμερικανικής βοήθειας ήταν σημαντική αλλά επισκιάστηκε σε μεγάλο βαθμό από το ρόλο της Εθνικής Κτηματικής Τράπεζας, ιδίως στις βιομηχανικές χορηγήσεις και στα δάνεια κοινής ωφέλειας.

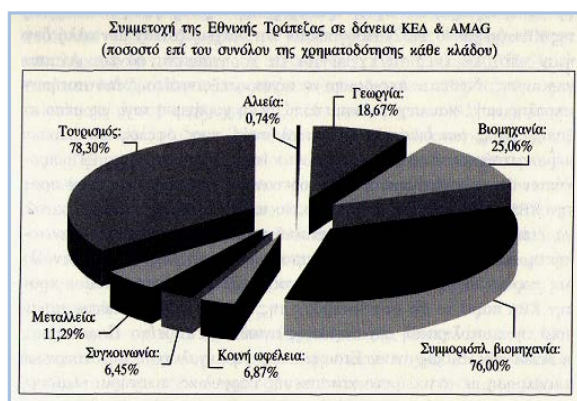
Πίνακας 8.

Τα μεγάλα βιομηχανικά δάνεια Σχεδίου Marshall

Δανειολήπτρια εταιρεία	Χορηγούσα Τράπεζα	Κεφάλαιο (σε δολ)
Ανώνυμη Γενική Εταιρεία Τσιμέντων	Κτηματική Τράπεζα (2,6 εκ.) και Εθνική (1,3 εκ.)	3.943.482
ΑΕ Τσιμέντων Τιτάν	Κτηματική Τράπεζα	2.448.127
ΑΕ Χαλυβουργική	Εθνική Τράπεζα	2.030.120
ΠΥΡΚΑΛ	Κτηματική Τράπεζα	3.154.289
Ελληνοαμερικανικό Λιγνιτωρυχείο Πτολεμαΐδας	Εθνική Τράπεζα	7.914.370
Ηλεκτρική Εταιρεία Αθηνών-Πειραιώς	Κτηματική Τράπεζα	8.793.181
ΑΕ Ελληνική Χαλυβουργία	Κτηματική Τράπεζα	1.388.404
Εταιρεία Λευκοσίδηρου και Χαλυβδόφυλλων	Κτηματική Τράπεζα	1.389.298
Θεσσαλικοί Σιδηρόδρομοι	Εμπορική Τράπεζα	1.994.330
Ένωση Εκτροφείων Αγελάδων Αττικής	Αγροτική Τράπεζα	1.219.734
Σύνολο		43.857.924

Πηγή: Ιστορικό Αρχείο Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς

Διατηρεί όμως η Εθνική τη μερίδα του λέοντος στη διανομή των δανείων ανασυγκρότησης μεταξύ των άλλων εμπορικών τραπεζών, εκμεταλλευόμενη το ευρύτατο δίκτυο σχέσεων με βιομηχανικές επιχειρήσεις σε κεντρικό και σε περιφερειακό επίπεδο.

Διάγραμμα 2.

Ένα άλλο μείζον θέμα που προέκυψε την ίδια περίοδο, αφορούσε τη διατήρηση του προνομίου της Εθνικής Τράπεζας στην αποκλειστικότητα συγκέντρωσης των καταθέσεων των διαφόρων νομικών προσώπων. Η σχετική σύμβαση του 1928 μεταξύ κράτους και Εθνικής προέβλεπε τη συγκέντρωση στα ταμεία της όλων των καταθέσεων των ασφαλιστικών οργανισμών¹⁰ και των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου (ΝΠΔΔ). Παρά ταύτα, η Νομισματική Επιτροπή/Τράπεζα της Ελλάδος με νόμο την 31.12.1950¹¹ όρισε ότι τα κεφάλαια των ΝΠΔΔ θα κατατίθενται πλέον στην Τράπεζα της Ελλάδος, ώστε να χρησιμοποιούνται από αυτήν για τη χρηματοδότηση της οικονομίας μέσω των άλλων τραπεζών.¹²

Η Εθνική Τράπεζα κατ' αρχάς κινήθηκε αποφασιστικά, διεκδικώντας τη μεγαλύτερη δυνατή συμμετοχή στη διαχείριση των κονδυλίων του Σχεδίου Marshall. Παράλληλα επιδίωκε να αναδείξει μια σειρά ζητημάτων που αφορούσαν συνολικά το τραπεζικό σύστημα. Κεντρικό ζήτημα αφορούσε την παροχή δυνατότητας στην Τράπεζα της Ελλάδος¹³ να πραγματοποιεί εργασίες συνεπαγόμενες τραπεζικούς κινδύνους. Η ανάληψη πιστωτικών εργασιών από το εκδοτικό ίδρυμα και οι αλληπάλληλες τροποποιήσεις του καταστατικού του είχαν πλέον επιφέρει τέτοιες ουσιώδεις μεταβολές ώστε κατ' ουσίαν η Τράπεζα της Ελλάδος δεν διέφερε από την Εθνική Τράπεζα του 1928. Όμως η Αμερικάνικη Αποστολή δεν ήθελε να παραχωρήσει την εξουσία διαχείρισης των δανείων στην Εθνική Τράπεζα, για την οποία θεωρούσε ότι θα λειτουργούσε προς ίδιον όφελος και αναζητούσε έναν αποτελεσματικότερο, δημόσιο και ελεγχόμενο από την ίδια μηχανισμό (μέσω του ΚΕΔ).

¹⁰ Θ.Ν.Γαλάνης, Θέματα Τραπεζικής πολιτικής, Αθήνα, 1947/1960, σ. 13

¹¹ Ν. 1611/31.12.1950 «Περί καταθέσεων νομικών προσώπων και ασφαλιστικών ταμείων»

¹² Γαλάνης, Θέματα Τραπεζικής πολιτικής, Αθήνα 1960, σ. 29,31

¹³ Με τον α.ν.233/1945

Όσον αφορά τις καταθέσεις των ΝΠΔΔ η Εθνική Τράπεζα αντιστάθηκε σθεναρά. Προπολεμικά το ζήτημα δεν θεωρούνταν μεγάλης σημασίας καθώς οι καταθέσεις ΝΠΔΔ ανέρχονταν μόλις στο 12% του συνόλου των τραπεζικών καταθέσεων. Ωστόσο, το τελευταίο τετράμηνο του 1947, οι καταθέσεις αυτές αντιπροσώπευαν το 58% του συνόλου των τραπεζικών καταθέσεων και κατευθύνονταν αποκλειστικά στην Εθνική Τράπεζα τοποθετώντας την σε σημαντικά πλεονεκτικότερη θέση σε σχέση με τις άλλες τράπεζες.¹⁴ Κατ' αυτόν τον τρόπο, το 1946 και δεδομένης της εξανέμισης των λοιπών αποταμιεύσεων, το ποσοστό αυτό έφθανε το 83%.¹⁵ Για να αντισταθμίσει την απώλεια των καταθέσεων ΝΠΔΔ και για να βρει άμεσα διαθέσιμα, η Εθνική στράφηκε στις ιδιωτικές καταθέσεις, οι οποίες από τον Μάρτιο 1951 έως τον Δεκέμβριο 1952 αυξήθηκαν κατά 91%, έναντι 60% που ήταν η μέση αύξησή τους στο σύνολο των τραπεζών.

Η Εθνική Τράπεζα λειτουργούσε πλέον σε ένα νέο διεθνές και εγχώριο περιβάλλον, που αντιλαμβανόταν το χρηματοπιστωτικό σύστημα ως εργαλείο νομισματικής σταθερότητας και οικονομικής ανάπτυξης, στα χέρια νομισματικών και κυβερνητικών αρχών. Βρέθηκε σε ένα περιοριστικότατο ρυθμιστικό πλαίσιο νομισματικού και πιστωτικού παρεμβατισμού, με κεντρικό ανταγωνιστή την Τράπεζα της Ελλάδος και εκτελεστικό βραχίονα μια πανίσχυρη Νομισματική Επιτροπή. Σε όλη αυτή την περίοδο δεν επέδειξε καμία ιδιαίτερη συμβολή στο πεδίο της νομισματικής σταθεροποίησης, αφού το θεσμικό πλαίσιο της είχε αφαιρέσει κάθε ρόλο στη νομισματική πολιτική. Ούτε ο εξωτερικός παράγοντας ευνοεί τα συμφέροντά της, αφού μένει έξω από την Κεντρική Επιτροπή των Δανείων.

Η Εθνική υποχρεώνεται να συμβιβαστεί και με τις δύο απώλειες. Επλήγησαν περισσότερο οι επιχειρήσεις, καθόσον λόγω μειωμένης ρευστότητας δεν είχαν πρόσβαση στον μακροπρόθεσμο δανεισμό όπως και οι μέτοχοι λόγω μείωσης των κερδών της Τράπεζας.

4.3. Η δύσκολη περίοδος της μεταπολεμικής ανάπτυξης (1953-1959)

Μετά από μια επεκτατική φάση στο τέλος της δεκαετίας του 1950, η νομισματική και πιστωτική πολιτική έγιναν σταδιακά περιοριστικές, ακολουθώντας τη μείωση της αμερικάνικης βοήθειας και τη συσταλτική εξέλιξη της δημοσιονομικής πολιτικής. Το 1953 η ελληνική οικονομία βρέθηκε αντιμέτωπη με παρατεταμένη ύφεση. Αντί της Ανασυγκρότησης, η Αμερικανική Αποστολή έδωσε προτεραιότητα στην αντιμετώπιση των

¹⁴ Γαλάνης, Θέματα Τραπεζικής πολιτικής, σ. 30-31

¹⁵ Στο ίδιο, σ. 18

πληθωριστικών πιέσεων με ένα σκληρό σταθεροποιητικό πρόγραμμα που για την Ελλάδα θα διαρκούσε δύο χρόνια. Η Τράπεζα της Ελλάδος προβαίνει με την σειρά της σε περιορισμό των χορηγήσεων και ειδικά των βιομηχανικών.

Οι νομισματικές αρχές επέβαλαν στις τράπεζες να καταθέτουν ποσοστό έως και 25% των καταθέσεών τους ως υποχρεωτικές δεσμεύσεις στην Τράπεζα της Ελλάδος, ώστε να εξασφαλίζεται η ρευστότητά της. Επιπλέον το 50% της αύξησης των καταθέσεων (πέραν των δεσμευμένων) έπρεπε να τηρείται σε ειδικό λογαριασμό και να διατίθεται σε μακροπρόθεσμη και μεσοπρόθεσμη χρηματοδότηση. Το ποσοστό αυξήθηκε περαιτέρω το 1954.¹⁶ Ταυτόχρονα, οι τράπεζες επιβαρύνονταν με επιτόκιο 5% για τα κεφάλαια που αντλούσαν μέσω του εκδοτικού προνομίου ώστε να αναπληρώσουν τα δεσμευμένα από το εκδοτικό ίδρυμα κεφάλαια. Η παρεμβατική πολιτική της Τράπεζας της Ελλάδος αποσκοπούσε στην παράλληλη επιδίωξη νομισματική σταθεροποίηση και στοχευμένη διοχέτευση πόρων στη βιομηχανική ανασυγκρότηση.

Το 1953, η υποτίμηση της δραχμής κατά 50%, ήταν η σημαντικότερη νομισματική μεταρρύθμιση της μεταπολεμικής περιόδου και εκκίνηση μιας εικοσαετούς περιόδου νομισματικής σταθερότητας και οικονομικής ανάπτυξης. Η τιμή του δολαρίου αυξήθηκε από 15.000 δρχ. σε 30.000 δρχ. και η δραχμή προσδέθηκε στο αμερικάνικο νόμισμα.¹⁷ Η υποτίμηση είχε ως αποτέλεσμα να μειωθούν τα κέρδη από το εμπόριο, ιδίως από το εισαγωγικό εμπόριο, και να ευνοηθούν οι εξαγωγικοί τομείς της οικονομίας.

Κατά το πρώτο τουλάχιστον μισό της δεκαετίας του 1950, κεντρικό εμπόδιο στην προσπάθεια χρηματοδότησης της εκβιομηχάνισης και ανάπτυξης παρέμενε η ανεπάρκεια κεφαλαίων, η έλλειψη των οποίων έγινε εντονότερη με τον τερματισμό της αμερικάνικης βοήθειας. Έτσι η χρηματοδότηση των απαραίτητων αναπτυξιακών επενδύσεων προϋπόθετε την αποκατάσταση συνθηκών κανονικότητας στη λειτουργία της τραπεζικής διαμεσολάβησης: τη συγκέντρωση των αποταμιεύσεων του κοινού στις εμπορικές τράπεζες, προκειμένου να μετατραπούν σε πιστώσεις. Κύριος στόχος των νομισματικών αρχών, ιδίως μετά τη υποτίμηση της δραχμής, έγινε η προσέλκυση των ιδιωτικών καταθέσεων, συμπεριλαμβανομένων των εμβασμάτων από το εξωτερικό, στο τραπεζικό σύστημα. Αυτό κατέστη δυνατό μετά την τιθάσευση των πληθωριστικών προσδοκιών και την επικράτηση της νομισματικής σταθερότητας, από τα μέσα της δεκαετίας του 1950, και με τη βοήθεια της αύξησης των επιτοκίων καταθέσεων.

¹⁶ Έκθεση του διοικητή της ΕΤΕ, 1955

¹⁷ Pagoulatos, Greece's New Political Economy, σ. 25-26

Πίνακας 9.

Μέσος όρος καταθέσεων Ταμειυτηρίου ανά κάτοικο

Έτος	Μ.Ο (δρχ)
1949	5
1955	65
1956	219
1957	513
1958	721
1959	1051

Τον Φεβρουάριο του 1953 για πρώτη φορά η κυβέρνηση προαναγγέλλει, εν όψει του προγράμματος για την αναδιοργάνωση του τραπεζικού συστήματος, τη συγχώνευση των Τραπεζών Εθνικής και Αθηνών. Τον ίδιο μήνα ψηφίζει και σχετικό νόμο «περί συγχωνεύσεως ανωνύμων τραπεζιτικών εταιρειών».¹⁸ Η απόφαση για την συγχώνευση λήφθηκε για δύο βασικούς λόγους. Ο πρώτος αφορούσε τη δυσμενή οικονομική θέση της Εθνικής Τράπεζας. Ο δεύτερος αφορούσε τη γενικότερη αναδιοργάνωση της οικονομίας, η οποία θα ξεκινούσε με την αναδιοργάνωση του τραπεζικού συστήματος που θα διευκόλυνε την προσέλκυση ξένων επενδύσεων και ακολούθως την ευρύτερη οικονομική ανάπτυξη.

Περίπου την ίδια εποχή συναφής εξέλιξη είναι και η απόκτηση από τον Στρατή Ανδρεάδη της πλειοψηφίας της Εμπορικής Τράπεζας, τρίτης σε μέγεθος τράπεζας της χώρας. Η σημαντικότερη ίσως συνέπεια της συγχώνευσης ΕΤΕ-Αθηνών ήταν ότι αποτέλεσε την αφετηρία ανόδου της Εμπορικής Τράπεζας, που επρόκειτο να μετατρέψει την άλλοτε μονοπωλιακή δομή του εμπορικού τραπεζικού συστήματος σε δυοπώλιο. Η μεγάλη κερδισμένη της συγχώνευσης ήταν η Εμπορική Τράπεζα, προς την οποία μετακινήθηκαν μαζικά οι πρώην πελάτες της Τράπεζας Αθηνών.

Η Εθνική Τράπεζα εισέρχεται στη δεκαετία του 1950 έχοντας υποστεί σημαντικές απώλειες από την προηγούμενη δεκαετία. Η πιστωτική της δραστηριότητα εξακολουθεί να εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από τη χρηματοδότηση του εκδοτικού ιδρύματος, πράγμα το οποίο αυξάνει την ευπάθειά της απέναντι στις διακυμάνσεις της νομισματικής πολιτικής. Με χαμηλότατο όγκο διαθέσιμων και επιβαρυσμένη με μεγάλο όγκο δαπανών προσωπικού

¹⁸ Δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα της Κυβερνήσεως στις 27.2.1953

αντιστρόφως ανάλογο των εργασιών της, η Τράπεζα βρίσκεται ευάλωτη σε ενδεχόμενες κρίσεις ρευστότητας.

Καθώς τα έσοδα της Τράπεζας εξαρτόνταν από το ύψος των χορηγήσεων, η εξέλιξη των τελευταίων μας δίνει μια περιγραφική εικόνα για την επίδραση της συρρίκνωσης των εργασιών στη δημιουργία του ελλείμματος της Εθνικής το 1952.

Πίνακας 10.

Εξέλιξη χορηγήσεων ΕΤΕ

Έτος	Χορηγήσεις (εκατ. δρχ)
1945	10.513
1946	224.945
1947	421.923
1948	723.071
1949	1.063.087
1950	1.381.168
1951	1.550.282
1952	1.301.299

Η μείωση αυτή οφειλόταν κατά κύριο λόγο στη συρρίκνωση της χρηματοδότησής της από την Τράπεζα της Ελλάδος, η οποία από τον Φεβρουάριο του 1952 άρχισε να περιορίζει την πιστοδότηση. Ο περιορισμός της χρηματοδότησης στράφηκε κυρίως στις βιομηχανικές χορηγήσεις, στις οποίες το μερίδιο της Εθνικής ήταν 80%, οι συνέπειες ακολουθούμενης πολιτικής ήταν πολύ πιο έντονες για την ΕΤΕ από ότι σε οποιαδήποτε άλλη τράπεζα. Επακόλουθο αυτής της κατάστασης ήταν η κρίση στα διαθέσιμα της ΕΤΕ.

Η στροφή αυτή είχε καθοριστική συμβολή στη δημιουργία των «παγωμένων πιστώσεων». Η Εθνική δεν είχε τη δυνατότητα να εισπράξει παρά ένα μικρό ποσοστό των χορηγήσεών της προς τη βιομηχανία, ενώ αντίθετα έπρεπε να καταβάλλει στην Κεντρική Τράπεζα το σύνολο των ληγουσών δόσεων των βιομηχανικών δόσεων.

Το ζήτημα των παγωμένων πιστώσεων υπήρξε καταλυτικό για τη διαμόρφωση δυσμενούς δυναμικής για την Εθνική Τράπεζα.

Πίνακας 11.

Παγωμένες πιστώσεις Εθνικής Τράπεζας	
Ακίνητοποιημένες τοποθετήσεις (δισ δραχμές)	
31.12.1949	807
31.12.1950	1.223
31.12.1951	1.606

Πηγή: Έκθεση του διοικητή ΕΤΕ, 1952

Η συγχώνευση επέφερε ορατές μεταβολές στη δομή του νέου τραπεζικού ομίλου της ΕΤΕΑ. Όσον αφορά στο δίκτυο των καταστημάτων της νέας τράπεζας, οι αλλαγές στο εσωτερικό της χώρας ήταν μείζονος σημασίας, καθώς οι δύο τράπεζες ανταγωνίζονταν σχεδόν σε όλη τη χώρα. Πλην των καταστημάτων του λεκανοπεδίου Αττικής, όλα τα υποκαταστήματα συγχωνεύθηκαν και τα πλεονάζοντα κτίρια πωλήθηκαν στο δημόσιο.

Σημαντικά ήταν τα αποτελέσματα από την ενοποίηση των καταστημάτων των δύο τραπεζών και στο εξωτερικό. Πραγματοποιήθηκε η ενοποίηση των καταστημάτων των δύο τραπεζών στην Αίγυπτο, στην Αγγλία, και στην Κύπρο που λειτούργησαν με την επωνυμία ΕΤΕΑ. Ακολούθως συγχωνεύθηκαν τα τραπεζικά ιδρύματα των δύο τραπεζών στις ΗΠΑ και έτσι προέκυψε ένα νέο τραπεζικό ίδρυμα συνολικού μετοχικού κεφαλαίου 1,6 εκ. δολαρίων και συνολικού ενεργητικού 36,5 εκατ. δρχ. με την επωνυμία Atlantic Bank of New York. Τέλος στην ΕΤΕΑ εντάχθηκαν και οι θυγατρικές της Τράπεζας Αθηνών. Με τις προσθήκες αυτές η ΕΤΕΑ εξελίχθηκε στον μεγαλύτερο ελληνικό τραπεζικό όμιλο, με 133 μονάδες στο εσωτερικό και 11 μονάδες στο εξωτερικό.¹⁹

Πίνακας 12.

Πιστώσεις και καταθέσεις εμπορικών τραπεζών, 31.10.1952 (δισ δρχ.)

Τράπεζες	Πιστώσεις (δισ δρχ.)	Πιστώσεις ως %	Καταθέσεις (δισ δρχ.)	Καταθέσεις ως %
Εθνική Τράπεζα	1.153	58,2	93,8	52,4
Τράπεζα Αθηνών	382	19,3	383	21,4
Σύνολο δύο τραπεζών	1.535	77,5	1.321	73,8
Υπόλοιπες τράπεζες	444	22,5	470	26,2
Γενικό σύνολο	1.979	100	1.791	100

¹⁹ 32. ΙΑΕΤΕ, Ιστορικό Χρονολόγιο, σ. 94

Στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1950 , η Εθνική λειτουργούσε σε ένα αυξανόμενο δυοπωλιακό εμπορικό τραπεζικό σύστημα, έχοντας απέναντί της, ως κύριο, αν όχι μοναδικό υπολογίσιμο ανταγωνιστή τον διογκούμενο όμιλο της Εμπορικής Τράπεζας. Από το 1954, η Εμπορική προσέφερε επιτόκιο καταθέσεων πάνω από το ανώτατο όριο του 7% που είχε θεσπίσει η Νομισματική Επιτροπή, προσελκύοντας μαζικά την ανακάμπτουσα ιδιωτική αποταμίευση. Η Εμπορική Τράπεζα αύξησε τις καταθέσεις της το 1953 και 1954 κατά 60% και 42% αντίστοιχα, έναντι αύξησης της ΕΤΕΑ κατά 29% και 22%.

Κύριο μέλημα της Εθνικής ήταν η μεγιστοποίηση της συμμετοχής της Τράπεζας στη χρηματοδότηση της Ανασυγκρότησης. Οι σημαντικότερες πρωτοβουλίες της αφορούσαν τους κλάδους εκείνους που προτάσσονταν στο αναπτυξιακό πρόγραμμα της κυβέρνησης: υποδομές, εξηλεκτρισμός, συγκοινωνίες, τηλεφωνία, βαριά βιομηχανία, τουρισμός. Επίσης, η Εθνική ανταποκρίθηκε άμεσα στις νέες μετά την υποτίμηση του 1953 συνθήκες, αυξάνοντας τις χορηγήσεις της στον εξαγωγικό κλάδο. Οι κυριότερες συμμετοχές της Τράπεζας εμφανίζονται στον παρακάτω πίνακα.

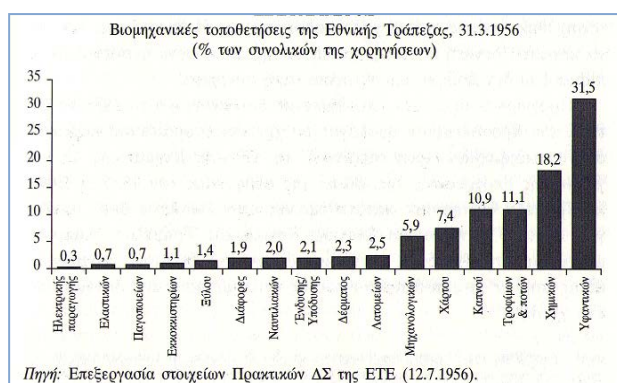
Πίνακας 13.

Συμμετοχή της Εθνικής Τράπεζας στο μετοχικό κεφάλαιο εταιρειών 1951-1959 (δρχ)

Έτος	Εταιρείες	Μετοχές	Ποσό
1953	Ελληνικών Ηλεκτρικών Σιδηροδρόμων	122.699	5.214.707.500
1953	Τράπεζα Ελλάδος	4.358	2.419.918.364
1953	Εθνική Κτηματική Τράπεζα Ελλάδος	34.131	2.389.170.000
1953	Εταιρία Κατεργασίας Προϊόντων Αμπέλου «Αδρέας Π. Καμπάς»	23.987	3.358.180.000
1953	Εταιρία Ελληνικού Πυριτιδοποιείου και Καλυκοποιείου	20.716	1.636.564.000
1953	Εταιρία Χημικών Προϊόντων και Λιπασμάτων	78.256	7.825.600.000
1953	Εταιρία Ελληνικών Ξενοδοχείων Λάμψα	29.907	5.181.984.000
1953	Ανώνυμος Γενική Εταιρία Τσιμέντων	33.257	2.926.616.000
1953	Προνομιούχος Εταιρία Γενικών Αποθηκών (Πρ)	40.000	1.000.000.000
1953	Ελληνική Εταιρία Γενικών Ασφαλειών «Η Εθνική»	36.913	14.765.200.000

1953	Εταιρία «Ελαιουργία Ελλάδος»	32.708	3.270.800.000
1953	Ασφαλιστική Εταιρία «Αστήρ»	176.568	33.547.920.000
1953	Union Metal Works (PTY) Ltd.	30.000	2.520.000.000
1953	General Electric Co.	850	1.020.000.000
1953	Εταιρία Ελληνικής Εμπορίας	14.739	1.004.474.000
1953	Εταιρία Λίμνης Κοπαΐδος	28.700	3.170.000.000
1953	Εταιρία Υδάτων Αθηνών Πειραιώς	1.250	3.750.000.000
1953	Ανώνυμος Υφαντουργική Εταιρία ΥΦΑΝΕΤ	17.616	1.761.000.000
1953	Εταιρία Τσιμέντων Χαλκίδας	83.571	5.148.471

Ο μεγάλος όγκος χορηγήσεων της Εθνικής κατευθυνόταν στις εταιρείες μετοχικού ενδιαφέροντός της. Η εικόνα για την κλαδική κατανομή των βιομηχανικών χορηγήσεων της Τράπεζας με στοιχεία Μαρτίου 1956 από τα πρακτικά ΔΣ της ΕΤΕ, αναδεικνύει τον παραδοσιακό κλάδο της υφαντουργίας ως το σημαντικότερο πελάτη, καθώς συγκέντρωνε το 31,5% των χορηγήσεων της Τράπεζας. Κύριοι δανειολήπτες στην κατηγορία αυτή, η Πειραιϊκή-Πατραϊκή και ο όμιλος Λαναρά. Το 1957 οι πιστώσεις προς αυτή την εταιρεία ανήλθε στα 169 εκατομμύρια με συνολικό κύκλο εργασιών της εταιρείας 303 εκατομμύρια δραχμές. Ακολουθούσαν οι κλάδοι των χημικών (18,2%) (συγκρότημα Μποδοσάκη), των τροφίμων και ποτών (11,1%) και καπνού (10,9%). Επίσης αξιόλογη συμμετοχή παρουσίαζαν οι κλάδοι του χάρτου και των εκτυπώσεων, της μηχανολογίας και μεταλλουργίας.

Διάγραμμα 4

Παρά την αρχικά βεβαρημένη θέση της, η Εθνική Τράπεζα την δεκαετία του 1950 διεκδίκησε, και κατά το δεύτερο μισό της δεκαετίας ανέκτησε με αυξανόμενη επιτυχία, τον πρωταγωνιστικό ρόλο που της ανήκε στη διαδικασία της μεταπολεμικής ανασυγκρότησης, συμμετέχοντας σε στενή πλέον σύμπραξη με την κυβέρνηση στα μεγάλα αναπτυξιακά έργα :από τον εξηλεκτρισμό και τη βαριά βιομηχανία, στις υποδομές και τον τουρισμό. Η αποκατάσταση συνθηκών νομισματικής σταθερότητας και η είσοδος σε μια περίοδο επιταχυνόμενης οικονομικής ανάπτυξης και εκβιομηχάνισης, μετά το 1955 είχε ευεργετικές συνέπειες για την Εθνική βοηθώντας την να εξέλθει αποφασιστικά από την κρίση της πρώτης

μεταπολεμικής δεκαετίας. Παρά τις αρχικές επιφυλάξεις το νέο σχήμα που προέκυψε από την συγχώνευση βοήθησε άμεσα στη βελτίωση των δεικτών του ιδρύματος και το βοήθησε να υπερισχύσει στο νέο δυοπωλιακό περιβάλλον που προέκυψε από την ενδυνάμωση της Εμπορικής Τράπεζας. Μεγάλοι ωφελημένοι αυτή την περίοδο οι βιομήχανοι (και ειδικά ο κλάδος της κλωστοϋφαντουργίας). Πολύ μεγάλες απώλειες υπέστησαν οι μέτοχοι ιδιώτες της Εθνικής Τράπεζας από την αναλογία των μετοχών κατά την συγχώνευση.

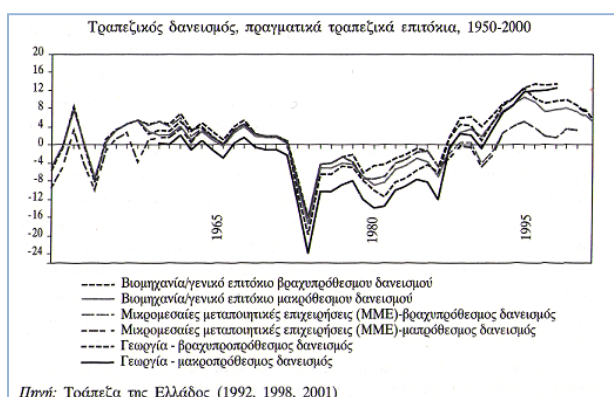
4.4. Η δεκαετία της Εδραίωσης (1960 έως το 1973)

Η Ελλάδα από τα τέλη της δεκαετίας του 1950 έχει εισέλθει σε μια περίοδο ταχύρρυθμης οικονομικής ανάπτυξης, που επιταχύνθηκε κατά τη δεκαετία του 1960. Η άμεση προοπτική μιας ζώνης ελευθέρων εμπορικών συναλλαγών στην Ευρώπη, που οριστικοποιήθηκε με την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας το 1957, είχε προσδώσει έναν ακόμα επιτακτικότερο χαρακτήρα στην ανάγκη οικοδόμησης μιας ανταγωνιστικής βιομηχανικής υποδομής ικανής να επιβιώσει μετά την αναμενόμενη άρση του προστατευτισμού. Η ελληνική οικονομία λειτουργεί σε ένα ευνοϊκό διεθνές και ευρωπαϊκό οικονομικό περιβάλλον, με το σύστημα σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών να εξασφαλίζει συνθήκες σχετικής νομισματικής σταθερότητας, τις δυτικές οικονομίες να μεγαθύνονται με γοργούς ρυθμούς προσανατολισμένες στην πλήρη απασχόληση, τη δημιουργία πλούτου μέσα από μια σταδιακή απελευθέρωση των εμπορικών συναλλαγών και τη διάχυση της ευημερίας μέσω εκτεταμένων προγραμμάτων κοινωνικής αναδιανομής. Η δημιουργία μιας εκτεταμένης μεσαίας τάξης είναι ίσως το μεγαλύτερο επίτευγμα της δυτικής μεταπολεμικής οικονομικής μεγέθυνσης. Και οι δύο πυλώνες (διαχείριση της ενεργούς ζήτησης προσανατολισμένη στην πλήρη απασχόληση και απελευθέρωση του εμπορίου) παραμένουν ακόμα πρόωρα για την «υπό ανάπτυξιν» ελληνική οικονομία και κοινωνία. Δημιουργούν όμως ένα εξωτερικό πλαίσιο δυνατοτήτων, πιέσεων και επιρροών.

Ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά της λειτουργίας του ελληνικού τραπεζικού συστήματος, μετά την αποκατάσταση της μαζικής αποταμίευσης ήδη από την προηγούμενη δεκαετία, ήταν η χρησιμοποίησή του για τη χρηματοδότηση των δημοσίων επενδύσεων, καθώς και οικονομικών κλάδων που συμπεριλαμβάνονταν στις κυβερνητικές προτεραιότητες. Αντίθετα από την προηγούμενη δεκαετία που οι τράπεζες είχαν στηριχθεί για την επιβίωσή τους στη δημόσια χρηματοδότηση μέσω του εκδοτικού προνομίου, στη δεκαετία του 1960 αυξήθηκε σταθερά ο αριθμός των προγραμμάτων δημοσίων επενδύσεων που

χρηματοδοτούνταν όχι μόνο από την Κεντρική Τράπεζα, αλλά από το τραπεζικό σύστημα ευρύτερα, μέσω εντόκων γραμματίων του δημοσίου και άλλων πιστώσεων και μέσω της εγχώριας αγοράς ομολόγων. Η υποχρεωτική συμμετοχή των εμπορικών τραπεζών σε ομόλογα και έντοκα γραμμάτια του δημοσίου αυξήθηκε στο ποσοστό του 18% το 1961, 20% το 1963 και 24% το 1965 των συνολικών τους ιδιωτικών καταθέσεων ύψους και ταμειυτηρίου. Επίσης υποχρεώθηκαν να επενδύουν 15% των καταθέσεών τους σε μακροπρόθεσμη χρηματοδότηση της βιομηχανίας και μετά το 1966, 6% της ετήσιας αύξησης των καταθέσεών τους στην χρηματοδότηση της βιοτεχνίας, η τελευταία με εγγύηση του δημοσίου.²⁰

Μέχρι το 1972, το ονομαστικό επιτόκιο των εντόκων γραμματίων του δημοσίου παρέμεινε σταθερό στα επίπεδα του 5-6%, το οποίο ισοδυναμούσε με μέσο πραγματικό επιτόκιο μικρότερο ή ίσο του 2,5%. Αυτό ήταν χαμηλότερο από όλα τα τραπεζικά επιτόκια δανεισμού., όπως φαίνεται και στο παρακάτω διάγραμμα.

Διάγραμμα 5

Σε υποθετικές συνθήκες ανεπτυγμένης χρηματοπιστωτικής αγοράς, μια τέτοια υποχρέωση επένδυσης σε χαμηλής απόδοσης τίτλους του δημοσίου θα συνεπαγόταν σημαντικό κόστος ευκαιρίας για τις τράπεζες. Όμως, με δεδομένο το εξαιρετικά περιορισμένο εύρος εναλλακτικών επενδύσεων από πλευράς τραπεζών και τον μεγάλο όγκο διαφόρων δεσμεύσεων των διαθεσίμων τους, η υποχρεωτική τοποθέτηση σε τίτλους του δημοσίου απέβαινε τελικά μάλλον επωφελής για τις τράπεζες, αν ληφθεί υπ' όψιν ότι οι τίτλοι του παρουσίαζαν σχεδόν μηδενικό πιστωτικό κίνδυνο και ήταν εκτεθειμένοι μόνο στον κίνδυνο πληθωρισμού.

Το βασικό εργαλείο βραχυπρόθεσμης διακριτικής και επεκτατικής πολιτικής στην περίπτωση της Ελλάδας ήταν η νομισματική και όχι η δημοσιονομική πολιτική. Αυτό συνέβαινε και στις περισσότερες χώρες του ΟΟΣΑ, οι οποίες μέχρι και τις αρχές της

²⁰ Τα πρώτα πενήντα χρόνια της Τραπεζής της Ελλάδος, σ. 574

δεκαετίας του 1970, κρατούσαν υπό έλεγχο το δημόσιο έλλειμμα, που σπάνια ξεπερνούσε το 2% του ΑΕΠ.

Από τη στιγμή που ο χρηματοπιστωτικός παρεμβατισμός επιστρατεύθηκε για την επίτευξη του διτού στόχου της οικονομικής ανάπτυξης με νομισματική σταθερότητα, παρέσχε τη δυνατότητα να αντισταθμιστούν οι ανεπιθύμητες συνέπειες της επεκτατικής νομισματικής πολιτικής μέσω της χρήσης εργαλείων πιστωτικής πολιτικής, όπως οι ποσοτικοί έλεγχοι και οι ειδικές υποχρεωτικές δεσμεύσεις. Έτσι, μια οικονομική στρατηγική χαμηλού κόστους δανεισμού επιλεγμένων κλάδων της οικονομίας (και δη του βιομηχανικού) κατέστη συμβατή με την προτεραιότητα της νομισματικής σταθερότητας.

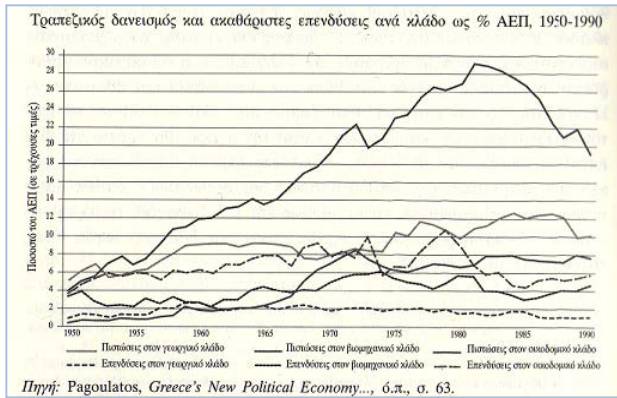
Η εύνοια του μεταπολεμικού παρεμβατισμού προς τη βιομηχανία ήταν δικαιολογημένη, στην προσπάθεια οικοδόμησης ενός κρίσιμου μεγέθους βιομηχανικής παραγωγής, με τα επακόλουθα προσδοκώμενα αποτελέσματα προστιθέμενης αξίας. Αν και σημειώθηκε όμως αύξηση στη χορήγηση βιομηχανικών δανείων λόγω της αφθονίας των τραπεζικών καταθέσεων, η αύξηση των ακαθάριστων ιδιωτικών επενδύσεων στην βιομηχανία δεν ήταν ανάλογη. Οι επενδύσεις στον τομέα της βιομηχανίας παρουσίασαν περιορισμένη μόνο αύξηση ως μέρος των συνολικών επενδύσεων, παρά τη σημαντική επιτάχυνση που σημειώθηκε, ειδικά μετά το 1965.

Οι υπερβάλλουσες πιστώσεις δεν μετατράπηκαν τελικά σε κεφαλαιουχικές δαπάνες, αντίθετα καταγράφηκε διασπορά τους σε καταναλωτικά αγαθά και ακίνητα. Σημαντικό ρόλο έπαιξαν διάφορες διαρθρωτικές αδυναμίες, όπως συχνές αλλαγές του φορολογικού συστήματος, γραφειοκρατικά εμπόδια, αναποτελεσματική δημόσια διοίκηση, έλλειψη έργων υποδομής σε εθνικό επίπεδο. Εκτός αυτών, και η πολιτική διοχέτευσης πιστώσεων στη βιομηχανία εις βάρος της χρηματοδότησης του εμπορίου, είχε ανεπιθύμητες παρενέργειες.

Η προσπάθεια να κατευθυνθούν τραπεζικά κεφάλαια στη βιομηχανία, σε συνδυασμό με τους περιορισμούς στη χορήγηση δανείων για εμπορικούς σκοπούς, είχε ως αποτέλεσμα να μετατραπουν οι βιομηχανικές επιχειρήσεις σε χρηματοδότες των εμπορικών δραστηριοτήτων και να εδραιωθεί έτσι μια ανεπίσημη εξωτραπεζική αγορά. Ελλείπει τραπεζικής χρηματοδότησης του εμπορίου, οι βιομηχανικές επιχειρήσεις αντί να αυξάνουν τις επενδύσεις τους και να ανταγωνίζονται μεταξύ τους στο πεδίο των τιμών και της ποιότητας, μετατόπιζαν τον ανταγωνισμό τους στην παροχή πιστωτικών ευκολιών στους εμπορικούς τους πελάτες.²¹

²¹ Δ.Χαλικιάς, Δυνατότητες και προβλήματα πιστωτικής πολιτικής, Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήνα 1976, σ. 105

Διάγραμμα 6.

Οι νομισματικές αρχές προσπάθησαν να ενισχύσουν τον μακροπρόθεσμο βιομηχανικό δανεισμό έναντι του βραχυπρόθεσμου, μειώνοντας τα σχετικά επιτόκια και εισάγοντας ένα ειδικό ποσοστό δεσμεύσεων για μακροπρόθεσμες χορηγήσεις. Αποτέλεσμα ήταν το επιτόκιο μακροπρόθεσμων επιτοκίων στη βιομηχανία, να είναι κατά μία μονάδα χαμηλότερο εκείνου των βραχυπρόθεσμων, αντιστρέφοντας την πραγματική σχέση κινδύνου. Ως το 1966 η πρόδος ήταν περιορισμένη, αλλά από το 1966 έως το 1973 οι μακροπρόθεσμες πιστώσεις ανήλθαν από το 35% στο 50% της συνολικής τραπεζικής χρηματοδότησης στον ιδιωτικό τομέα. Παρά ταύτα μόνο ένας περιορισμένος αριθμός μεγάλων βιομηχανικών επιχειρήσεων είχε ουσιαστική πρόσβαση στα μακροπρόθεσμα δάνεια των εμπορικών τραπεζών. Η τάση των εμπορικών τραπεζών ήταν να παρακάμπτουν τις ρυθμίσεις και να προωθούν τα βραχυπρόθεσμα δάνεια έναντι των μακροπρόθεσμων που και πιο χρονοβόρες διαδικασίες είχαν και ήταν λιγότερο κερδοφόρα.

Η συνεχής ροή μακροπρόθεσμων κεφαλαίων και κεφαλαίων κίνησης κεφαλαίων από τις τράπεζες σε ένα περιορισμένο αριθμό εδραιωμένων μεσαίων και μεγάλων επιχειρήσεων, παρεμπόδιζαν την είσοδο νέων μικρών ανταγωνιστικών επιχειρήσεων φροντίζοντας να διευκολύνουν τη δραστηριότητα των εδραιωμένων επιχειρήσεων στις οποίες είχαν χορηγήσει μεγάλο ύψος δανειακών κεφαλαίων απαλλάσσοντάς τες από την πιεστική ανάγκη αύξησης της αποδοτικότητάς τους.²² Έτσι το κλειστό τραπεζικό ολιγοπώλιο και η έλλειψη εναλλακτικών πηγών χρηματοδότησης συνετέλεσε εξίσου στη διαίωνιση παράλληλων ολιγοπωλιακών δομών σε αρκετούς τομείς της βιομηχανίας.

Η σταδιακή επιδείνωση της κεφαλαιακής διάρθρωσης των μεγάλων βιομηχανικών επιχειρήσεων δεν μετέβαλε τη στάση των τραπεζών που συνέχισαν να τις δανειοδοτούν, παρόλο που οι χρηματοοικονομική διάρθρωση αποτελεί βασικό κριτήριο για τη χορήγηση δανείων. Εάν οι τράπεζες τηρούσαν τους γενικά αποδεκτά κανόνες τραπεζιτικής, ίσως τελικά

²² Χαλικιάς, *Δυνατότητες...*, σ. 161

οι μεγάλες βιομηχανικές επιχειρήσεις να είχαν αναγκαστεί να στραφούν προς τις αγορές κεφαλαίου.

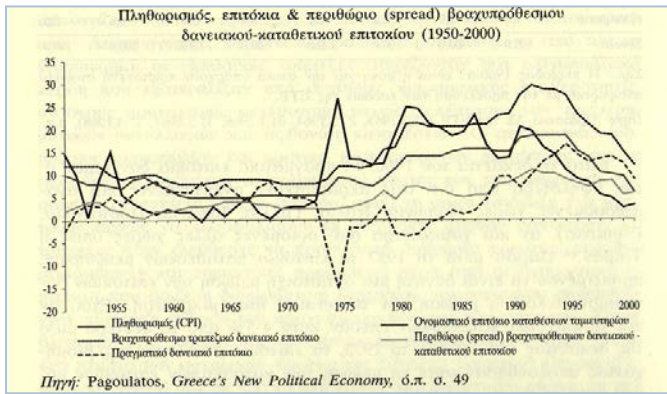
Το 1960 η Νομισματική Επιτροπή (απόφαση ΝΕ 1150/1960) έδωσε τη δυνατότητα στις τράπεζες με κεφάλαια μεγαλύτερα από 120 εκ. δρχ. να επενδύουν μέχρι 5% των διαθεσίμων τους σε μετοχές νεοϊδρυόμενων εταιρειών, ελαχίστου κεφαλαίου 20 εκ. δρχ., προκειμένου να διευκολυνθεί η δημιουργία νέων βιομηχανικών, μεταλλευτικών και ξενοδοχειακών μονάδων.

Από το 1967 και μετά διευρύνθηκε η δυνατότητα τραπεζικής χρηματοδότησης οικοδομικών και τουριστικών εργασιών, αυξήθηκαν τα όρια πιστοδότησης του εσωτερικού εμπορίου και των επαγγελματιών, καθώς και τα όρια των στεγαστικών δανείων. Έως το 1973, η συνολική τραπεζική χρηματοδότηση προς τον ιδιωτικό τομέα αυξήθηκε με μέσο ετήσιο ρυθμό 20%. Στο επίπεδο αυτό κυμάνθηκε η χρηματοδότηση της βαριάς βιομηχανίας, ενώ μέσο ετήσιο ρυθμό αύξησης 22% είχε η χρηματοδότηση της βιοτεχνίας, 13% του εμπορίου, και 34% τόσο του τουρισμού όσο και του οικοδομικού/κατασκευαστικού κλάδου.

Το κλίμα σταθερότητας που προσέφεραν τα κεντρικά καθορισμένα, σταθερά ονομαστικά επιτόκια, σε συνδυασμό με τη σαφή διατήρηση του πληθωρισμού σε χαμηλά επίπεδα, επέτρεπε στις τράπεζες να υπολογίζουν εκ των προτέρων το κόστος της άντλησης αποταμιεύσεων.²³ Λειτουργώντας σε ένα περιβάλλον προστατευμένο από τον ανταγωνισμό, οι εμπορικές τράπεζες στηρίζονταν στα ολιγοπωλιακά κέρδη που εξασφάλιζαν υπό συνθήκες νομισματικής σταθερότητας, σταθερής οικονομικής μεγέθυνσης, ταχείας επέκτασης των επιχειρηματικών συναλλαγών και αφθονίας καταθέσεων. Ο συνδυασμός τραπεζικού ολιγοπωλίου και κρατικά κατανεμόμενων πιστώσεων είχε το παράδοξο αποτέλεσμα το πραγματικό κόστος του κεφαλαίου να παραμένει σχετικά υψηλά επίπεδα, παρά τη σαφή επιδίωξη των κρατικών αρχών να εξασφαλίσουν τη χορήγηση φτηνού δανεισμού. Οι τράπεζες ήταν ελεύθερες να προσθέτουν διάφορες χρεώσεις που περιελάμβανε σημαντικές προμήθειες πέρα από τα ονομαστικά επιτόκια που όριζε η Νομισματική Επιτροπή, χρεώσεις που συνεπάγονταν αξιόλογη αύξηση του πραγματικού κόστους του χρήματος. Παρότι, μετά το 1957 τα επιτόκια καταθέσεων μειώθηκαν, προκειμένου να είναι δυνατή μια αντίστοιχη μείωση των επιτοκίων δανεισμού, τελικά η πτώση των τελευταίων ήταν μικρότερη. Έτσι, αν τα επιτόκια καταθέσεων έπεσαν κατά 4-5% έως το 1973, τα επιτόκια δανεισμού της βιομηχανίας ακολούθησαν αυτή την μείωση των καταθετικών επιτοκίων μόνο κατά το ήμισυ. Μετά το 1959 οι τράπεζες άρχισαν να επωφελούνται από μια διαρκώς διευρυνόμενη διαφορά (spread) μεταξύ επιτοκίων καταθέσεων και δανεισμού. Η διαφορά έφθασε στο μέγιστο σημείο της μέχρι και στις 4 μονάδες.

²³ Ι.Παπαδάκης, Η πολιτική των κατευθυνόμενων επιτοκίων, IOBE, Αθήνα, 1978, σ.43-45

Διάγραμμα 7.

Εκτός της μείωσης του επιτοκίου χορηγήσεων προς τη βιομηχανία, η μείωση των καταθετικών επιτοκίων αποσκοπούσε επίσης και σε ένα ικανοποιητικό περιθώριο μεταξύ καταθετικών επιτοκίων και αποδόσεων των κρατικών ομολόγων, προκειμένου να προσελκυστεί το αποταμιευτικό κοινό σε επενδύσεις στα κρατικά χρεόγραφα. Η ευνοϊκή πολιτική των κρατικών και νομισματικών αρχών προς τις εμπορικές τράπεζες ήταν πάντως και ένας από τους τρόπους με τους οποίους η Εθνική Τράπεζα αποζημιώθηκε για τις απώλειες που είχε υποστεί κατά την προηγούμενη δεκαετία.

Άλλη μεγάλη πηγή εσόδων για την Εθνική προήλθε και από τις πρόσθετες χρεώσεις που επιβάρυναν το τελικό κόστος δανεισμού. Όπως φαίνεται από τον παρακάτω πίνακα το 1960 οι προμήθειες ήταν η πηγή για το ένα πέμπτο των συνολικών εσόδων της Εθνικής Τράπεζας (ποσοστό ιδιαίτερα υψηλό για τα διεθνή δεδομένα, αν αναλογιστεί κανείς το πολύ χαμηλό μερίδιο των επενδυτικών και χρηματιστηριακών εργασιών όπως και το περιορισμένο εύρος των εργασιών σε συνάλλαγμα).

Πίνακας 14.

Προέλευση εσόδων ΕΤΕ κατά βασική πηγή(% συνόλου εσόδων),1960-67

Κατηγορίες εσόδων	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967
Χρεόγραφα περιουσίας	3,5	3,5	2,8	2,9	3,2	3,6	3,3	4,1
Διαχείριση κτημάτων	1,3	0,8	0,7	0,6	0,6	0,8	0,7	0,7
Διάφορα κέρδη	0,1	0,6	3,1	2,7	3,4	3,2	0,8	0,5
Κέρδη συναλλάγματος	3,5	3,2	3,3	3,4	2,7	2,3	2,5	1,7
Προμήθειες	20,2	19,3	18,3	17,0	16,6	16,7	16,8	16,2
Πιστωτικοί τόκοι	71,4	72,5	71,8	73,2	73,4	73,4	75,1	76,2
Κέρδη καταστημάτων εξωτερικού	0,00	0,00	0,1	0,1	0,1	0,1	0,6	0,6
Σύνολο	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

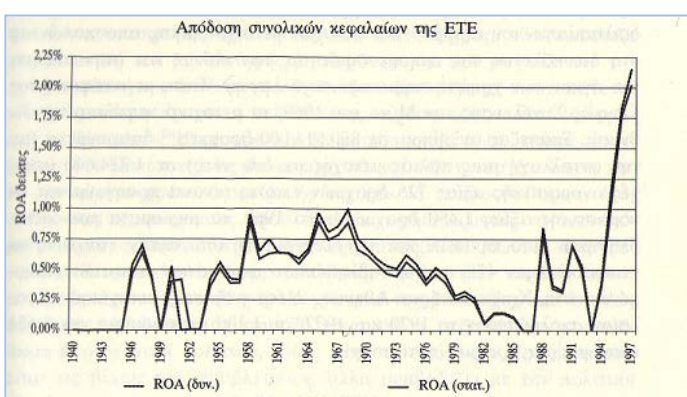
Σημ: Η περίοδος 1960-67 είναι η μόνη για την οποία υπάρχουν πρωτογενή στοιχεία αναφορικά με την προέλευση των εσόδων της ΕΤΕ

Πηγή: Πρακτικά ΔΣ της ΕΤΕ (15.3.1963,27.3.1964,01.1.1966,31.3.1967,27.4.1968)

Η απελευθέρωση των πιστώσεων σε διάφορους κλάδους, οδήγησε σε ραγδαία επέκταση των πιστωτικών εργασιών και της κερδοφορίας της Τράπεζας, ιδίως καθώς

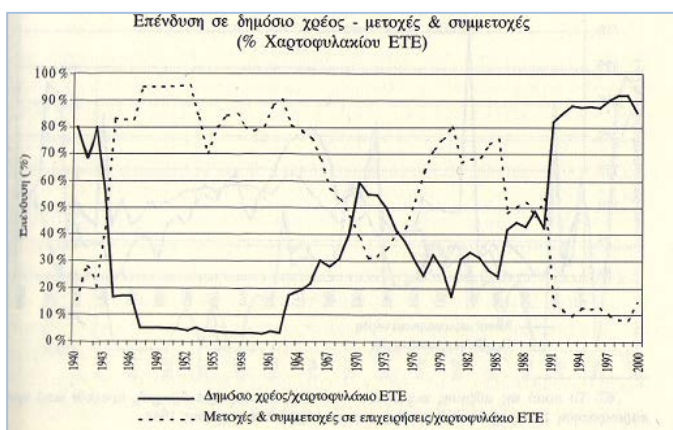
επρόκειτο για δραστηριότητες ιδιαίτερες υψηλών αποδόσεων. Το 1969 που απελευθερώθηκε η καταναλωτική πίστη, με κύριο αντικείμενο την τόνωση των πωλήσεων διαρκών καταναλωτικών αγαθών επί πιστώσει, και μέσω αυτής την ενίσχυση των αντίστοιχων εγχώριων βιομηχανικών κλάδων (Ιζόλα, Πίτσος), η Εθνική Τράπεζα συστήνει αρμόδιο τμήμα και την επόμενη χρονιά άρχισαν να χορηγούνται τα πρώτα καταναλωτικά δάνεια και έκδοση των πρώτων πιστωτικών καρτών.

Στο παρακάτω διάγραμμα είναι ορατή η αύξηση της απόδοσης συνολικών κεφαλαίων (καθαρά κέρδη/σύνολο ενεργητικού ROA) της ΕΤΕ μετά τα μέτρα πιστωτικής απελευθέρωσης του 1966-68 που επέτρεψαν την αύξηση των πιστώσεων προς τομείς υψηλότερων αποδόσεων.

Διάγραμμα 8.

Στο διάγραμμα 8 παρατηρούμε τη σταθερά αυξητική πορεία της επένδυσης σε κρατικά χρεόγραφα.

Διάγραμμα 9.

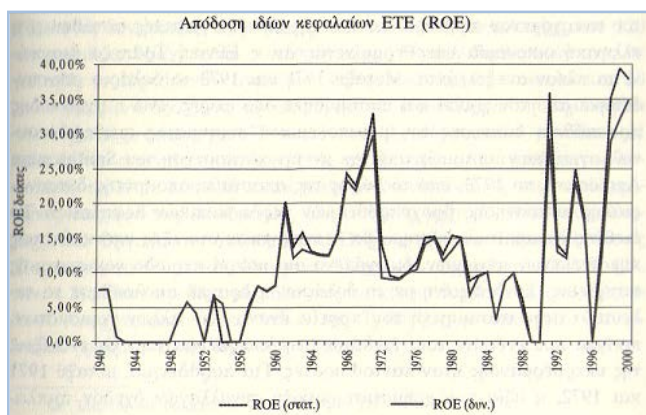
Η υψηλή κερδοφορία της περιόδου επέτρεψε να συνεχιστεί και να ενταθεί η πολιτική διανομής ικανοποιητικών μερισμάτων, προκειμένου να προσελκυσθούν νέα τραπεζικά κεφάλαια και να τονωθεί η αγορά της κεφαλαιαγοράς.

Διάγραμμα 10.

Στο Διάγραμμα 10 αποτυπώνεται η ταυτόχρονη ανοδική πορεία κατά την περίοδο μετά το 1963 τόσο των μερισμάτων όσο και των προβλέψεων (για επισφαλείς απαιτήσεις και υποτίμηση στοιχείων του ενεργητικού) ως ποσοστού επί των συνολικών κερδών, που υποδεικνύουν την ισχυροποίηση της Τράπεζας κατά την εν λόγω περίοδο. Βασικό χαρακτηριστικό της δεκαετίας του 1960 έως αρχές της δεκαετίας του 1970, είναι ότι η αυξανόμενη γενναιόδωρη μερισματική πολιτική, δεν πραγματοποιείται εις βάρος των προβλέψεων, αλλά συμβαδίζει με την πολιτική εξυγίανσης του χαρτοφυλακίου.

Η πολιτική απόδοσης αξίας στον μέτοχο, αποτυπώνεται στη σημαντική βελτίωση της αποδοτικότητας των ιδίων κεφαλαίων (ROE) της ΕΤΕ.

Διάγραμμα 11.

Η Εθνική, έκανε εκτεταμένη χρήση της απόφασης 1150/60 της Νομισματικής Επιτροπής, επενδύοντας συνολικά το 1963 ποσό 63 εκ. δρχ. σε συμμετοχές στις νεοϊδρυόμενες επιχειρήσεις Αλουμινίου, Ελληνική Βιομηχανία Βάμβακος, Βιομηχανία Οργανικών Λιπασμάτων, Παραγωγής και Εκμεταλλεύσεως Παρασχιδοσανίδων, και Εταιρεία Ελληνικών Οχημάτων ΒΕΛΟ.²⁴

Πίνακας 15.

²⁴ Έκθεση του διοικητή Δ. Χέλμη, 1964 σ. 17

Σημαντικότερες συμμετοχές της ΕΤΕ στο μετοχικό κεφάλαιο εταιρειών 1960-1973(έτος πρώτης απόκτησης σε δρχ.)

Έτος	Εταιρείες	Μετοχές	Ποσό
1960	Λιγνιτωρυχεία Πτολεμίδος ΛΙΠΤΟΛ	300.000	11.002.723
	Οργανισμός Βιομηχανικής Ανάπτυξης	288.000	72.000.000
1963	Ελληνική Βιομηχανία Βάμβακος	15.000	9.000.000
	Χημικές Βιομηχανίες Βορείου Ελλάδας	12.000	18.000.000
	ΕΤΕΒΑ	36.200	108.600.000
1964	Βιομηχανική εταιρεία ΣΗΜΕΝΣ ΤΗΛΕ	18.000	18.000.000
1965	Τράπεζα Επαγγελματικής Πίστεως	19.680	55.538.477
1969	Γραφικές Τέχνες Ασπιώτη ΕΛΚΑ	10.000	10.000.000
1970	ΙΖΟΛΑ	13.985	11.254.351
1971	ΕΘΝΙΚΗ ΑΕ-ΕΑΕΔΟ	19.200	19.200.000
1972	Τράπεζα Πίστεως	37.125	8.361.000
1973	Ηνωμένα Σιδηουργεία	15.000	15.000.000
	Εταιρεία Ελληνικών Ξενοδοχείων @ Τουριστικών Επιχ/σεων	99.995	12.499.375
	Commerzbank	1.000	D.M.244.100
	Bank Monod	3.857	F.FR.2.001.783
	Hellenic-Canadian Trust	8.110	Can 811.000

Πηγή: ΙΑΕΤΕ, Απολογισμοί ΕΤΕ

Κατά τη δεκαετία του 1960 η Εθνική Τράπεζα ενίσχυσε την παρουσία της σε βαρείς κλάδους, όπως η χημική βιομηχανία καθώς και σε νέους εξειδικευμένους κλάδους, εις βάρος των παραδοσιακών βιομηχανιών όπως η κλωστοϋφαντουργία, σε αντίθεση με την Εμπορική Τράπεζα της οποίας οι συνολικές συμμετοχές σε βιομηχανικές και άλλες εταιρείες έμειναν ίδιες ή μειώθηκαν.

Πίνακας 16.

Συμμετοχές σε βιομηχανικές και λοιπές εταιρείες

Κλάδος	Εθνική Τράπεζα Αριθμός εταιρειών 1958	Εθνική Τράπεζα Αριθμός εταιρειών 1969	Εμπορική Τράπεζα Αριθμός εταιρειών 1958	Εμπορική Τράπεζα Αριθμός εταιρειών 1969
Ασφάλειες	3	4	4	4
Μεταφορές/Συγκοινωνίες	4	2	2	2
Χημικά	5	11	1	1
Κλωστοϋφαντουργία	10	6	4	3
Κατασκευές	6	7	1	-
Κατασκευαστικά υλικά	4	3	2	2
Μεταλλουργία	3	4	-	-
Οινοποιία	5	4	2	2
Ξενοδοχεία νοσοκομεία @	7	7	1	1
Ενέργεια	9	8	3	4
Σιδηουργία @χαλυβουργία	2	2	1	-

Άλλες βιομηχανίες	2	9	4	5
Σύνολο	60	67	26	24

Πηγή: Απολογισμοί ΕΤΕ @ Εμπορικής Τράπεζας

Κατά την δεκαετία του 1960 αποκρυσταλλώθηκε η σχέση Κράτους-Εθνικής. Η Εθνική Τράπεζα αποτέλεσε τον βραχίονα εξυπηρέτησης της κυβερνητικής αναπτυξιακής πολιτικής με ταυτόχρονη προώθηση των δικών της συμφερόντων. Όχι μόνο κατόρθωσε να καλύψει τις απώλειες του παρελθόντος, αλλά εδραιώθηκε ως ο σημαντικότερος πιστοδοτικός θεσμός της ελληνικής οικονομίας, αποκτώντας επίσης υπολογίσιμο διεθνές μέγεθος και παρουσία. Αποτέλεσε τον κύριο οργανισμό χρηματοδότησης της βιομηχανικής αλλά και εμπορικής, ναυτιλιακής, κατασκευαστικής και καταναλωτικής ανάπτυξης, επωφελούμενη από τους πρωτοφανείς ρυθμούς μεγέθυνσης της οικονομίας, για να εξυγιάνει τα κεφάλαιά της. Η Τράπεζα συνδέθηκε με ορισμένα από τα σημαντικότερα αναπτυξιακά της περιόδου: χρηματοδότηση μεγάλων επενδυτικών εγχειρημάτων, προσέλκυση ξένων κεφαλαίων, συμβολή στην περιορισμένη ανάπτυξη της εγχώριας κεφαλαιαγοράς, στήριξη της κεφαλαιακής εξυγίανσης των μεγάλων βιομηχανικών επιχειρήσεων, εκσυγχρονισμό του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Επωφελήθηκαν οι βιομήχανοι, οι καταναλωτές και οι μέτοχοι. Οι μόνοι που επλήγησαν ήταν οι μικρές επιχειρήσεις και οι επενδυτές, που παρά τον μεγάλο όγκο των βιομηχανικών χορηγήσεων, δεν απορροφήθηκε εν τέλει για επενδυτική ανάπτυξη, όπως και η παραδοσιακά ελαφρά βιομηχανία, η οποία υποσκελίσθηκε από τους κλάδους της βαριάς βιομηχανίας (χημικά, μεταλλουργία, ορυκτά, μεταφορικά μέσα).

4. 4.1. Διεθνές δίκτυο - Διεθνοποίηση (α΄ φάση)

Η δεκαετία του 1960 αποτέλεσε περίοδο μεγάλης εξωστρέφειας για την Εθνική, που στράφηκε μεταξύ άλλων στην προσέλκυση ξένων κεφαλαίων, ξεκινώντας από τις Ηνωμένες Πολιτείες. Την προσπάθεια αυτή διευκόλυνε το γεγονός ότι η εισοδος της Ελλάδας στην Κοινή Αγορά συνεπαγόταν συγκεκριμένα πλεονεκτήματα για τις αμερικανικές επιχειρήσεις, ώστε να προχωρήσουν σε συνεργασίες με ημεδαπές επιχειρήσεις ή να δημιουργήσουν νέες στην Ελλάδα, ως βάση εισόδου τους στην ευρωπαϊκή αγορά. Μετά το 1967, η δραστηριότητα της Εθνικής στο εξωτερικό είχε κυρίαρχη θέση στην ατζέντα των διοικήσεών της. Οι διοικήσεις αυτής της περιόδου έδωσαν ιδιαίτερη έμφαση στην ανάπτυξη του διεθνούς δικτύου της Τράπεζας, το οποίο γιγαντώθηκε, εκμεταλλευόμενο μια ευνοϊκότατη διεθνή συγκυρία μεγάλης ρευστότητας, μεταξύ των άλλων, ευρωδολαρίων στις δυτικές αγορές. Η έντονη αυτή δραστηριοποίηση της Τράπεζας στο εξωτερικό δεν ήταν αποσυνδεδεμένη από μια γενικότερη προσπάθεια του καθεστώτος να εξέλθει από τη διεθνή απομόνωση της χώρας

κατά την περίοδο της επταετίας. Ήδη αυτή την περίοδο είχε εξαπλασιαστεί η συμμετοχή των κερδών των καταστημάτων του εξωτερικού στα συνολικά έσοδα της ΕΤΕ. Η αύξηση ήταν ραγδαία τα επόμενα χρόνια.

Η πολιτική της Εθνικής Τράπεζας απέδιδε ιδιαίτερη σημασία στην επέκταση, βελτίωση και ενίσχυση της διεθνούς δραστηριότητάς της. Αυτοί οι στόχοι επιδιώκονταν με την επέκταση του δικτύου καταστημάτων και θυγατρικών τραπεζών στο εξωτερικό, τη συνεργασία με ισχυρούς πιστωτικούς οργανισμούς και την καλλιέργεια επαφών με διεθνείς επιχειρηματικούς και τραπεζικούς κύκλους. Αυτή την περίοδο η Διοίκηση έθεσε ως γενικούς στόχους για την εκτός συνόρων δραστηριοποίηση της Τράπεζας:

- την πληρέστερη εξυπηρέτηση των ελληνικών επιχειρηματικών μονάδων στο εξωτερικό και
- τη σύνδεση της ελληνικής με την ξένη επιχειρηματικότητα, τη διατήρηση στενής επαφής με την ελληνική ποντοπόρο ναυτιλία, τον απόδημο ελληνισμό και τους μετανάστες εργάτες, καθώς και τη συγκέντρωση των αποταμιεύσεών τους, την αξιοποίηση των ειδικών ευνοϊκών συνθηκών για την ελληνική επιχειρηματική δραστηριότητα στην Αφρική και τη Μέση Ανατολή και τη μεταφορά στην Ελλάδα κεφαλαίων, κυρίως από αποταμιεύσεις Ελλήνων, προσωρινά εγκατεστημένων και εργαζόμενων σε βιομηχανικά κέντρα του εξωτερικού.²⁵

Τέλη της δεκαετίας του 1960 και έως το 1973 η ΕΤΕ πύκνωσε τον αριθμό υποκαταστημάτων της στην Κύπρο, ίδρυσε δυο νέα καταστήματα στη Νότιο Αφρική, ένα δεύτερο κατάστημα στο Λονδίνο, γραφείο αντιπροσωπείας στη Φρανκφούρτη και ενίσχυσε τη δράση του γραφείου της στο Παρίσι.

Στις ΗΠΑ, οι εργασίες της Atlantic Bank of New York αυξανόταν με ιλιγγιώδεις ρυθμούς, βοηθούμενες από την ευημερία της ομογένειας και την άνθηση του ναυτιλιακού κλάδου. Εκείνη την εποχή, η Atlantic Bank of New York είχε συνολικό ενεργητικό που υπερέβαινε τα 100 εκατομμύρια δολάρια. Η ετήσια αύξηση των συνολικών χορηγήσεων την ίδια περίοδο ήταν 56%.

Το 1970 εγκαινιάσθηκε νέο κατάστημα της Atlantic στην Αστόρια της Νέας Υόρκης και ιδρύθηκαν δύο νέα γραφεία της Τράπεζας στο Σικάγο και στο Μόντρεαλ του Καναδά.²⁶ Το 1972 ιδρύθηκε στο Λονδίνο η Περιφερειακή Διεύθυνση Υποκαταστημάτων Μεγάλης Βρετανίας και Ολλανδίας. Η έκρηξη ρευστότητας στα δυτικά χρηματοπιστωτικά

²⁵ Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, Πολυεθνική Δραστηριότητα, 1841-1979, σ. 42-42

²⁶ Πρακτικά ΔΣ της ΕΤΕ, 9.5.1971

κέντρα, σε συνδυασμό με τη μεγάλη άνθηση της ναυτιλίας και της ελληνικής παροικίας ευρύτερα, είχαν ως συνέπεια μεταξύ άλλων το διπλασιασμό των καταθέσεων στα καταστήματα του Λονδίνου.⁷³ Ο αριθμός των λογαριασμών Ελλήνων καταθετών στο κατάστημα της Φρανκφούρτης υπερτριπλασιάστηκε.

Οι εργασίες των καταστημάτων εξωτερικού είχαν αυξανόμενη συμβολή στην ταχεία μεγέθυνση της Τράπεζας. Καθ' όλη την εξεταζόμενη περίοδο, οι καταθέσεις σε συνάλλαγμα του εγχώριου και διεθνούς δικτύου της ΕΤΕ ανέρχονταν με μέσο ετήσιο ρυθμό 57%, έναντι 23% των δραχμικών καταθέσεων εσωτερικού. Οι χορηγήσεις των καταστημάτων εξωτερικού της ΕΤΕ συμμετείχαν κατά ποσοστό 11% στη συνολική ετήσια αύξηση των χορηγήσεων της Εθνικής.

Η επέκταση του διεθνούς δικτύου οδηγούσε πλέον την πορεία μεγέθυνσης της Εθνικής. Αρχές της δεκαετίας του 1960 η Εθνική Τράπεζα καταλάμβανε από πλευράς μεγέθους την 184^η θέση μεταξύ των 500 μεγαλύτερων τραπεζών του κόσμου. Μέσα της δεκαετίας είχε ανέλθει στην 151^η θέση και τέλος της δεκαετίας στην 121^η θέση. Αντιπροσωπευόταν από 22 καταστήματα και γραφεία που ανήκαν στην ίδια ή σε θυγατρικές της, σε 15 πόλεις επτά ξένων χωρών. Η νέα δεκαετία την βρήκε με 31 μονάδες εγκατεστημένες σε 20 πόλεις εννέα ξένων χωρών.

4.5. Επιβράδυνση και κρίση (1974-1989)

Η οριστική κατάρρευση του συστήματος σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών και η πετρελαϊκή κρίση του 1973 εισήγαγαν τις δυτικές οικονομίες στην περίοδο του στασιμοπληθωρισμού. Η συνύπαρξη οικονομικής στασιμότητας και νομισματικής αστάθειας οδήγησαν στην ταχεία διόγκωση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων.

Η ελληνική οικονομία από το 1973 εισήχθη στην εποχή του υψηλού πληθωρισμού και της επιβραδυνόμενης ανάπτυξης, περνώντας μέσα από τη χειρότερη έως τότε ύφεση, με το ΑΕΠ να συρρικνώνεται κατά 6,4% το 1974.

Μετά από μια κάμψη των αποταμιεύσεων το 1974, οι καταθέσεις συνέρρευσαν εκ νέου στο τραπεζικό σύστημα με ομαλούς ρυθμούς, χωρίς όμως να υπάρξει ανάλογη τάση στην αγορά μετοχών και ομολογιών. Η αποδοτικότητα των τραπεζών είχε συμπιεστεί από την ασύμμετρη μεταβολή των επιτοκίων καταθέσεων και χορηγήσεων εις βάρος των επιτοκίων χορηγήσεων.

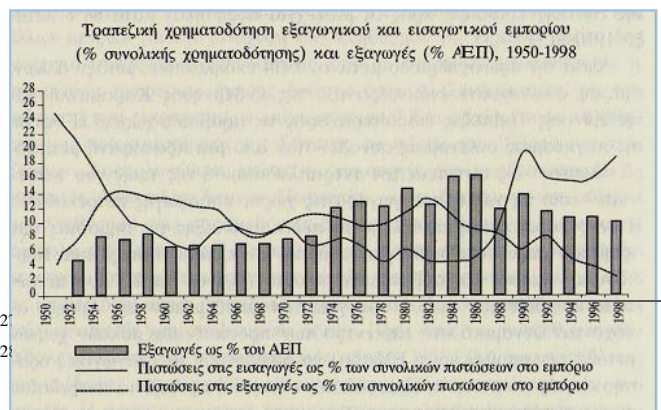
Η σταθμισμένη άνοδος των επιτοκίων καταθέσεων το 1974 ανήλθε στο 78%, ενώ η αντίστοιχη αύξηση των επιτοκίων χορηγήσεων στο 35%.²⁷ Το 1975 η διαφορά μεταξύ κόστους και απόδοσης των τραπεζικών πόρων σημείωσε νέα κάμψη. Σε φάση οικονομικής ύφεσης ή επιβράδυνσης του πληθωρισμού υψηλότερου από τα ονομαστικά επιτόκια, οι νομισματικές αρχές προσπαθούσαν να συνδυάσουν επιτόκια καταθέσεων που να μπορούν να διατηρήσουν τον όγκο των ιδιωτικών καταθέσεων στο τραπεζικό σύστημα, με επιτόκιο χορηγήσεων που θα διευκόλυνε την πολιτική επιδότησης της βιομηχανίας και των εξαγωγών.

Διάγραμμα 12.

Αντανακλώντας στις διεθνείς οικονομικές εξελίξεις και τα συγκεκριμένα πλεονεκτήματα της γεωγραφικής εγγύτητας, η γεωγραφική κατανομή του ελληνικού εξαγωγικού εμπορίου γνώρισε σημαντικές μεταβολές την περίοδο 1974-1981, γεγονός που δικαιολογούσε σε μεγάλο βαθμό το ενδιαφέρον ελληνικών τραπεζών και επιχειρήσεων για ενίσχυση των εργασιών τους με τις αραβικές χώρες. Η αύξηση των εξαγωγών προς τις αραβικές χώρες το 1975 κάλυψε σχεδόν το 1/3 της συνολικής εξαγωγικής επέκτασης.²⁸ Το μερίδιο των αραβικών χωρών στις συνολικές ελληνικές εξαγωγές αυξήθηκε ακόμα περισσότερο την περίοδο από 1977-1981. Η τάση αυτή συνοδευόταν από κάμψη του μεριδίου των χωρών της ΕΟΚ στις ελληνικές εξαγωγές.

Η αυξανόμενη εξαγωγική επίδοση της Ελλάδας προς τις αραβικές χώρες συμβάδιζε με την γενικότερη βελτίωση των εξαγωγικών της επιδόσεων το μερίδιο των εξαγωγών προς το ΑΕΠ αυξανόταν καθ' όλη την περίοδο 1974-1981.

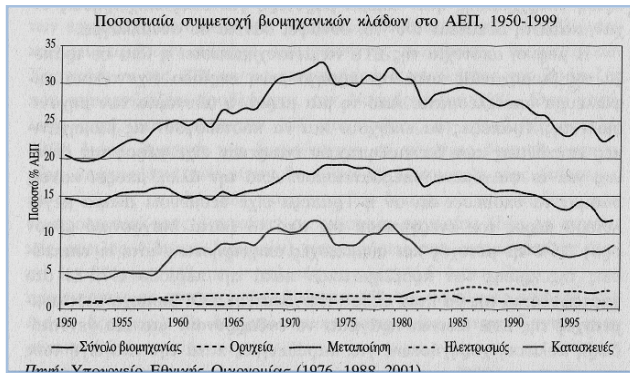
Διάγραμμα 13.

Συναρτημένη με αυτές τις εξελίξεις ήταν η τάση ενίσχυσης των τεχνικών εταιρειών στις αραβικές χώρες. Η χρηματοδότηση ελληνικών εταιρειών στη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική αποτελούσε στρατηγική κίνηση ενίσχυσης της ελληνικής οικονομίας μέσω εισροής πολύτιμων συναλλαγματικών πόρων.²⁹ Η στήριξη τεχνικών εταιρειών στη Μέση Ανατολή αποτελούσε τη συνέχεια του κατασκευαστικού και οικιστικού κλάδου στο εξωτερικό, λόγω της κάμψης των ίδιων κλάδων στο εσωτερικό. Έτσι εξασφαλιζόνταν οι επιθυμητές συνέργιες για την εγχώρια βιομηχανική παραγωγή πολλών κλάδων συνδεδεμένων με τις κατασκευές και εξαγωγικά προσανατολισμένων (τσιμέντα, σωλήνες, μεταφορικός εξοπλισμός, βιομηχανία ξύλου κ.α.) και η διατήρηση της εγχώριας παραγωγικής δραστηριότητας. Οι τεχνικές εταιρείες ανέλαβαν έργα τεράστιας χρηματοδοτικής σημασίας χωρίς να διαθέτουν συχνά το απαραίτητο εξοπλισμό και ίδια κεφάλαια, πράγμα που τις οδήγησε σε μεγάλο όγκο βραχυπρόθεσμων χορηγήσεων. Η μη στάθμιση των αβεβαιοτήτων και των καθυστερήσεων πληρωμών από τις συνήθως μονοπρόσωπες ή ολιγοπρόσωπες διοικήσεις των τεχνικών εταιρειών οδήγησε σε ασαφή κόστη, σπατάλη πόρων και γενικότερες αποτυχίες διοίκησης.

Η εμβάθυνση της εκβιομηχάνισης με έμφαση στις εξαγωγές υπό κρατική καθοδήγηση στο διάστημα 1974-1981 είχε εξαιρετικά μειωμένες αποδόσεις. Οι παράγοντες αύξησης του κόστους για την ενεργειοβόρο βαριά βιομηχανία είχαν επιδεινωθεί δραματικά, ενώ μερικοί επιμέρους κλάδοι (όπως η ναυπηγική βιομηχανία) βρισκόταν ήδη στο χείλος διεθνούς κρίσης, σε μια διεθνή συγκυρία ούτως ή άλλως οικονομικής επιβράδυνσης. Παρόμοια ήταν η κατάσταση των παραδοσιακών κλάδων ελαφράς βιομηχανίας εντάσεως εργασίας, που παρήγαν καταναλωτικά αγαθά, όπως η κλωστοϋφαντουργία ή οι βιομηχανίες διαρκών καταναλωτικών αγαθών (Ιζόλα) που είχαν ακμάσει, αλλά η απελευθέρωση του ενδοκοινοτικού εμπορίου τις περιήγαγε σε δεινή θέση.

Η ανάδυση του προβλήματος των «υπερχρεωμένων» ή «προβληματικών» επιχειρήσεων όπως ονομάστηκαν οι επιχειρήσεις αυτές, οφειλόταν σε μεγάλο βαθμό στη στρεβλή τραπεζική χρηματοδότησή τους, στη βάση εξωτραπεζικών κριτηρίων, αλλά και σε φαινόμενα κακοδιοίκησης από την πλευρά των επιχειρηματιών. Στις ρίζες του φαινομένου βρισκόταν η πτωτική πορεία των βιομηχανικών κερδών, της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας της βιομηχανίας μετά την πληθωριστική έξαρση στην αρχή της δεκαετίας του 1970. Παράλληλα, η ταχέως αυξανόμενη εισαγωγική διείσδυση οδήγησε στη διεύρυνση του εμπορικού ελλείμματος της χώρας, παρά τη σημαντική αύξηση των εξαγωγών.

²⁹ Απολογισμός έτους 1974, σ. 17-18

Ένας ακόμη παράγοντας που επιδείνωσε ακόμα περαιτέρω το πρόβλημα των ζημιογόνων επιχειρήσεων ήταν ότι, καθώς οι νομισματικές αρχές δεν προχώρησαν σε αύξησή τους αντίστοιχη με τα επίπεδα του πληθωρισμού, τα πραγματικά επιτόκια παρέμεναν αρνητικά. Ο νομισματικός επεκτατισμός και τα αρνητικά επιτόκια χορηγήσεων χρησιμοποιήθηκαν για τη φτηνή χρηματοδότηση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων και για να αντισταθμίσουν την πτωτική πορεία των εταιρικών κερδών. Όμως στο περιβάλλον των σχέσεων τραπεζών-βιομηχανίας, το αρνητικό κόστος κεφαλαίου επιδείνωσε περισσότερο την ήδη υπάρχουσα υπερχρέωση των επιχειρήσεων, αφού πολλαπλασίασε τη ζήτηση για τραπεζικές πιστώσεις. Η αύξηση της συμμετοχής του τραπεζικού δανεισμού στη χρηματοδότηση ενός ευρύτατου σκέλους της βιομηχανίας, ιδίως αλλά όχι μόνο του ζημιογόνου τομέα, οδήγησε σε αυξημένο όγκο χρηματοοικονομικών εξόδων, που είχε ως αποτέλεσμα την περαιτέρω συμπίεση των καθαρών κερδών των επιχειρήσεων. Η σταδιακή άρση του προστατευτισμού, μετά την πλήρη προσχώρηση της Ελλάδας στην ΕΟΚ το 1981, και ιδίως η κατάργηση της μη δασμολογικής προστασίας των εισαγομένων προϊόντων, ενέτεινε τις συνθήκες ανταγωνισμού για μεγάλο μέρος της ελληνικής βιομηχανίας.³⁰

Σε όλη τη διάρκεια της τετραετίας 1982-1985, οι ζημιές των ζημιογόνων βιομηχανικών επιχειρήσεων συνέχισαν να υπερβαίνουν τα κέρδη των κερδοφόρων, και οι μισοί από τους είκοσι βιομηχανικούς κλάδους, με επικεφαλής την υφαντουργία, τη χαρτοβιομηχανία, και τα ναυπηγεία έγιναν ζημιογόνοι.³¹ Η πολιτική επιλογή να μετριασθούν οι συνέπειες με μια συνεχή ροή φθηνού χρήματος μέσω τραπεζών ανέβαλλε για λίγο διάστημα το κλείσιμο ενός μεγάλου αριθμού υπερχρεωμένων εταιρειών. Η οριστική λύση δόθηκε από το ίδιο το κράτος με την υπαγωγή ενός μεγάλου αριθμού υπερχρεωμένων επιχειρήσεων στον Οργανισμό Ανασυγκρότησης Επιχειρήσεων (ΟΑΕ).

³⁰ Α.Μητσός.Η ελληνική βιομηχανοδεδνη αγορά.Θεμέλιο.Αθήνα,1989

³¹ Ι.Μ.Παπαδάκης.Ζημιογόνες βιομηχανίες.Η ανεπάρκεια στις πηγές κεφαλαίων τους.ΙΟΒΕ.Επίκαιρα θέματα 4. Αθήνα, 1986,σ.25-27

Την ίδια περίοδο οι τράπεζες έρχονται αντιμέτωπες και με τη σημαντική συρρίκνωση του περιθωρίου του κέρδους τους, λόγω του περιοριστικού πλαισίου νομισματικού και πιστωτικού παρεμβατισμού. Ο μεγάλος όγκος δεσμευμένων κεφαλαίων των εμπορικών τραπεζών στην Τράπεζα της Ελλάδος (ΤτΕ) τις ανάγκαζε να αντλούν κεφάλαια από την ΤτΕ με υψηλό κόστος. Καθ' όλη τη περίοδο 1981-1989 το προεξοφλητικό επιτόκιο της ΤτΕ ήταν ακριβώς το ίδιο με το επιτόκιο βραχυπρόθεσμου τραπεζικού δανεισμού προς τις επιχειρήσεις (20,5%) ή η μεταξύ τους διαφορά ήταν ελάχιστη (1-2%). Σύμφωνα με στοιχεία του 1985, το μεγαλύτερο μέρος των καταθέσεων των τραπεζών (41,5%) κατευθυνόταν στη χρηματοδότηση του ευρύτερου δημόσιου τομέα, ενώ ένα ποσοστό 32% περίπου ήταν δεσμευμένο στην ΤτΕ (7%), για μακροπρόθεσμα δάνεια στη βιομηχανία (15%) και για δάνεια στη βιοτεχνία (10%). Συνολικά δηλαδή πάνω από 70% των καταθέσεων των εμπορικών τραπεζών κατευθυνόταν, άμεσα ή έμμεσα σε χρηματοδοτήσεις με πρωτοβουλία των νομισματικών αρχών.³²

Από το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1980 υπό το βάρος του διευρυνόμενου δημοσιονομικού ελλείμματος σε συνδυασμό με τις πιέσεις που ασκούσε η ΕΟΚ για περιορισμό της νομισματικής χρηματοδότησής του, η ελληνική κυβέρνηση κατέφυγε σε πιο εκτεταμένο εγχώριο δανεισμό, στρεφόμενη αυτή τη φορά προς την μη τραπεζική αγορά. Αρχής γενομένης από το 1986, στο πλαίσιο του προγράμματος σταθεροποίησης 1985-1987, η κυβέρνηση άρχισε να διαθέτει έντοκα ομόλογα στο κοινό, και μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 1980 περίπου το 1/5 του συνολικού δημόσιου ελλείμματος χρηματοδοτούνταν με αυτόν τον τρόπο. Η έκδοση ομολόγων βρήκε ανταπόκριση στο κοινό λόγω της αρχικής συγκέντρωσης του πλούτου των νοικοκυριών σε τραπεζικές καταθέσεις, των ελέγχων κίνησης κεφαλαίων, των περιορισμένων εναλλακτικών επενδυτικών επιλογών και της φορολογικής τους πριμοδότησης. Το δημόσιο υποχρεώθηκε να προσφέρει ελκυστικές αποδόσεις στους τίτλους του. Μετά την απελευθέρωση των επιτοκίων το 1987, οι υψηλές δανειακές ανάγκες του δημοσίου ασκούσαν συνεχή αυξητική πίεση στα επιτόκια, διογκώνοντας έτσι το κόστος χρηματοδότησης του δημοσίου χρέους.³³ Κατά συνέπεια από το 1987 το δημόσιο χρέος είχε αναπτύξει μια έντονα αυξητική δυναμική. Οι υψηλότερες δαπάνες για τόκους εμπόδιζαν τον έλεγχο των ελλειμμάτων και τη μείωση του πληθωρισμού, δημιουργώντας την ανάγκη για πραγματική υπερτίμηση της δραχμής και όλο και υψηλότερα επιτόκια (που θα ενσωμάτωναν ένα ασφάλιστρο απέναντι στον πληθωρισμό, τον κίνδυνο

³² Απολογισμός έτους 1985, σ. 43-44

³³ Η μεταβολή των πραγματικών επιτοκίων από αρνητικά σε θετικά μετά την απελευθέρωσή τους, οδήγησε σε αύξηση του λόγου δημοσίου χρέους/εσόδων ο οποίος από 4% εκτοξεύθηκε μετά το 1987 στο 7,3%. E. Tsakalotos «The Political Economy of Social Democratic Economic Politics: The PASOK Experiment in Greece» Oxford Review of Economic Policy, 1998, s. 123

υποτίμησης και το αυξανόμενο δημόσιο χρέος). Τέλος του 1989 το δημόσιο έλλειμμα ξεπέρασε το 15% του ΑΕΠ , και ο πληθωρισμός βρισκόταν ξανά στο 20,4%. Οι ανάγκες εξυπηρέτησης του δημοσιονομικού ελλείμματος (εν μέσω σκληρού αντιπληθωρισμού και δυσμενούς ευρωπαϊκής οικονομικής συγκυρίας) οδηγούσαν σε εκτοπισμό του ιδιωτικού τομέα, πτωτική πορεία ανταγωνιστικότητας και οικονομική επιβράδυνση, που με τη σειρά της δυσχέραινε τη δημοσιονομική προσαρμογή.

Η Εθνική Τράπεζα παρακολούθησε την αλλαγή κοινωνικοοικονομικής στόχευσης της κυβερνητικής πολιτικής του 1981 και θα αποτελούσε ένα από τα κύρια όργανα εφαρμογής του οικονομικού προγράμματος της κυβέρνησης. Στο πλαίσιο αυτό, προτεραιότητα δόθηκε στη στήριξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, τη συνεχή παρακολούθηση των παρεχόμενων δανείων για την αποτροπή διαρροής λαϊκών αποταμιεύσεων σε κερδοσκοπικές δραστηριότητες, καθώς και τη χρηματοδότηση των συνεταιρισμών. Την περίοδο 1980-1983 η πιστωτική επέκταση της ΕΤΕ προς τη βιοτεχνία είναι αλματώδης. Αντίθετα η πιστωτική επέκταση προς τη βιομηχανία ακολουθούσε πτωτική πορεία.

Πίνακας 17

Πιστωτική επέκταση ΕΤΕ α να κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, 1980-89
(ετήσια % μεταβολή)

Κλάδος	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Σύνολο ιδιωτικού τομέα	19,8	31,4	22,4	11,4	14,4	15,3	13,6	1,8	10,1	11,2
Βιοτεχνία	16,1	63,8	70,8	29,0	19,0	16,0	13,7	7,9	10,4	8,6
Βιομηχανία	20,3	31,8	18,4	10,7	13,9	13,8	14,0	1,9	8,9	6,3
Εμπόριο	-	20,2	14,8	2,5	13,1	18,2	12,0	-5,1	10,1	29,0
-Εσωτερικό	-	10,7	27,8	4,7	-	13,9	8,2	9,2	9,8	16,9
-Εξαγωγικό	-	25,8	17,7	-11,1	16,3	20,4	11,6	-8,3	-5,4	10,5
Δημόσιες Επιχειρήσεις και Οργανισμοί	26,5	25,8	35,0	13,7	57,1	22,6	12,8	27,0	23,9	21,9

Πηγή: Απολογισμοί ετών 1981-1989.

Η Εθνική Τράπεζα επίσης εκδήλωσε εξ' αρχής οικονομικό ενδιαφέρον προς τις αραβικές χώρες τόσο για την ενίσχυση των τεχνικών εταιρειών που ιδρύονταν εκεί όσο και για τη στήριξη επενδυτικών προγραμμάτων στη ναυπηγοεπισκευαστική βιομηχανία.³⁴ Ωστόσο η εμπλοκή της Εθνικής σε βραχυπρόθεσμες χορηγήσεις σε εποχή έντονων νομισματικών αναταραχών περιέκλειε σημαντικούς κινδύνους. Σημαντικού όγκου χρηματοδοτήσεις της Τράπεζας που κατά ένα μεγάλο ποσοστό εξελίχθηκαν σε

³⁴ Απολογισμός έτους 1976, σ. 49

προβληματικές, αποτέλεσαν οι ελληνικές τεχνικές εταιρείες στη Μέση Ανατολή και Βόρεια Αφρική. Το οικονομικό άνοιγμα των επιχειρήσεων καλύφθηκε στο μεγαλύτερο μέρος του από την Εθνική Τράπεζα, που δεν ήταν όμως σε θέση να παρακολουθήσει έργα τέτοιας έκτασης. Η χρηματοδότηση των τεχνικών εταιρειών για έργα στη Μέση Ανατολή υπήρξε ατυχής, κυρίως ως προς τις οργανωτικές δυσχέρειες παρακολούθησης των απαιτήσεων αυτών.

Η υψηλή μόχλευση και τα ανοίγματα των επιχειρήσεων αυτών οδήγησαν ορισμένες σε κατάρρευση, υψηλές ζημιές για την Εθνική, με διαφυγόντα κέρδη πολλών δισεκατομμυρίων δραχμών και σημαντική καθυστέρηση των έργων που είχαν αναλάβει οι τεχνικές εταιρείες στο εξωτερικό. Το σύνολο των συσσωρευμένων κινδύνων από αυτές τις χρηματοδοτήσεις ανήλθαν το 1981 σε 31,3 δις. δραχμές. Οι εκτιμήσεις για τη συσσώρευση χρηματοοικονομικών κινδύνων από την εκεί δραστηριότητά τους ήταν συνάρτηση ζημιών από μη έγκαιρη παράδοση έργων, καθυστερήσεις εξόφλησης έργων, ανεπαρκή προγραμματισμό και συντονισμό εργασιών, κ.ά.³⁵

Η δεκαετία του 1980 για την Εθνική κυριαρχήθηκε από το ζήτημα των λεγόμενων «προβληματικών επιχειρήσεων». Μια εικόνα του πραγματικού μεγέθους και των επιμέρους ποιοτικών και ποσοτικών διαστάσεων των προβληματικών επιχειρήσεων, παρέχει απογραφή της Διεύθυνσης Βιομηχανικών Χορηγήσεων της ΕΤΕ με τις επιχειρήσεις-δανειολήπτες της Τράπεζας που αντιμετώπιζαν προβλήματα τον Νοέμβριο του 1981.

Πίνακας 18.

Οφειλές προβληματικών επιχειρήσεων προς την ΕΤΕ ανά κλάδο (1981)

1. «Επιχειρήσεις με άμεσα προβλήματα»

Κλάδοι	Αριθμός Επιχειρήσεων	Ποσά (σε εκατ. Δρχ.)	Ποσοστά (%)
Κλωστοϋφαντουργία-Βαμβακουργία	18	10.879	23,3
Ζυθοποιία	1	3.050	6,5
Κονσέρβες	5	2.920	6,2
Μεταλλουργικές-Μεταλλευτικές	9	13.373	28,7
Μηχανολογίας-Μεταφορικού Εξοπλισμού	2	441	0,9
Οικοδομικών υλικών	1	114	0,2
Χαρτοποιία	3	9.155	19,6
Ψυκτικά	1	253	0,5
Πλαστικά-Σωλήνες	4	1.201	2,5
Χημικά	1	789	1,7
Γεωργικών φαρμάκων Φαρμοκοβιομηχανία	2	2.924	6,2
Βιομηχανία Ξύλου	1	1.433	3,0
Σύνολο	48	46.532	100

2. «Επιχειρήσεις με ηπιότερα προβλήματα»

³⁵ Διεύθυνση εμπορικών χορηγήσεων ΕΤΕ, Ιστορικό της επεκτάσεως των τεχνικών εταιρειών στο εξωτερικό, 1981

Κλάδοι	Αριθμός Επιχειρήσεων	Ποσά (σε εκατ. Δρχ.)	Ποσοστά (%)
Κλωστοϋφαντουργία-Βαμβακουργία	16	6.758	17,4
Οίνοι-γάλα-κρέας-ρύζι-γυμνοί	4	4.020	10,3
Κονσέρβες	5	2.920	6,2
Μεταλλουργία-Σωληνουργία	5	11.712	30,1
Τσιμεντοβιομηχανία	1	790	2,0
Ξενοδοχεία	2	692	1,7
Χαρτί	1	2.528	6,5
Ηλεκτρικού-Μηχανολογικού υλικού	6	5.756	14,8
Πλαστικά	3	1.749	4,5
Χημικά	1	400	1,0
Φαρμοκοβιομηχανία	2	111	0,2
Βιομηχανία Ξύλου	1	469	1,2
Έπιπλα	1	96	0,2
Γραφικές τέχνες	1	167	0,4
Σύνολο	50	38.807	100

Πηγή: Διεύθυνση Βιομηχανικών Χορηγήσεων Εθνικής Τράπεζας, Αρχείο Γ. Μίρκου

Στις αρχές της δεκαετίας του 1980 πιεζόταν να ανταποκριθεί στην υψηλή ζήτηση για νέες βραχυπρόθεσμες πιστώσεις προς επιχειρήσεις που είχαν χαρακτηριστεί ή έτειναν να καταστούν προβληματικές. Προκειμένου να ανταποκριθεί η Τράπεζα προσέφυγε σε υψηλότερο δανεισμό από την Τράπεζα της Ελλάδος με αρνητικές επιπτώσεις στην αποδοτικότητά της.³⁶ Τα τρία διαδοχικά έτη οικονομικής ύφεσης (1981-1983) κατέστησαν την κατάσταση εκρηκτική. Η βαρύτερη κρίση των βιομηχανικών επιχειρήσεων κινδύνευε πλέον να συμπαρασύρει σε κατάρρευση την Εθνική Τράπεζα. Η μεγάλη κλίμακα του προβλήματος, τα εξαιρετικά συμπίεσμένα περιθώρια κέρδους της ΕΤΕ και η μετάβαση σε ένα υπόδειγμα πολιτικής που ευνοούσε την ενεργό κρατική ανάμειξη για την προστασία βιομηχανικών μονάδων, συνέβαλαν ουσιαστικά στην προώθηση της κρατικοποίησης των προβληματικών επιχειρήσεων. Χαρακτηριστικό της περιόδου κρίσης της βιομηχανίας, οι σημαντικότερες νέες συμμετοχές της ΕΤΕ σε εταιρείες εκτός του χρηματοπιστωτικού τομέα αφορούν ως επί το πλείστον υπερχρεωμένες και προβληματικές βιομηχανικές επιχειρήσεις, με κεφαλαιοποίηση των χρεών τους προς την Τράπεζα.

Πίνακας 19.

Συμμετοχή ΕΤΕ στο μετοχικό κεφάλαιο μη χρηματοπιστωτικών εταιρειών, 1974-86
(έτος πρώτης απόκτησης) (σε δρχ.)

Έτος	Εταιρείες	Μετοχές	Ποσό
1974	Εταιρεία Αλουμίνιον Ελλάδος Α.Ε.	6.906	29.491.499
1974	BOMBYKPYΛ Α.Ε	54.000	27.000.000
1976	ΕΛΕΒΜΕ Α.Ε.	37.500	1.125.000.000
1977	Α.Β.Ε. ΕΛΙΝΤΑ	300.000	300.000.000
1977	ΑΝΩΝΥΜΗ ΓΕΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΤΣΙΜΕΝΤΩΝ ΗΡΑΚΛΗΣ	845.717	459.300.401
1977	Α.Ε. ΧΑΡΤΟΠΟΙΑΣ	419.631	86.888.795
1977	ΜΑΚΕΘΟΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΧΑΡΤΟΥ	145.706	145.706.000
1979	Α.Ε. ΝΑΥΠΗΓΕΙΑ ΣΥΡΟΥ	60.675	233.572.000

³⁶ Απολογισμός έτους 1982, σ.41-42

1981	ΕΒΓΑ Α.Ε.	23.100	100.000.000
1982	ΛΑΡΚΟ Α.Ε.	315.000	787.500.000
1983	ΑΙΓΑΙΟΝ ΚΛΩΣΤΟΥΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑ Α.Ε.	212.500	170.000.000
1985	HENNIGER HELLAS Α.Ε.	712.000	178.000.000

Η τελική έκβαση της κεφαλαιοποίησης του χρέους των προβληματικών επιχειρήσεων με κατανομή τους βάρους της εξυγίανσης μεταξύ κράτους και ΕΤΕ αποτέλεσε σημαντική πολιτική νίκη της Τράπεζας και αρχή μιας μακράς και δύσκολης πορείας εξυγίανσής της. Η μετοχοποίηση των οφειλών των παραπάνω επιχειρήσεων, συνεπαγόταν, για το 1986 σημαντική απώλεια λογιστικών εσόδων από τον μη λογισμό των τόκων σε δάνεια που μετοχοποιήθηκαν, αποτελώντας ένα βήμα προς την εξυγίανση του ισολογισμού της Τράπεζας. Από την άλλη πλευρά είχε ως συνέπεια την εμφάνιση υπεραξίας στο χαρτοφυλάκιο τίτλων της Εθνικής, στις περιπτώσεις αύξησης των τιμών των μετοχών όσων εταιρειών εξυγιάνθηκαν χρηματοοικονομικά. Ένα πρώτο όφελος από όσες επιχειρήσεις ήταν εισηγμένες, προέκυψε από την άνοδο του Χρηματιστηρίου το 1987.

Πίνακας 20.

Μετατροπή απαιτήσεων ΕΤΕ από «βιώσιμες» προβληματικές επιχειρήσεις
(ν. 1386/83) σε μετοχικό κεφάλαιο και ομόλογα ΟΑΕ, 1986 (χιλ. δραχ.)

Εταιρεία	Μετοχικό κεφάλαιο ΕΤΕ	Ομόλογα ΕΤΕ (ΟΑΕ)	Σύνολο ΕΤΕ
Αθηναϊκή Χαρτοποιία	5.481.500	15.088.500	20.570.000
ΒΕΛΚΑ	1.598.000	3.408.000	5.006.000
ΕΛΙΝΤΑ	6.419.000		6.419.000
ΕΠΑΣ	2.183.000	2.067.000	4.250.000
Θεσσαλική Βιομηχανία Πολτού και Χάρτου	3.674.500	4.444.500	8.119.000
ΜΕΛ	5.747.300	2.500.000	8.247.300
Επιχειρήσεων Μεταλ., Βιομηχανικών & Ναυτικών Α.Ε	5.124.700	1.133.500	6.258.200
ΠΥΡΚΑΛ	4.163.000	1.196.000	5.359.000
Πειραιϊκή Πατραϊκή	9.150.000	21.350.000	30.500.000
ΑΓΕΤ Ηρακλής	2.188.285	12.112.100	14.300.385

Πηγή: ΟΑΕ

Εκτός από το προβληματικό μέρος του χαρτοφυλακίου της, στα βάρη της Εθνικής Τράπεζας συνέβαλε καθοριστικά ο νομισματικός και πιστωτικός παρεμβατισμός από την ΤτΕ. Το επιτόκιο δέσμευσης των κεφαλαίων της Εθνικής στην Τράπεζα της Ελλάδος ήταν χαμηλότερο από το μέσο κόστος επιβάρυνσης των τραπεζών για τη συγκέντρωση των καταθέσεων.³⁷ Επίσης, έως το 1984 το μέσο επιτόκιο των εντόκων γραμματίων του δημοσίου ήταν χαμηλότερο ή ίσο προς το μέσο επιτόκιο καταθέσεων, δηλαδή η υποχρεωτική δέσμευση σε τίτλους του δημοσίου απέφερε αρνητική απόδοση στην ΕΤΕ, επειδή είχε τον κύριο όγκο υποχρεωτικών δεσμεύσεων. Σε ένα τέτοιο κανονιστικό πλαίσιο, το συγκριτικό

³⁷ Απολογισμός έτους 1986, σ. 36-37 και 42-47

πλεονέκτημα της Εθνικής Τράπεζας στη συγκέντρωση των καταθέσεων (μερίδιο 55% των συνολικών καταθέσεων το 1986) μετατρέποταν σε μειονέκτημα. Για παράδειγμα, ένα μεγάλο τμήμα των υποχρεωτικών κεφαλαίων για τη βιοτεχνία παρέμενε αδιάθετο (52,5 δις δρχ. στα τέλη του 1986) με σημαντικές ζημιές για την Εθνική (ξεπέρασαν τα 4 δις δρχ. 1986).³⁸ Στα τέλη του 1987 τα αδιάθετα κεφάλαια είχαν ανέλθει στα 77,6 δις δρχ., ενώ η συνολική ζημιά της ΕΤΕ για την περίοδο 1983-87 υπολογιζόταν στα 12 δις δρχ.

Οι προσπάθειες της Εθνικής Τράπεζας, ιδίως μετά το 1984, εντοπίστηκαν στη μεταρρύθμιση/απελευθέρωση των πιστωτικών εκείνων κανόνων και περιορισμών που είχαν επαχθείς συνέπειες, σε μια προσπάθεια εξυγίανσης της Τράπεζας μέσα από την αύξηση των εσόδων της Ελλάδος και Εθνικής Τράπεζας υπέρ ενός προγράμματος σταδιακής αποκανονικοποίησης του τραπεζικού συστήματος, για διαφορετικούς για την καθεμία λόγους, αποτέλεσε ισχυρότατο προωθητικό παράγοντα της μεταρρύθμισης του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Αρκετά από τα νομισματικά μέτρα που υιοθετήθηκαν μετά το 1984, υπό τις πιέσεις της Εθνικής αποσκοπούσαν να διευκολύνουν την εξυγίανση της τελευταίας.

Παρά την αρχή απελευθέρωσης του χρηματοπιστωτικού συστήματος την υποπερίοδο 1987-1989, η αυξανόμενη ανάγκη χρηματοδότησης των δημοσίων ελλειμμάτων οδηγούσε στη διατήρηση ενός πλέγματος κανονιστικών περιορισμών της πιστωτικής πολιτικής των εμπορικών τραπεζών. Η άσκηση πολλές φορές συγκυριακής νομισματικής πολιτικής και η ανάγκη μείωσης του κόστους χρήματος για το δημόσιο και τμήματα του ιδιωτικού τομέα οδήγησε ακόμα και στην κατάργηση των ισχυόντων επιτοκίων για τις υποχρεωτικές καταθέσεις των εμπορικών καταθέσεων στην Τράπεζα της Ελλάδος. Μια τέτοια απόφαση το 1987 για κατάργηση λογισμού τόκου σε τμήμα των υποχρεωτικών καταθέσεων των τραπεζών, ζημίωσε την Εθνική Τράπεζα κατά 2,5 δις δρχ. Η μείωση του επιτοκίου για τα αδιάθετα κεφάλαια για τη βιοτεχνία (από 15% σε 10%) την περίοδο 1988-89 ζημίωσε την ΕΤΕ κατά 1,5 δις δρχ. ετησίως.³⁹ Ακόμα και η σχεδόν ολοκληρωτική κατάργηση του πολύπλοκου συστήματος εξειδικευμένων κανόνων χρηματοδότησης το 1989 και η παροχή δυνατότητας στις τράπεζες να πιστοδοτούν με καθαρά τραπεζικά κριτήρια αντισταθμίστηκε από την παρεμβατική πολιτική ενίοτε άτοκης δέσμευσης τεράστιων πόρων υπέρ της χρηματοδότησης του δημοσίου .

Η απόφαση της Εθνικής Τράπεζας για μετοχοποίηση των οφειλών των υπερχρεωμένων επιχειρήσεων είχε ως αποτέλεσμα τη σημαντική μείωση εσόδων λόγω μη λογισμού τόκων, υπήρξε όμως η καταλληλότερη αντίδραση σε μια εποχή που το βάρος των προβληματικών θα

³⁸ Απολογισμός έτους 1986, σ. 43-44

³⁹ Απολογισμός έτους 1988, σ. 42

μπορούσε να έχει καταβαρυνθεί την Τράπεζα. Κατάφερε με αυτό τον τρόπο όχι μόνο να εξυγιάνει το χαρτοφυλάκιό της, αλλά και στην περίοδο της μεγάλης άνθησης του Χρηματιστηρίου να αποκτήσει κέρδη μέσω της υπεραξίας των μετοχών. Επίσης άσκησε πολύ μεγάλη πίεση στην Τράπεζα της Ελλάδος προκειμένου να απελευθερωθεί το χρηματοπιστωτικό σύστημα από το πλήθος των πιστωτικών κανόνων και περιορισμών και να αποδεσμευτούν οι εμπορικές τράπεζες από τον μεγάλο όγκο υποχρεωτικών δεσμεύσεων στην Τράπεζα της Ελλάδος, χωρίς όμως ιδιαίτερη επιτυχία. Κερδισμένοι την περίοδο της ύφεσης, υπήρξαν μόνο οι μέτοχοι λόγω της υπεραξίας των τιμών των μετοχών. Μεγάλη απώλεια υπέστησαν οι επιχειρηματίες των οποίων οι επιχειρήσεις τους, εκτός ελαχίστων που πουλήθηκαν, είτε κρατικοποιήθηκαν είτε εκκαθαρίστηκαν.

4.6. Εξυγίανση, ανάκαμψη, απογείωση (1990-2006)

Η δεκαετία του 1990 κυριαρχήθηκε από ένα κύμα διεθνοποίησης των κεφαλαιαγορών και των τραπεζικών εργασιών που χαρακτηρίστηκε κυρίως από την απελευθέρωση των αγορών, τις τεχνολογικές εξελίξεις και την αύξηση της παγκόσμιας ρευστότητας.⁴⁰ Βασικά διαρθρωτικά χαρακτηριστικά ήταν η εκτεταμένη μετακίνηση τεράστιων αποταμιευτικών πόρων προς αναζήτηση υψηλών αποδόσεων, η χαλάρωση του ρυθμιστικού πλαισίου, οι χρηματοοικονομικές καινοτομίες, η κάλυψη των χρηματοδοτικών αναγκών των επιχειρήσεων απευθείας από τις κεφαλαιαγορές και η αυτοματοποίηση της κίνησης κεφαλαίων.⁴¹

Πρώτο καθοριστικό παράγοντα για την χρηματοπιστωτική απελευθέρωση στην Ελλάδα αποτέλεσε η προοπτική απελευθέρωσης της αγοράς κεφαλαίων στην ΕΚ/ΕΕ. Η εσωτερική απελευθέρωση (απελευθέρωση των επιτοκίων και των πιστωτικών ελέγχων η οποία είχε ήδη επιτευχθεί) έπρεπε να προηγηθεί της εξωτερικής (κατάργηση των ελέγχων στις κινήσεις κεφαλαίων), προκειμένου να αποφευχθεί το ενδεχόμενο εκροής κεφαλαίων και να είναι σε θέση το εγχώριο τραπεζικό σύστημα να ανταγωνιστεί τα ξένα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα.⁴² Δεύτερο κύμα θεσμικών αλλαγών υπήρξε το πρόγραμμα προς την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Νομισματική ένωση (ΟΝΕ), η είσοδος στην οποία προϋπόθετε τη συμμετοχή των εθνικών νομισμάτων στο Μηχανισμό Συναλλαγματικών Ισοτιμιών (ΜΣΙ) του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος (ΕΝΣ). Ο συνδυασμός της απελευθέρωσης των κεφαλαίων και σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών υπό το ΕΝΣ κατέστησε αναγκαία την πλήρη

⁴⁰ Προβόπουλος και Καπόπουλος. Η δυναμική του χρηματοοικονομικού συστήματος, σ.43

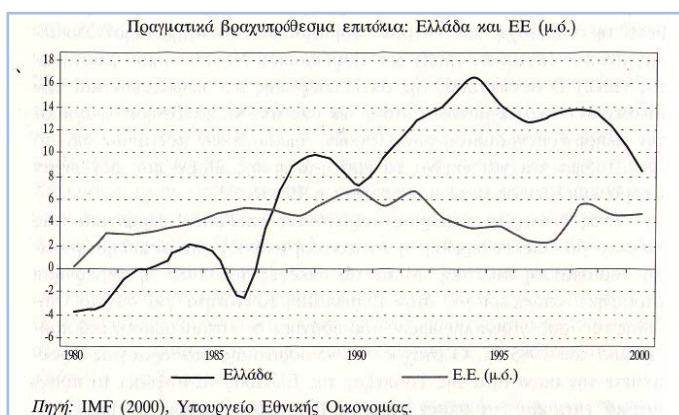
⁴¹ Προβόπουλος και Καπόπουλος σ.54-56

⁴² R.I.McKinnon. The Order of Economic Liberalization, Johns Hopkins UP, Νέα Υόρκη, 1991

ευθυγράμμιση των εθνικών νομισματικών πολιτικών υπό το ΕΝΣ, ακόμα και για εκείνα τα κράτη-μέλη της ΕΚ/ΕΕ που δεν είχαν ακόμα εισέλθει σε αυτό, όπως η Ελλάδα.⁴³

Η Τράπεζα της Ελλάδος ξεκίνησε μετά το 1990 μία μη διευκολυντική νομισματική πολιτική που περιελάμβανε μία σκληρή δραχμή και υψηλά πραγματικά επιτόκια.

Διάγραμμα 15.

Η κρίσιμη καμπή στην πορεία σύγκλισης που ήταν η απελευθέρωση της βραχυπρόθεσμης κίνησης κεφαλαίων, έπρεπε να ολοκληρωθεί μέχρι την 1^η Ιουνίου 1994. Οι εκτιμήσεις για υποτίμηση της δραχμής πριν από την απελευθέρωση οδήγησαν σε κερδοσκοπικές πιέσεις προς την δραχμή κατά τον Μάιο-Ιούνιο του 1994.⁴⁴ Προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις υποτιμητικές προσδοκίες, η Κυβέρνηση και η Τράπεζα της Ελλάδος προχώρησαν στην άμεση, πρόωρη, απελευθέρωση της κίνησης βραχυπρόθεσμων κεφαλαίων στις 16 Μαΐου 1994, ενώ η Κεντρική Τράπεζα προέβη σε κινήσεις στήριξης της δραχμής, με σημαντικές πωλήσεις συναλλάγματος και κάθετη αύξηση του κόστους άντλησης κεφαλαίων για την αποτροπή κερδοσκοπικών κινήσεων.⁴⁵ Το κόστος αυτό μετακύλησε στις εμπορικές τράπεζες αλλά αντισταθμίσθηκε με μια σειρά ενεργειών από την κυβέρνηση και την Τράπεζα της Ελλάδος (εκτοκισμός άτοκου τμήματος υποχρέωσης κατάθεσης εμπορικών τραπεζών του 9%, αποδέσμευση από την Τράπεζα της Ελλάδος κρατούμενου ποσού για βιοτεχνικά δάνεια, απαλλαγή για πληρωμή τόκων μετατρέψιμου ομολογιακού δανείου και χορήγηση προμηθειών για διάθεση κρατικών τίτλων).⁴⁶

Η επιτυχής έκβαση της στρατηγικής οικοδόμησης ισχυρής νομισματικής αξιοπιστίας που άσκησε η Τράπεζα της Ελλάδος επέτρεψε, στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1990, την αποκλιμάκωση των επιτοκίων, που άρχισαν να παρακολουθούν την καθοδική πορεία

⁴³ W.H.Branson, «Financial Market Integration, Macroeconomic Policy and the EMS» στο C.Bliss @ J.Braga de Macedo, Diversity in the European Economy, Cambridge UP, Cambridge 1990

⁴⁴ Είχε προηγηθεί η κρίση στο Μηχανισμό Συναλλαγματικών Ισοτιμιών, το 1992, που οδήγησε στην έξοδο μιας σειράς ευρωπαϊκών νομισμάτων από τη ζώνη συναλλαγματικών ισοτιμιών του ΕΝΣ.

⁴⁵ Δ.Γεωργούτσος και Ν.Καραμούζης, «Η νομισματική πολιτική στην Ελλάδα και τα διατραπεζικά επιτόκια κατά το 1994», στο Γ. Προβόπουλος (επιμ) Το ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα, Τάσεις και προοπτικές, IOBE/Alpha Τράπεζα Πίστεως, Αθήνα, 1995

⁴⁶ Μίρκος, Η πολιτική της αναδιάρθρωσης, σ. 61-61

σύγκλισης του πληθωρισμού προς τα μέσα επίπεδα πληθωρισμού της ΕΕ. Η αποκλιμάκωση των επιτοκίων διευκόλυνε τόσο τη δημοσιονομική σύγκλιση στην πορεία εκπλήρωσης των κριτηρίων ένταξης στην ΟΝΕ, όσο και τη γενικότερη οικονομική ανάκαμψη. Η οικονομία βρισκόταν ξανά σε σταθερή πορεία μεγέθυνσης και αύξησης των επενδύσεων (δημοσίων και ιδιωτικών), οι ρυθμοί των οποίων ξεπερνούσαν του ρυθμούς ετήσιας αύξησης του ΑΕΠ, βοηθούμενοι και από τα εισρέοντα κεφάλαια του Β΄ Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης.

Η επιλογή της προσχώρησης, τη δεκαετία του 1990, σε ένα εξαιρετικά επιβεβλημένο μηχανισμό μακροοικονομικής πειθαρχίας ήταν εκείνη που κατέστησε δυνατή τη νομισματική και δημοσιονομική προσαρμογή. Δεν ήταν μόνο το πρόγραμμα της ΟΝΕ που την καθιστούσε αναγκαία. Η απελευθέρωση των αγορών χρήματος και κεφαλαίου πολλαπλασίαζε το κόστος της οικονομικής απόκλισης. Η υποτίμηση της δραχμής (κατά 12,3% έναντι του ECU) και η είσοδος στο Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα (ΕΝΣ) τον Μάρτιο του 1998, σε ένα περιβάλλον ελεύθερης κίνησης κεφαλαίων και σημαντικά υψηλότερων επιτοκίων, οδήγησαν σε μαζικές εισροές βραχυπρόθεσμων κυρίως κεφαλαίων. Επομένως, με τα πρώτα δείγματα χαλάρωσης της οικονομικής αξιοπιστίας, υπήρχε η απειλή αντίστοιχης αποσταθεροποίησης και κεφαλαιακής εκροής.

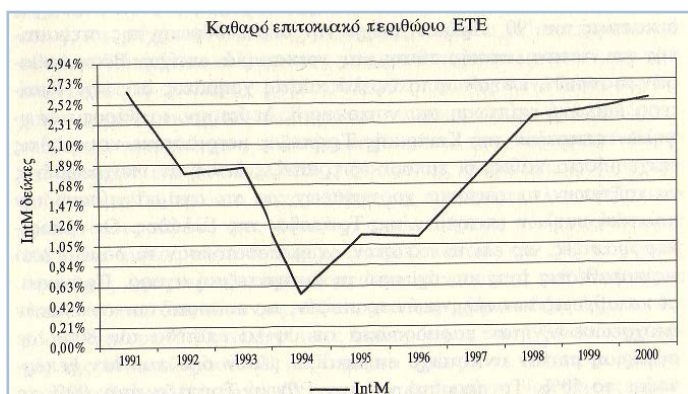
Ενώ κατά το μεγαλύτερο μέρος της δεκαετίας του 1990 τα υψηλά βραχυπρόθεσμα επιτόκια στήριζαν με επιτυχία την αντιπληθωριστική πολιτική, το κόστος της νομισματικής αυστηρότητας στην πραγματική οικονομία ως ένα βαθμό μετριάστηκε, μεταξύ άλλων λόγω της επίδρασης δύο παραγόντων που σχετίζονταν με τη συγκριτική υστέρηση του επιπέδου ανάπτυξης του ελληνικού τραπεζικού συστήματος σε σχέση με τα ευρωπαϊκά δεδομένα αυτή την περίοδο. Πρώτον, μέχρι την απελευθέρωση της στεγαστικής και καταναλωτικής πίστης, τα νοικοκυριά επέιχαν θέση καθαρών πιστωτών, επομένως το υψηλό κόστος χρήματος δεν είχε ιδιαίτερα δυσμενή επίπτωση σε αυτά. Δεύτερον, το βάρος των υψηλών επιτοκίων της Κεντρικής Τράπεζας μετριάστηκε και για τις επιχειρήσεις, καθώς οι εμπορικές τράπεζες δεν ήταν υποχρεωμένες να αυξήσουν τα επιτόκια χορηγήσεων για να αντιμετωπίσουν την πολιτική υψηλών επιτοκίων της Τράπεζας της Ελλάδος. Οι εμπορικές τράπεζες ως επί το πλείστον, χρηματοδοτούσαν τα δάνεια από τις καταθέσεις τους και όχι από τη διατραπεζική αγορά. Οι συνολικές καταθέσεις στις ελληνικές τράπεζες ως ποσοστό των συνολικών υποχρεώσεων, ήταν παραδοσιακά σε επίπεδα του 80%, σε σύγκριση με τον αντίστοιχο ευρωπαϊκό μέσον όρο που δεν ξεπερνούσε το 50%. Την ίδια στιγμή οι τραπεζικές χορηγήσεις ως ποσοστό των τραπεζικών καταθέσεων μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1990 παρέμεναν σε ένα από τα χαμηλότερα ποσοστά της Ε.Ε. Και οι δύο αυτοί παράγοντες άμβλυαν τις

επιπτώσεις της νομισματικής αυστηρότητας στην πραγματική οικονομία, της οποίας ο ρυθμός μεγέθυνσης μετά το 1994, παρά τα υψηλά επιτόκια, άρχισε να αυξάνεται σημαντικά.

Αρχές της δεκαετίας του 1990 μαζί με το βάρος του προβληματικού της χαρτοφυλακίου, η Εθνική Τράπεζα αντιμετώπιζε το φάσμα των κανόνων της κοινοτικής νομοθεσίας, μέρος των οποίων ενσωματώθηκε στην ελληνική νομοθεσία το 1992. Εκτός από τις νέες αυστηρότερες απαιτήσεις κεφαλαιακής επάρκειας, το νέο πλαίσιο υποχρέωνε τις τράπεζες να εναρμονίσουν τους ισολογισμούς τους με τα ενιαία λογιστικά πρότυπα που απαγόρευαν την αναγραφή δεδουλευμένων τόκων σε μη εξυπηρετούμενα δάνεια. Το κόστος αυτών των προσαρμογών ήταν ορατό στην μηδενική κερδοφορία της ΕΤΕ το 1989-1990. Κατά συνέπεια, η αύξηση σε επίπεδα χωρίς προηγούμενο το επιτοκιακού περιθωρίου μεταξύ βραχυπρόθεσμων καταθέσεων και χορηγήσεων των εμπορικών τραπεζών αμέσως μετά την απελευθέρωση οδηγήθηκε από την προσπάθεια της Εθνικής, καθώς και της Εμπορικής, να καλύψει τις συσσωρευμένες ζημιές, να αναπτύξει κερδοφορία που θα αντιστάθμιζε τα σωρευμένα βάρη του χαρτοφυλακίου της και να εξυγιάνει την κεφαλαιακή της βάση.⁴⁷

Η σταδιακή κατάργηση το 1993 του υποχρεωτικού ποσοστού επενδύσεων σε τίτλους του δημοσίου επέφερε σημαντική μετατόπιση ισχύος από την κυβέρνηση στο τραπεζικό σύστημα και την Εθνική Τράπεζα ιδιαίτερα. Η βαθμιαία κατάργηση του υποχρεωτικού συντελεστή επενδύσεων έδωσε τη δυνατότητα στην Εθνική (που είχε και το ογκωδέστερο χαρτοφυλάκιο δημοσίου χρέους) να διεκδικεί ελκυστικές αποδόσεις προκειμένου να απορροφήσει νέες εκδόσεις. Της έδωσε επίσης την ευκαιρία ρευστοποίησης τίτλων του δημοσίου που είχαν λήξει ή πώλησή τους, όταν τελείωναν τα ρευστά της διαθέσιμα. Το καθαρό επιτοκιακό περιθώριο (δηλαδή η διαφορά των τόκων που η Τράπεζα εισπράττει και πληρώνει) έως και τα μέσα της δεκαετίας του 1990 παρέμενε υποπολλαπλασίο του μέσου όρου των πέντε μεγάλων εμπορικών τραπεζών,⁴⁸ κάτι που σε συνδυασμό με τους υψηλούς δείκτες δαπανών οδηγούσε σε χαμηλό δείκτη καθαρού κέρδους και χαμηλή αποδοτικότητα ενεργητικού.

Διάγραμμα 16

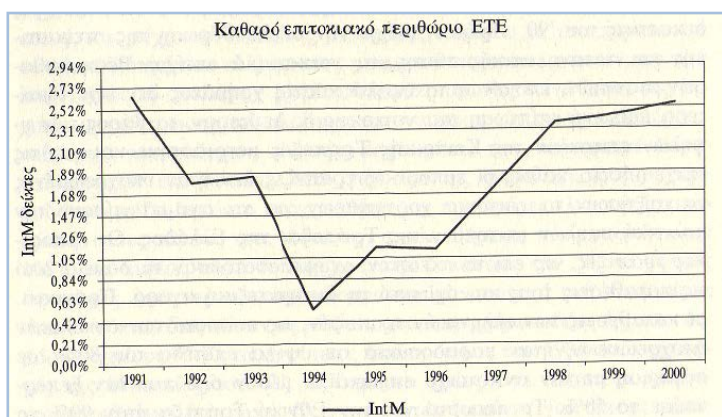
⁴⁷ Σ.Παντελιάς, «Περιθώριο επιτοκίων χορηγήσεων και καταθέσεων στον ελληνικό τραπεζικό τομέα: μύθοι και πραγματικότητες», Δελτίο Ένωσης Ελληνικών Τραπεζών, ΑΒ 2000, τχ.21-22 σ.33-41

⁴⁸ Βασιλείου, «Αναζητώντας τα πιθανά προβλήματα της Εθνικής Τράπεζας» στο Α.ΚΙντής (επιμ), Το παρόν και το μέλλον της ελληνικής οικονομίας, τ.Α', Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα 1997, σ.709-711

Μετά το 1994 η ΕΤΕ επιδίωξε τη δημιουργία δευτερογενούς αγοράς με τη διάθεση τίτλων του δημοσίου στην αγορά, αποκομίζοντας έτσι υψηλότερες τιμές. Η πολιτική αυτή με την αύξηση της ρευστότητας, επέτρεψε στην Εθνική να μειώσει την εξάρτησή της από την υψηλότοκη άντληση κεφαλαίων από τη διατραπεζική αγορά και από την Τράπεζα της Ελλάδος.⁴⁹

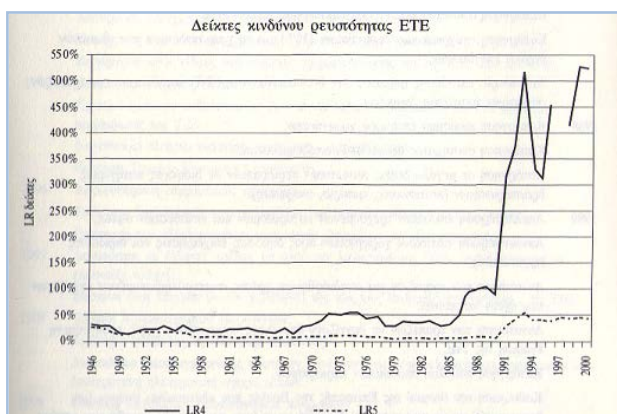
Ο αυξημένος όγκος τοποθετήσεων σε κρατικά χρεόγραφα φαίνεται να συσχετίζεται με τη μειωμένη απόδοση κεφαλαίων της ΕΤΕ (καθαρά κέρδη προς σύνολο ενεργητικού ROA), μέχρι το τέλος της δεκαετίας, οπότε η συγκριτική κερδοφορία της Εθνικής ανακάμπτει

θεαματικά, ξεπερνώντας τις δυο ανταγωνίστριες τράπεζες.

Διάγραμμα 17.

Την δεκαετία του 1990 βελτιώνονται θεαματικά και οι δείκτες κινδύνου ρευστότητας (ο λόγος των πλέον ρευστοποιήσιμων στοιχείων του ενεργητικού προς τις άμεσα απαιτητές υποχρεώσεις) της Εθνικής Τράπεζας. Η σημαντική βελτίωση του δείκτη οφείλεται τόσο στη μείωση των καταθέσεων ως αποτέλεσμα ανταγωνισμού με τις ελκυστικές αποδόσεις της επένδυσης σε τίτλους του δημοσίου, όσο και στην αύξηση των ρευστοποιήσιμων στοιχείων του ενεργητικού λόγω της σημαντικής αύξησης των λογαριασμών ομολόγων και εντόκων γραμματίων του δημοσίου. Στην αύξηση της ρευστότητας συνέβαλε επίσης η εκποίηση των

βιομηχανικών θυγατρικών της και προς το τέλος της δεκαετίας του προγράμματος εκποίησης των μη ιδιοχρησιμοποιούμενων κτιρίων της τεράστιας ακίνητης περιουσίας της Τράπεζας.

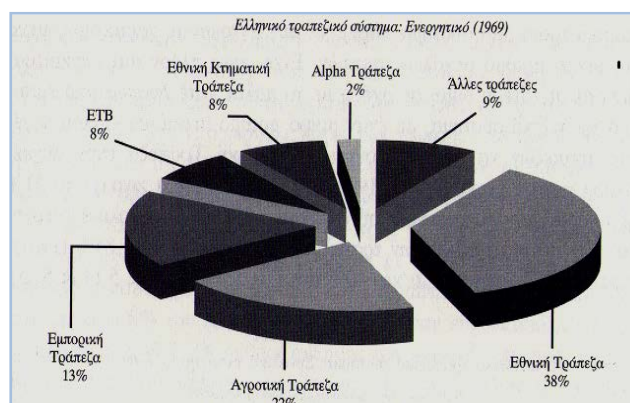
Διάγραμμα 18.

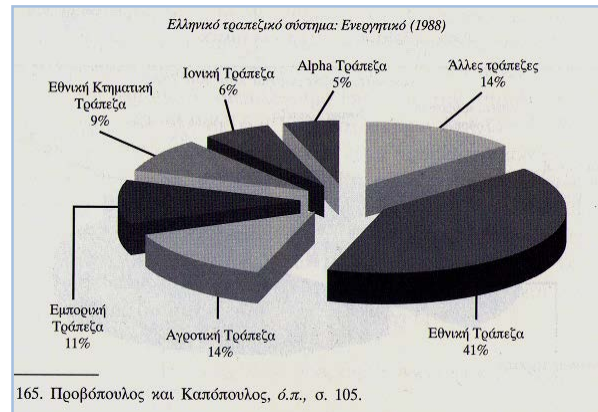
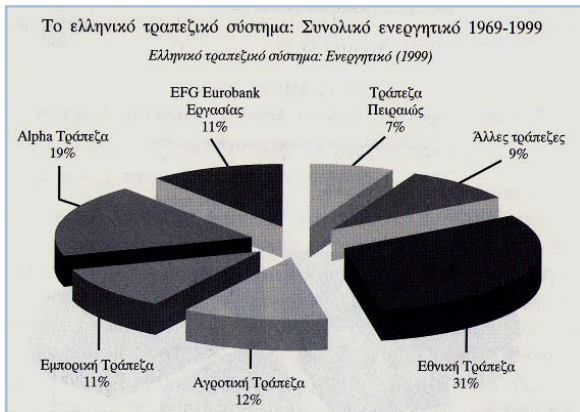
⁴⁹ Μίρκος, Η πολιτική της αναδιάρθρωσης, σ. 94-96

4.6.1. Συγχωνεύσεις-Εξαγορές Τραπεζών

Μια κοινή τάση αυξανόμενης συγκέντρωσης ήταν ορατή προς το τέλος της δεκαετίας του 1990, τόσο στην ευρωζώνη όσο και στην Ελλάδα, ως συνέπεια της ενιαίας αγοράς. Είχε να κάνει με τη δυναμική συγχωνεύσεων και εξαγορών εταιρειών σε εθνικό αλλά και περιφερειακό επίπεδο. Συνδεόταν με τη δημιουργία διεθνών χρηματοοικονομικών και τραπεζικών κέντρων και την ανάπτυξη πολυεθνικών επιχειρήσεων κατά το προηγούμενο διάστημα. Σκοπός, η δημιουργία μεγαλύτερων χρηματοοικονομικών ομίλων ικανών να εκμεταλλευθούν οικονομίες κλίμακας και να παρέχουν ένα μεγάλο εύρος χρηματοπιστωτικών προϊόντων, με περιορισμό του μεριδίου της παραδοσιακής λιανικής τραπεζικής η οποία εισερχόταν πλέον σε περίοδο μειωμένης κερδοφορίας. Στο πλαίσιο αυτό, μια σειρά συγχωνεύσεων και εξαγορών κατά το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1990 άλλαξε τη δομή του ελληνικού τραπεζικού συστήματος. Εκτός από την απορρόφηση το 1998 από την ΕΤΕ της Εθνικής Κτηματικής, η Alpha Τράπεζα Πίστεως εξαγόρασε και απορρόφησε την Ιονική και Λαϊκή Τράπεζα, η EFG Eurobank απορρόφησε την Interbank, Τράπεζα Αθηνών και Τράπεζα Κρήτης, η Τράπεζα Πειραιώς εξαγόρασε την Τράπεζα Μακεδονίας-Θράκης, την Τράπεζα Χίου, την Credit Lyonnais και την National Westminster Bank, η Εγνατία Τράπεζα απορρόφησε την Τράπεζα Κεντρικής Ελλάδος και η Telesis Χρηματιστηριακή εξαγόρασε την Δωρική Τράπεζα. Στο τέλος του 20^{ου} αιώνα το ελληνικό εμπορικό τραπεζικό σύστημα παρέμενε συγκεντρωτικό, εμπορικό τραπεζικό σύστημα, με έναν μικρό αριθμό μεσαίου/μεγάλου μεγέθους τραπεζών να ανταγωνίζονται την Εθνική Τράπεζα στη συγκέντρωση ικανού μεγέθους. Το 1999, η Εθνική Τράπεζα κατείχε το 31% της αγοράς με όρους συνολικού ενεργητικού, ενώ το συνολικό ενεργητικό των πέντε μεγαλύτερων τραπεζών στην Ελλάδα ήταν 84%.

Διάγραμμα 19

Διαγράμματα 20,21

4. 6.2.Εξυγίανση του χαρτοφυλακίου των τραπεζών

Αν και σκοπός του ΟΑΕ ήταν να εξυγιάνει τις προβληματικές επιχειρήσεις με σκοπό να τις επανεντάξει στην αγορά, οποιαδήποτε πρωτοβουλία ιδιωτικοποίησης παρέμενε στο συρτάρι μέχρι αρχές του 1990. Ο ιδιωτικός τομέας υπήρξε γενικά απρόθυμος να αναλάβει εταιρείες με υπερβολικά χρέη, οι οποίες δεν είχαν αναδιαρθρωθεί. Έτσι πολλές από αυτές παρέμεναν υπό τον έλεγχο του ΟΑΕ ακόμη και μέχρι το δεύτερο μισό του 1990. Όλο αυτό το διάστημα, η Εθνική Τράπεζα, και κατά δεύτερο λόγο οι άλλες κρατικά ελεγχόμενες τράπεζες, εξακολουθούσαν να υφίστανται πιέσεις για τη χρηματοδότηση των εταιρειών αυτών, η οποία οδηγούσε σε νέο φαύλο κύκλο παγιοποίησης χρεών. Το συνολικό κόστος του ΟΑΕ για τον δημόσιο προϋπολογισμό υπολογιζόταν τέλος του 1990 σε ένα τρισεκατομμύριο δραχμές.⁵⁰ Επίσης αρχές του 1990 αναδύθηκε ένα νέο κύμα 130 υπερχρεωμένων επιχειρήσεων με ύψος χρεών που υπερέβαινε τα 500 δις δραχμές. Μεταξύ αυτών συγκαταλέγονταν πέντε μεγάλες επιχειρήσεις, με τις οποίες η Εθνική Τράπεζα συνδεόταν (Αιγαίον, Βόμβυξ, BOMBYΚΡΥΛ, Τσιμέντα Χαλκίδας, Χάλυψ), των οποίων τα χρέη άγγιζαν τα 150 δις. δραχμές.⁵¹

Κορυφαίος στόχος της Εθνικής ήταν η εξυγίανση του χαρτοφυλακίου και η ενδυνάμωση της κεφαλαιακής της βάσης. Η σταδιακή αναδιάρθρωση και εκκαθάριση του χαρτοφυλακίου συμμετοχών της ΕΤΕ αποσκοπούσε και στην απεμπλοκή της Τράπεζας από χαμηλής ή αρνητικής απόδοσης δραστηριότητες, προκειμένου να απελευθερωθούν πόροι για να διοχετευτούν σε αποδοτικότερες χρηματοπιστωτικές λειτουργίες. Η μακρά διαδικασία εκποίησης και εκκαθάρισης συμμετοχών της ΕΤΕ αποτέλεσε κεντρική συνιστώσα της πολιτικής της αποκρατικοποίησης, αναδιάταξης των ορίων κράτους και αγοράς, δημοσίου και ιδιωτικού, υπέρ του δευτέρου καθ' όλη τη διάρκεια της δεκαετίας. Αποτέλεσε επίσης, την

⁵⁰ OECD, Economic Surveys: Greece 1998, OECD, Παρίσι 1998, σ.100

⁵¹ Καλογήρου, σ. 131-132

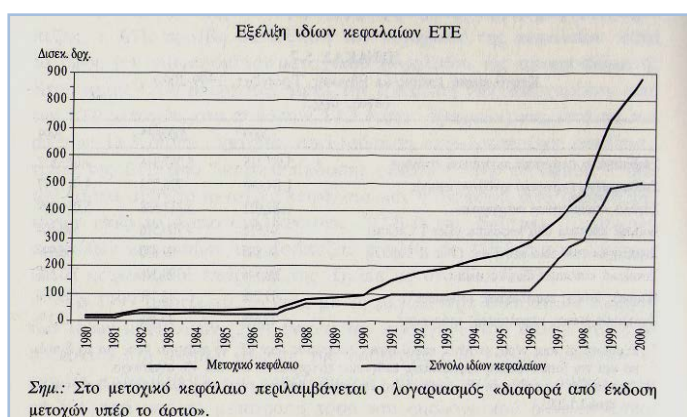
αντιστροφή ενός υποδείγματος πολιτικής που είχε οικοδομηθεί από την εποχή του μεσοπολέμου για να κλιμακωθεί τις επόμενες δεκαετίες, βάσει του οποίου η Εθνική Τράπεζα ασκούσε κεντρική συμβολή στην εκβιομηχάνιση της χώρας παρέχοντας παγιοποιούμενο κεφάλαιο κίνησης για την ανάπτυξη ενός κύκλου μεγάλων κυρίως βιομηχανικών επιχειρήσεων.

4. 6.3.Κεφαλαιακή ενδυνάμωση της Εθνικής Τράπεζας.

Η Εθνική Τράπεζα διήλθε το πρώτο μισό της δεκαετίας του 1990 με χαμηλό επίπεδο ιδίων κεφαλαίων. Σε ένα δείγμα πέντε μεγάλων εμπορικών τραπεζών, η Εθνική βρισκόταν στη χειρότερη θέση από πλευράς δείκτη κινδύνου ιδίων κεφαλαίων.⁵²

Επιπλέον, η χαμηλή επάρκεια ιδίων κεφαλαίων αποτελούσε ανασταλτικό παράγοντα για την περαιτέρω ανάπτυξη της Τράπεζας μέσω εξαγορών και την επέκταση των χορηγήσεων στο νέο περιβάλλον πώσης των επιτοκίων και έντονου ανταγωνισμού για τη δημιουργία ισχυρών τραπεζικών ομίλων.

Κατά το πρώτο μισό της δεκαετίας του 1990, οι προσπάθειες αύξησης κεφαλαίου προσέκρουσαν στη δυσμενή οικονομική συγκυρία, λόγω κάμψης του Χρηματιστηρίου, στην απροθυμία του επενδυτικού κοινού και στις δεδομένες δημοσιονομικές αδυναμίες της κυβέρνησης. Η διαδικασία αλλεπάλληλων αυξήσεων όμως μετά το 1996, συνεπαγόταν μεταξύ άλλων μια ισχυρότατη ώθηση διεθνοποίησης, που πήρε καταρχήν τη μορφή συστηματικής διάδρασης με διεθνείς οίκους και χρηματοοικονομικά κέντρα. Η Εθνική συμμετείχε σε αλλεπάλληλες αυξήσεις κεφαλαίων τραπεζών στο εξωτερικό, που σωρευτικά επιτάχυναν την εισαγωγή τεχνογνωσίας και την ενσωμάτωση διεθνών προτύπων και πρακτικών εταιρικής διακυβέρνησης. Η παρουσία για πρώτη φορά στο μετοχικό κεφάλαιο

της Εθνικής σημαντικού ποσοστού διεθνών θεσμικών επενδυτών αποτέλεσε παράγοντα ιδιωτικοοικονομικής λειτουργίας της Τράπεζας και απεμπλοκής της από τον κυβερνητικό έλεγχο, την ίδια ώρα που η διασπορά του μετοχικού κεφαλαίου εξασφάλιζε ότι το κέντρο αποφάσεων παρέμενε εγχώριο.

Διάγραμμα 22

⁵² Βασιλείου, «Αναζητώντας τα πιθανά προβλήματα της Εθνικής», σ.709

Απόρροια της συμμετοχής πλέον σημαντικού ποσοστού διεθνών θεσμικών επενδυτών στο μετοχικό κεφάλαιο της Τράπεζας αποτελούσε η αυξανόμενη γενναιόδωρη μερισματική πολιτική μετά το 1998 που συνεχίστηκε και στην επόμενη δεκαετία. Έχοντας διέλθει την οδό της κεφαλαιακής εξυγίανσης, η Τράπεζα ενσωμάτωνε πλέον τη νέα στρατηγική προτεραιότητα απόδοσης αξίας στο μέτοχο.

4.6.4.Εθνική Τράπεζα και κεφαλαιαγορά

Η κεφαλαιακή ενδυνάμωση και εξυγίανση της Τράπεζας διευκολύνθηκε αποφασιστικά από την άνθηση της κεφαλαιαγοράς και την αισθητή βελτίωση του οικονομικού κλίματος μετά το 1997, με κύριο παράγοντα την επικράτηση θετικών προσδοκιών για την είσοδο της χώρας στην ΟΝΕ. Η έκρηξη των θετικών προσδοκιών, που ακολούθησε την υποτίμηση του 1998 και η ένταξη στο Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα οδήγησαν σε μια ραγδαία άνοδο του Χρηματιστηρίου, οι καλπάζοντες δείκτες του οποίου προεξοφλούσαν στο πολλαπλάσιο τα αναμενόμενα θετικά ωφελήματα της προσχώρησης στη ζώνη του ευρώ. Η Εθνική Τράπεζα, όπως και το σύνολο του τραπεζικού συστήματος, αξιοποίησε τη συγκυρία της ραγδαίας χρηματιστηριακής ανόδου για να πολλαπλασιάσει την κερδοφορία της και να ολοκληρώσει την κεφαλαιουχική της εξυγίανση. Εκμεταλλευόμενη επίσης την ελκυστικότητα μιας αναδύομενης αγοράς για να προσελκύσει τα διεθνή επενδυτικά κεφάλαια στις μετοχές του ομίλου της, η Εθνική συνέβαλε στο πέρασμα της αγοράς αυτής στο στάδιο της ωριμότητας.

Πίνακας 21

Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών 1989-2000: Άντληση κεφαλαίων, συνολικές συναλλαγές, εισηγμένες εταιρείες και κεφαλαιοποίηση (% ΑΕΠ) (δισ δραχμές)

Έτος	Δείκτης 1*	Δείκτης 2*	Δείκτης 3*	Αριθμός εισηγμένων
1989	7	-	12,7	119
1990	188	2,8	19	140
1991	152	2,0	15	151
1992	30	1,3	11	156
1993	100	2,6	15	145
1994	252	5,1	16	181
1995	87	5,6	15	190
1996	135	8,0	20	198

1997	535	23,4	30	193
1998	827	56,1	64	207
1999	3309	235,8	176	224
2000	2994	137,1	98	238

* Αντληση νέων κεφαλαίων.

** Μέση ημερήσια αξία συναλλαγών μετοχών.

*** Κεφαλαιοποίηση εισηγμένων εταιρειών ως ποσοστό στο ΑΕΠ.

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος και ΧΑΑ.

4.6.5.Εσωτερικό Δίκτυο

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 κι έπειτα, με τη βελτίωση του οικονομικού κλίματος και παράλληλα με την πορεία κεφαλαιουχικής ενδυνάμωσης, αποκρυσταλλώνεται και υλοποιείται η πολιτική δημιουργίας μεγάλου τραπεζικού ομίλου, ικανού να διευρύνει το μερίδιό του στην ελληνική αγορά και να επεκτείνεται στις διεθνείς αγορές με προτεραιότητα στα Βαλκάνια. Αντίστοιχη κινητοποίηση εκδηλώνει την ίδια περίοδο ο ανταγωνισμός, με τους τραπεζικούς ομίλους Εμπορικής, Alpha, EFG Eurobank να προχωρούν σε συγχωνεύσεις, απορροφήσεις και εξαγορές στην Ελλάδα και στα Βαλκάνια. Ως τότε ο χρηματοοικονομικός όμιλος της Εθνικής στερούνταν μια ισχυρή, ενιαία και συνεκτική λογική.

Το 1996 ολοκληρώθηκε η συγχώνευση της Εθνικής Εταιρείας Επενδύσεων Χαρτοφυλακίου ΑΕ με την Εταιρεία Διεθνών Επενδύσεων Χαρτοφυλακίου, θυγατρική της ΕΤΕΒΑ, και την ίδια χρονιά η ΕΤΕΒΑ εξαγόρασε την Εθνική Μελετητική Συμβουλευτική και απέκτησε το 49% της Εθνικής Χρηματιστηριακής.⁵³ Επίσης ιδρύεται στο Λονδίνο η NBG International , επενδυτικός βραχίονας της ΕΤΕ.⁵⁴ Το 1997 συγχωνεύθηκαν οι τέσσερις ασφαλιστικές εταιρείες του ομίλου, και η νέα εταιρεία η Εθνική Ανώνυμος Εταιρεία Γενικών Ασφαλειών καταλάμβανε το μεγαλύτερο μερίδιο της ασφαλιστικής αγοράς (22%). Τον ίδιο χρόνο ιδρύεται στο Λονδίνο η NBG Finance με αποκλειστικό σκοπό την έκδοση και διαχείριση του ομολογιακού δανείου μειωμένης εξασφάλισης της ΕΤΕ ύψους 200 εκατ. δολαρίων ΗΠΑ. Το 1998 η ΕΤΕ απορρόφησε την Εθνική Κτηματική Τράπεζα.⁵⁵ Οι λόγοι της απορρόφησης αφορούσαν την επιδίωξη οικονομιών κλίμακας, την καλύτερη προώθηση των προϊόντων της, την εφαρμογή επιθετικής πολιτικής στα στεγαστικά και καταναλωτικά τραπεζικά προϊόντα, τη βελτίωση της κερδοφορίας, τη διευκόλυνση των προγραμμάτων

⁵³ Απολογισμός έτους 1996, σ.18

⁵⁴ Απολογισμός έτους 1998, σ. 59

⁵⁵ Απολογισμός έτους 1998, σ. 17

εκσυγχρονισμού και την ενίσχυση του ρόλου της ΕΤΕ στην εγχώρια και διαβαλκανική τραπεζική αγορά.⁵⁶ Η απορρόφηση της Κτηματικής απέτρεψε την πτωτική πορεία των χορηγήσεων της Εθνικής ως ποσοστού στο σύνολο της τραπεζικής χρηματοδότησης δίνοντας σημαντική επεκτατική ώθηση.

Πίνακας 22
Εσωτερικό δίκτυο ΕΤΕ, 1990-2000
(αριθμός μονάδων και υποκαταστήματα)

Έτος	Συνολικός αριθμός μονάδων δικτύου
1990	486
1991	489
1992	483
1993	487
1994	489
1995	496
1996	499
1997*	604
1998	610
1999	611
2000	606

* Μετά το 1997 τα στοιχεία αφορούν το σύνολο του τραπεζικού ομίλου της Εθνικής Τράπεζας.

Πηγή: Απολογισμοί ΕΤΕ

Το 1999 ιδρύθηκε η Εθνική Επιχειρηματικών Συμμετοχών με σκοπό τη διενέργεια εργασιών στην Ελλάδα και στα Βαλκάνια. Επίσης η ΕΤΕ απέκτησε πακέτα μειοψηφικών μετοχών σε μια σειρά εταιρειών για την παροχή ολοκληρωμένων υπηρεσιών προς την πελατεία του ΟΤΕnet.⁵⁷ Η νέα πολιτική απόκτησης συμμετοχών σε εταιρείες του μη χρηματοπιστωτικού τομέα εντοπίζεται πλέον σε ταχέως αναπτυσσόμενους κλάδους των υπηρεσιών, με υψηλό δυναμικό ανάπτυξης και ενίοτε συμπληρωματικότητα προς τον χρηματοπιστωτικό κλάδο, στις οποίες η ΕΤΕ εισέρχεται με την προσδοκία υλοποίησης μελλοντικών υπεραξιών.

⁵⁶ Απολογισμός έτους 1998, σ.18

⁵⁷ Απολογισμός έτους 1999, σ.50

4.6.6.Εθνική Τράπεζα και Κερδοφορία

Η ανάπτυξη των οικονομικών και τραπεζικών εργασιών με ιδιαίτερη ένταση την πενταετία (1995-2000), σε συνδυασμό με την ανάπτυξη της κεφαλαιαγοράς το ίδιο διάστημα, ανέδειξαν την ΕΤΕ ως έναν σημαντικό γενικευμένο τραπεζικό οργανισμό (universal bank) με ευρύ φάσμα εργασιών: λιανική τραπεζική, επενδυτική τραπεζική, διαχείριση χαρτοφυλακίου, χρηματοδότηση επιχειρήσεων άμεσα από την αγορά και διαχείριση θεσμικών επενδυτικών τοποθετήσεων. Η επέκταση της γενικής τραπεζικής τόσο στις εργασίες της ΕΤΕ όσο και στο σύνολο του ελληνικού τραπεζικού συστήματος αντανακλάται σε μεγάλο βαθμό στην εξέλιξη της κατανομής των εσόδων.

Πίνακας 23

Εθνική Τράπεζα: Διάρθρωση των Εσόδων ανά βασική κατηγορία
(ως % των συνολικών εσόδων), 1995-2000

Έτος	Καθαρά έσοδα τόκων	Έσοδα από τίτλους	Καθαρά έσοδα προμηθειών	Χρηματοοικονομικές πράξεις	Λοιπά έσοδα
1995	41,4	5,7	40,3	6,0	6,4
1996	35,9	4,9	37,3	15,6	6,1
1997	47,9	3,8	27,3	17,5	3,4
1998	55,8	3,2	24,5	13,6	2,7
1999	51,7	1,8	21,5	22,8	2,1
2000	55,0	4,0	15,0	24,0	2,0

Πηγή: Απολογισμοί ΕΤΕ για τα έτη 1994-2000.

Η συμμετοχή των εσόδων από τόκους αυξήθηκε από 41,4% το 1995 σε 55% το 2000. Η βελτίωση αυτή υποδεικνύει σε μεγάλο βαθμό την επέκτασή της στην καταναλωτική και στεγαστική πίστη, την πιο αποδοτική τοποθέτηση στοιχείων του ενεργητικού, καθώς και τα μειούμενα κόστη χρηματοδότησης του παθητικού λόγω πτώσης των επιτοκίων.⁵⁸

Παράλληλη ήταν η τάση στο σύνολο των ελληνικών εμπορικών τραπεζών, αλλά η Εθνική Τράπεζα κινήθηκε με αυξημένη επιθετικότητα στην στεγαστική και καταναλωτική πίστη έναντι των κύριων ανταγωνιστών της (Εμπορική Τράπεζα και Alpha Τράπεζα Πίστεως) καλύπτοντας την απόσταση που τη χώριζε. Η δεύτερη βασική τάση έγκειται στη μεταβολή της διάρθρωσης των μη τοκοφόρων εσόδων (τίτλοι, προμήθειες, χρηματοοικονομικές πράξεις). Η Εθνική κατέγραψε σημαντική μείωση του μεριδίου των προμηθειών στα

⁵⁸ Χ. Σταϊκούρας, «Δομή και λειτουργία εσόδων των ελληνικών τραπεζών: Τάσεις, προκλήσεις και προοπτικές», στο Γ. Προβόπουλος, Χ.Γκόρτσος (επιμ.), Το νέο ευρωπαϊκό χρηματοοικονομικό περιβάλλον, ΕΕΤ /Σάκκουλας, Αθήνα, 2004, σ. 461-477

συνολικά έσοδα (από 40,3% το 1995 σε 15% το 2000) και σημαντική αύξηση του μεριδίου των χρηματοοικονομικών πράξεων (από 6% το 1995 σε 24% το 2000). Είναι ορατό από τον πίνακα 5.10 πως η ραγδαία αύξηση των εσόδων από χρηματοοικονομικές πράξεις οδηγεί την συνολική επέκταση της κερδοφορίας της ΕΤΕ κατά το διάστημα από 1998 έως 2000.

Πίνακας 24

Εμπορικές τράπεζες στην Ελλάδα: Διάρθρωση των εσόδων ανά βασική κατηγορία (ως % των συνολικών εσόδων), 1995-2000

Έτος	Καθαρά έσοδα τόκων	Καθαρά έσοδα προμηθειών	Χρηματοοικονομικές πρ.	Λοιπά έσοδα
1995	49,3	29,6	11,1	11,5
1996	47,2	29,3	17,7	7,3
1997	50,5	25,1	17,3	9,2
1998	55,7	22,2	15,0	9,4
1999	41,9	20,4	35,8	3,1
2000	55,4	19,7	21,6	7,4

Πηγή: OECD, Bank Profitability, 2000, 2004.

Η Τράπεζα διοχέτευσε την έκτακτη κερδοφορία από τον μεγάλο όγκο χρηματοοικονομικών πράξεων της περιόδου αυτής στην εξυγίανση της κεφαλαιακής της βάσης και στην οικοδόμηση ισχυρού χρηματοοικονομικού ομίλου.

Πίνακας 25

Όμιλος Εθνικής Τράπεζας (αριθμός εταιριών)

	1971		1981		1987	
	Συμμετοχές πλειοψηφίας (>50%)	Συνολικές συμμετοχές (>10%)	Συμμετοχές πλειοψηφίας (>50%)	Συνολικές συμμετοχές (>10%)	Συμμετοχές πλειοψηφίας (>50%)	Συνολικές συμμετοχές (>10%)
Τράπεζες	5	5	5	8	5	8
Ασφαλιστικές	3	7	5	8	4	8
Επενδυτικές	-	-	3	4	2	4
Τουριστικές	2	4	5	14	5	14
Βιομηχανικές	4	22	9	67	9	69
Διάφορες	4	14	4	10	4	13
Σύνολο	18	52	31	111	29	116

Πηγή: ΙΑΕΤΕ και Ισολογισμοί Εθνικής Τράπεζας.

4.6.7. Διεθνές Δίκτυο-Διεθνοποίηση (β' φάση)

Η πορεία διεθνοποίησης και επέκτασης στα Βαλκάνια είναι ένα διακριτό κομμάτι στην εξέλιξη του Ομίλου της Εθνικής. Οι κινήσεις διεθνοποίησης, που έως τις αρχές του 1990 ήταν συγκρατημένες και αποσπασματικές λόγω της κεφαλαιακής αδυναμίας της Τράπεζας, συστηματοποιήθηκαν με αυξανόμενη ένταση προς τα μέσα της δεκαετίας, με κορύφωση στο δεύτερο μισό. Τότε αποφασίστηκε η παραπέρα επέκταση του δικτύου της ΕΤΕ στη Μόσχα με την ίδρυση εκεί γραφείου αντιπροσωπείας, ενώ η Τράπεζα της Ελλάδος ενέκρινε την ίδρυση γραφείων αντιπροσωπείας της Εθνικής στην Αλβανία (Τίρανα και Αργυρόκαστρο).⁵⁹ Το 1993, η προσπάθεια ανασυγκρότησης του ομίλου οδήγησε στην κατάργηση δύο υποκαταστημάτων της Atlantic Bank of New York και τη δημιουργία ενός νέου National Bank of Greece στο Οντάριο.⁶⁰

Προτεραιότητα στις διεθνείς εργασίες της Εθνικής κατάκτησε η προώθηση νέων οικονομικών συνεργασιών στο χώρο της Βαλκανικής και της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Βασικά οχήματα του ανοίγματος αυτού ήταν η νέα μονάδα της Τράπεζας στη Σόφια και το γραφείο αντιπροσωπείας στα Τίρανα που αναβαθμίστηκε σε κατάστημα. Η ίδρυση της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος στην Κύπρο με 21 καταστήματα αποτελούσε τη φυσική κατάληξη της προηγούμενης επέκτασης των εργασιών της Τράπεζας στη χώρα αυτή. Η παρουσία της ΕΤΕ στη Βαλκανική απέκτησε ακόμα πιο δυναμικό και επεκτατικό χαρακτήρα μετά το 1997 με την ίδρυση καταστημάτων στο Βουκουρέστι, και τη Σόφια. Το 2000 αποτελεί ορόσημο για την επέκταση στα Βαλκάνια, με την εξαγορά του 65% της Stopanska Banka με έδρα τα Σκόπια και το 89,9% της United Bulgaria Bank με έδρα τη Σόφια. Το ίδιο έτος η ΕΤΕ έκανε το πρώτο βήμα προς την Τουρκία ιδρύοντας γραφείο αντιπροσωπείας στην Κωνσταντινούπολη.⁶¹ Τέλος το 2000 ιδρύθηκε η θυγατρική εταιρεία χρηματοοικονομικών υπηρεσιών NBGI Inc., με έδρα την Νέα Υόρκη.⁶²

Με συστηματικές κινήσεις, η Τράπεζα στο τέλος της δεκαετίας αναδεικνυόταν πλέον σε σημαντικό χρηματοοικονομικό πόλο στη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Στο ίδιο μήκος κύματος με την κυβέρνηση, η Διοίκηση της Εθνικής στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1990 αντιλαμβανόταν τη σημασία μιας ισχυρής παρουσίας του ελληνικού κεφαλαίου στη Βαλκανική, όχι μόνο ως πεδίου ευκαιριών για τις ελληνικές επιχειρήσεις, αλλά και ως καταλύτη ευρύτερης οικονομικής και γεωπολιτικής σταθερότητας για την περιοχή. Και ενώ η

⁵⁹ Απολογισμός έτους 1990, σ.28

⁶⁰ Απολογισμός έτους 1993, σ.46

⁶¹ Απολογισμός έτους 2000, σ. 59

⁶² Ιστορικό Χρονολόγιο ΕΤΕ, σ. 131

Εθνική ξεκίνησε ακολουθώντας το ελληνικό επιχειρηματικό κεφάλαιο στα Βαλκάνια, συνέχισε δημιουργώντας τις βάσεις για μια πάγια ηγετική παρουσία της στα ραγδαία αναπτυσσόμενα χρηματοπιστωτικά συστήματα των αναδυόμενων οικονομιών της Βαλκανικής.

Σε γενικές γραμμές την περίοδο 1990-2000, η επέκταση του εξωτερικού δικτύου της ΕΤΕ ακολούθησε την ανάλογη τάση του εσωτερικού δικτύου. Την πρώτη περίοδο υπερείχε η στρατηγική εξορθολογισμού και της σταθεροποίησης, ενώ τη δεύτερη περίοδο η ραγδαία επέκταση του δικτύου οδηγήθηκε από την αναδιάρθρωση του Ομίλου και κυρίως από μια σειρά μεγάλων εξαγωγών στη Βαλκανική. Στο τέλος του 2000, μεταξύ των μεγαλύτερων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων παγκοσμίως, ο Όμιλος της ΕΤΕ βρισκόταν στη 142^η θέση από πλευράς συνολικού ενεργητικού και στην 150^η θέση από πλευράς βασικών εποπτικών ιδίων κεφαλαίων (Tier 1 Capital).⁶³

Πίνακας 26

Δίκτυο εξωτερικού 1990-2000: Εθνική Τράπεζα και θυγατρικές

(αριθμός μονάδων: καταστήματα, υποκαταστήματα, γραφεία αντιπροσωπείας, πρακτορεία)

Έτος	Συν. αριθμ. μον. Δικτύου
1990	63
1991	67
1992	68
1993	67
1994	70
1995	72
1996	81
1997*	100
1998	96
1999	95
2000	328**

- Μετά το 1997 τα στοιχεία αφορούν το σύνολο του ομίλου της Εθνικής Τράπεζας** Η μεγάλη αύξηση των μονάδων οφείλεται κυρίως στην εξαγορά της Stopanska Banka της ΠΠΓΔΜ και της UBB στη Βουλγαρία. Πηγή: Απολογισμοί ΕΤΕ, 1999-2000

⁶³ The Banker, Ιούλιος 2001

Οι εξαγορές μπορούν να επηρεάσουν έναν επιχειρηματικό οργανισμό σημαντικά τόσο από στρατηγική όσο και οικονομική άποψη και συχνά συνιστούν μια εναλλακτική επιλογή εισόδου σε μια ξένη χώρα έναντι των νέων ιδρύσεων. Μέσω των εξαγορών, ο όμιλος της Εθνικής απέκτησε ισχυρή περιφερειακή παρουσία στη Ν.Α. Ευρώπη, ενώ στρατηγική θεωρείται η θέση στην τουρκική αγορά. Μετά την εξαγορά της Finansbank το 2005, ο όμιλος από 851 καταστήματα έφθασε τα 1059. Η εξαγορασθείσα τράπεζα είναι πέμπτη στην εγχώρια τραπεζική αγορά, κατέχει ένα μεγάλο και αναπτυσσόμενο δίκτυο καταστημάτων, με ιδιαίτερη έμφαση στον τομέα της λιανικής τραπεζικής και με σταθερή πελατειακή βάση. Χαρακτηρίζεται από δυναμική «κουλτούρα πωλήσεων», ισχυρή εταιρική επωνυμία και έμπειρη διοίκηση.

Ένα άλλο παράδειγμα είναι η Vojvodjanska Banska στη Σερβία. Ήταν μία από τις τελευταίες κρατικές τράπεζες που ιδιωτικοποιήθηκε σε μία νέα και δυναμικά αναπτυσσόμενη αγορά που ήδη δραστηριοποιούνται μεγάλα ξένα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Πριν την εξαγορά, η Εθνική διατηρούσε εκεί ένα δίκτυο με 35 καταστήματα. Σε αυτά προστέθηκαν και τα 175 καταστήματα της Vojvodjanska, με συνέπεια ο συνολικός αριθμός των καταστημάτων να ανέλθει στα 210 (2006). Αυτή η στρατηγική της εξαγοράς της έδωσε τη δυνατότητα να βρεθεί στην πέμπτη θέση της τοπικής αγοράς, με βάση τα μερίδια αγοράς στο ενεργητικό της και στις καταθέσεις NBG και Vojvodjanska. Η εξαγορασθείσα τράπεζα είχε αναγνωρισμένο brand name, ισχυρή θέση στην εγχώρια αγορά και αξιόλογο δίκτυο πωλήσεων. Αλλά και στην περίπτωση της Ρουμανίας, παρότι η Banca Romaneasca ήταν μια μικρή τράπεζα, κατάφερε από το 2004 έως το 2008 να τριπλασιάσει το μερίδιο αγοράς της.

Σε μια ελληνική αγορά που χαρακτηρίζεται τις πρόσφατες δεκαετίες από έντονο ανταγωνισμό, όλες οι μεγάλες τράπεζες της χώρας αναζήτησαν νέες επενδυτικές ευκαιρίες σε νέες αγορές στο εξωτερικό. Στο πλαίσιο συνθηκών ολιγοπωλιακού ανταγωνισμού, συχνά η μία μετά την άλλη πραγματοποίησαν εξαγορές, πολλές φορές μάλιστα ακολουθώντας τις βιομηχανίες-πελάτες τους σε αντίστοιχες χώρες της περιοχής. Αυτή η άποψη φάνηκε καθαρά στην περίπτωση της Εθνικής Τράπεζας. Ξεπερνώντας τα εθνικά όρια, ο όμιλος μέσω εξαγορών μπόρεσε να αξιοποιήσει τις αναπτυξιακές δεξιότητες και τα πλεονεκτήματα εγκατάστασης των χωρών-υποδοχής της Ν.Α. Ευρώπης, σε ένα νέο οικονομικό-πολιτικό περιβάλλον φιλελευθεροποίησης και ανασυγκρότησης των εθνικών οικονομιών τους. Έτσι βρέθηκε στη συγκεκριμένη περιοχή, όπου επτά χώρες μαζί (Τουρκία, Ρουμανία, Ελλάδα, Βουλγαρία, Σερβία, Αλβανία, ΠΓΔΜ) είχαν πληθυσμό 125 εκ. κατοίκους και συνολικό ΑΕΠ ύψους 750 δις \$ ΗΠΑ. Η συνολική αγορά των δανείων έφθασε στα 320 δις \$ ΗΠΑ, ενώ εκείνη των καταθέσεων στα 390 δις \$ ΗΠΑ (www.nbg.gr/wps/ports/).

Σε μικροοικονομικό επίπεδο, για τον όμιλο της Εθνικής Τράπεζας, η διεθνοποίηση σήμαινε σημαντικά οφέλη στο επίπεδο της γεωγραφικής διαφοροποίησης των δραστηριοτήτων, της εγγύτητας στον πελάτη και στη διαφοροποίηση του κινδύνου, αλλά και των πηγών εσόδων και του κόστους. Ειδικότερα, η κρίση του 2008 βρήκε τον όμιλο της ΕΤΕ να έχει την ακόλουθη διάρθρωση: Στο σύνολο των καταστημάτων (100%), το 55% βρίσκεται στην Ελλάδα, το 25% στη ΝΑ Ευρώπη (πλην Τουρκίας) και το 20% στην Τουρκία. Στο σύνολο των δανείων, το 80% είναι στην Ελλάδα, το 5% στη ΝΑ Ευρώπη και το 15% στην Τουρκία. Ανάλογη διάρθρωση παρατηρήθηκε επίσης στα μικτά έσοδα, στα λειτουργικά έξοδα και στα καθαρά κέρδη προ φόρων (www.nbg.gr/wps/portal/). Αποτέλεσμα αυτής της διαφοροποίησης ήταν η κρίση να βρει τον Όμιλο της Εθνικής με συνολικά καθαρά κέρδη του ομίλου 923 εκ. ευρώ από τα οποία τα 398 εκ. (ποσοστό 43%) να προέρχονται από την Ελλάδα, τα 425 εκ. (46%) από την Τουρκία και τα 100 εκ. (11%) από την ΝΑ Ευρώπη. Δηλαδή το 57% των καθαρών κερδών του ομίλου δημιουργήθηκε εκτός Ελλάδας (www.nbg.gr/wps/portal/).

Η Εθνική Τράπεζα είχε πρωταγωνιστικό ρόλο στην χρηματοπιστωτική απελευθέρωση στην Ελλάδα, ασκώντας ισχυρές πιέσεις για την άρση του προστατευτισμού και των περιοριστικών κανόνων της ΤτΕ. Αντέδρασε στη μετοχοποίηση των χρεών των υπερχρεωμένων επιχειρήσεων και αντιστάθηκε σθεναρά στην συνεχιζόμενη χρηματοδότηση αυτών των επιχειρήσεων, λόγω των κρατικών πιέσεων.

Και από τα δυο προβλήματα βγήκε ισχυροποιημένη. Όσες από τις προβληματικές αναγκάστηκε να μετοχοποιήσει, με την άνοδο του Χρηματιστηρίου, βγήκε κερδισμένη από την υπεραξία των μετοχών τους. Αύξησε τη ρευστότητά της εκποιώντας μεγάλο μερίδιο βιομηχανικών θυγατρικών της, όταν η βιομηχανία κατέρρεε. Με την αποδέσμευση μέρους των υποχρεωτικών κεφαλαίων στην ΤτΕ, απελευθέρωσε κεφάλαια για χρηματοδοτήσεις χωρίς να απαιτείται να προσφεύγει στον υψηλότοκο δανεισμό από ΤτΕ, μπήκε δυναμικά στην δευτερογενή αγορά ομολόγων με αποκόμιση υψηλού κέρδους, μπόρεσε να αξιοποιήσει το κυβερνητικό έργο στη στήριξη της βιοτεχνίας έχοντας κυρίαρχο ρόλο και είδε τους δείκτες της να απογειώνονται. Επεκτάθηκε δυναμικά τόσο στο εσωτερικό δίκτυο, όσο και στο διεθνές και ειδικά στην περιοχή των Βαλκανίων και της ΝΑ Ευρώπης, με αποτέλεσμα η κρίση του 2008 να τη βρει παντοδύναμη και ισχυροποιημένη. Ωφελημένοι βγήκαν οι επιχειρηματίες, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις, οι μέτοχοι, οι επενδυτές.

Κεφάλαιο 5

Η κρίση του 2008

5.1. Η πορεία προς την κρίση

Το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα διέρχεται μια σημαντική κρίση, την μεγαλύτερη μετά το μεγάλο «κραχ» του 1929. Οι κρίσεις περιλαμβάνουν μεγάλες πτώσεις των τιμών των μετοχών, καταρρεύσεις τραπεζών και άλλων ιδρυμάτων, αποπληθωρισμό, διαταραχές στις ξένες αγορές ή συνδυασμό των παραπάνω (Kindleberger 1978, Minsky 1972). Η εν λόγω κρίση έγινε ορατή τον Σεπτέμβριο του 2008 με την κατάρρευση της αμερικάνικης κολοσσιαίας τράπεζας Lehman Brothers, τις συγχωνεύσεις των Merrill Lynch και Bear Sterns και τις κρατικοποιήσεις χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων των Fannie Mae και Freddie Mae.

Τα αίτια της κρίσης έχουν την ρίζα τους στην πολιτική της απορρύθμισης που ακολουθήθηκε κατά την τελευταία δεκαετία περίπου, καθώς επίσης και στη ραγδαία αύξηση της πιστωτικής επέκτασης τα πρώτα πέντε χρόνια μετά το 2000. Μέσα σε αυτή την περίοδο δημιουργήθηκαν πολύπλοκα χρηματοοικονομικά προϊόντα από τις εταιρείες, τα οποία σε συνδυασμό με την χορήγηση δανείων από τις τράπεζες σε αναξιόπιστους δανειολήπτες, οδήγησαν σε μια κατάσταση όπου ούτε οι τράπεζες αλλά ούτε και οι διεθνείς οίκοι πιστοληπτικής ικανότητας (Moody's, Standard & Poor's) μπορούσαν να αξιολογήσουν ορθά τον κίνδυνο. Στη συνέχεια, οι τράπεζες, μέσα από τα πολύπλοκα χρηματοοικονομικά προϊόντα (CDs) άρχισαν να μετακυλούν το ρίσκο από τις ίδιες, στους επενδυτές.

Αυτός ο ανεξέλεγκτος δανεισμός με το συγκεκριμένο τρόπο που έγινε, οδήγησε στη δημιουργία ενός μεγάλου αριθμού στεγαστικών δανείων υψηλού ρίσκου (subprime mortgages) στις ΗΠΑ. Η κρίση που ξέσπασε με τα στεγαστικά δάνεια υψηλού ρίσκου οδήγησε σε κρίση ρευστότητας και στην έλλειψη εμπιστοσύνης από τους επενδυτές προς τις τράπεζες. Το Σεπτέμβριο του 2008 η κρίση επεκτάθηκε περισσότερο καθώς τα χρηματιστήρια παγκοσμίως κατέρρευσαν και μπήκαν σε μια περίοδο μεγάλων διακυμάνσεων, και ένας σημαντικός αριθμός τραπεζών, επενδυτικών εταιριών και εταιριών παραχώρησης στεγαστικών δανείων χρεοκόπησαν μέσα σε λίγες βδομάδες.

Στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, η κρίση αυτή, που αρχικά εκδηλώθηκε στην αμερικανική αγορά στεγαστικών δανείων μειωμένης εξασφάλισης, εξαπλώθηκε γρήγορα στις χρηματοπιστωτικές αγορές, ενώ έχει ήδη δείξει και σοβαρές επιπτώσεις στις πραγματικές οικονομίες, κυρίως με την εξελισσόμενη ύφεση του ανεπτυγμένου κόσμου. Από το 2008 έχουμε δει την κατάρρευση επενδυτικών και τραπεζικών κολοσσών, τη δραματική πτώση

χρηματιστηριακών αξιών και τη μείωση των κερδών σε σημαντικούς κλάδους, όπως αυτοί της αυτοκινητοβιομηχανίας και των κατασκευών.

5.2. Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και συνέπειες της κρίσης

Η παρούσα κρίση είναι αξιοσημείωτη εξαιτίας του ρόλου που οι τράπεζες έχουν παίζει σε αυτή. Οι Friedman και Schwartz (1963) ήταν εκείνοι που συνέδεσαν τις χρηματοπιστωτικές κρίσεις με τον τραπεζικό πανικό (bank run). Στις χρηματιστηριακές κρίσεις, οι χαμένοι είναι συνήθως οι πολλοί μικροεπενδυτές που τοποθετούν τις οικονομίες τους σε μετοχές οι οποίες μετά από μια κρίση είναι τίτλοι άνευ αξίας.

Στην περίπτωση της κρίσης των ακινήτων στην αμερικάνικη αγορά, αυτοί που υπέστησαν τις μεγαλύτερες απώλειες ήταν οι τράπεζες και τα κερδοσκοπικά hedge funds, που αγόρασαν από τις τράπεζες έκδοσης δανείων, τα χρέη για ακίνητη περιουσία. Πολλοί ιδιοκτήτες σπιτιών, ανίκανοι να πληρώσουν, έχασαν τις αποταμιεύσεις τους, τις οποίες είχαν επενδύσει στην αγορά της κατοικίας τους, ως αποτέλεσμα των κατασχέσεων. Μεγάλοι χαμένοι και οι τράπεζες που χρηματοδοτούσαν την αγορά υπερτιμημένων ακινήτων και τις καταναλωτικές δαπάνες των ιδιοκτητών κατοικίας.

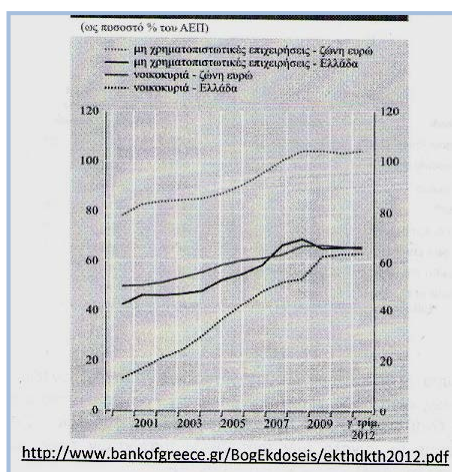
Τα χαρακτηριστικά αυτής της γενικευμένης κατάστασης, ήταν ο κίνδυνος κατάρρευσης τραπεζών από φημολογία, πώληση άλλων σε ιδιαίτερο χαμηλό τίμημα και άσκηση νομισματικής πολιτικής από τις Κεντρικές Τράπεζες με σκοπό τη διάσωση του χρηματοοικονομικού συστήματος και όχι για τη διασφάλιση των τιμών, όπως παραδοσιακά όφειλαν να πράττουν. Ζημιωμένα βγήκαν τα συστήματα που εκτέθηκαν στα «τοξικά» ομόλογα όπως χαρακτηρίστηκαν, συστήματα που στράφηκαν πλέον προς ένα νέο κρατικό παρεμβατισμό, παράλληλα με την κατάρτιση σχεδίων επίλυσης της κρίσης προτού επεκταθεί στην ευρύτερη οικονομία των κρατών που επλήγησαν.⁶⁴

Σαν συνέπεια της χρηματοπιστωτικής κρίσης, η ύφεση που ξεκίνησε στις ΗΠΑ επεκτάθηκε και στον υπόλοιπο κόσμο. Οι τράπεζες μείωσαν σημαντικά το δανεισμό τους και οι ιδιώτες καταναλωτές, δεν μπορούσαν πλέον να συνεχίσουν να καταναλώνουν με τους ίδιους ρυθμούς.⁶⁵ (Διάγραμμα 1. Χρηματοδότηση ιδιωτικού τομέα από τις τράπεζες)

⁶⁴ Από την ιστοσελίδα: <http://el.wikipedia.org/>

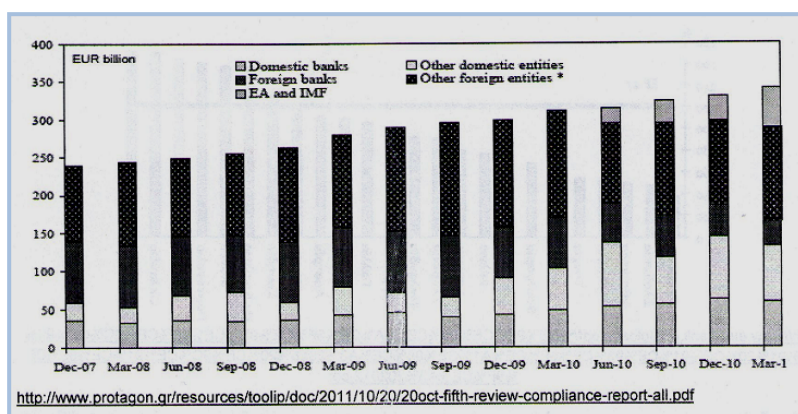
⁶⁵ «Profit without End: Capitalism is Just Getting Started», στο MRZine, 28/7/2007

Διάγραμμα 1.

Παρά τις συντονισμένες προσπάθειες των Κεντρικών Τραπεζών για αύξηση της ρευστότητας στις αγορές και για μείωση των επιτοκίων, υπήρξαν αλυσιδωτές αρνητικές επιπτώσεις στην παγκόσμια οικονομία που οδήγησαν αρκετές δυτικές οικονομίες βίαια σε ύφεση, χιλιάδες θέσεις εργασίας να χάνονται και οι επενδύσεις στον ιδιωτικό τομέα να πέφτουν στο χαμηλότερο επίπεδο. Την ίδια στιγμή, οι απλοί πολίτες διακατέχονται από έντονο φόβο και αγωνία με το ενδεχόμενο απώλειας του σπιτιού, της εργασίας τους, των αποταμιεύσεων και των συντάξεων.

Σε ότι αφορά την εικόνα της ελληνικής οικονομίας, στην περίπτωση της Ελλάδας αναφερόμαστε ουσιαστικά σε μια κρίση ζήτησης. Η ύφεση στην Ελλάδα δεν συνδέεται άμεσα με τις πρωτογενείς αιτίες της κρίσης που εμφανίσθηκε στις ΗΠΑ και στην Ευρώπη, αλλά με τις επιπτώσεις μιας γενικευμένης κρίσης στην παγκόσμια οικονομία. Επιπτώσεις που βρήκαν πρόσφορο έδαφος και στη δυσμενή δημοσιονομική κατάσταση της χώρας. Τα τελευταία χρόνια το δημόσιο χρέος στην Ελλάδα διευρυνόταν συνεχώς. (Διάγραμμα 2. Κάτοχοι του ελληνικού δημοσίου χρέους)

Διάγραμμα 2.

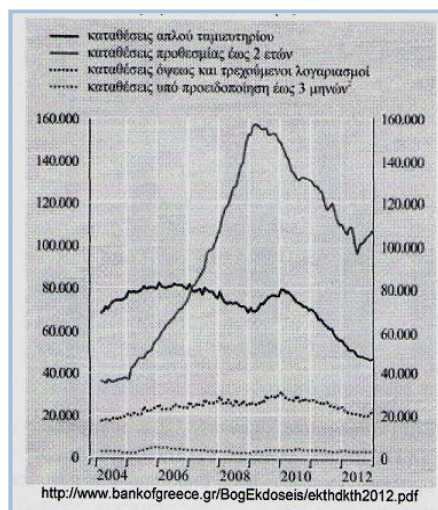
Ο δανεισμός τα προηγούμενα έτη χρησιμοποιήθηκε για την ανάληψη επενδυτικών έργων στα πλαίσια του εκσυγχρονισμού της χώρας και των υποχρεώσεων της απέναντι στο

σχέδιο ανάληψης των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004, αλλά κυρίως και για την κάλυψη των αναγκών του δαπανηρού δημόσιου τομέα της. Ο υψηλός δανεισμός σε συνδυασμό με τα επαναλαμβανόμενα ελλείμματα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών όσο και των κρατικών προϋπολογισμών, οδήγησαν στη μείωση φερεγγυότητας του ελληνικού κράτους, καθώς οι πλεονασματικές μονάδες είναι διατεθειμένες να δανείσουν τα χρήματά τους σε σταθερές οικονομικά χώρες και όχι σε χώρες οικονομικά αδύνατες. Το αποτέλεσμα ήταν η μεγαλύτερη αύξηση του επιτοκίου δανεισμού της Ελλάδας, μιας και η ανάληψη μεγαλύτερου κινδύνου από τους δανειστές συνεπαγόταν την προσαύξηση της απαιτούμενης ανταμοιβής, δημιουργώντας περαιτέρω δυσκολίες στην εξασφάλιση των αναγκαίων πόρων για τη χρηματοδότηση των μέτρων που θα την βοηθούσαν στην εξυγίανση του οικονομικού της τομέα.

5.3. Κρίση και ελληνικές τράπεζες.

Η βασική πηγή δανεισμού των ελληνικών τραπεζών ήταν και συνεχίζει να είναι οι καταθέσεις του αποταμιευτικού κοινού. Το ξέσπασμα της κρίσης είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση των καταθέσεων στις ελληνικές τράπεζες. (Διάγραμμα 3. Μείωση των καταθέσεων)

Διάγραμμα 3

Παρά το γεγονός ότι οι ελληνικές τράπεζες δεν ήταν εκτεθειμένες σε παράγωγα προϊόντα υψηλού ρίσκου, επηρεάζονται από την κρίση λόγω της αύξησης του κόστους χρηματοδότησής τους. Το κόστος δανεισμού των τραπεζών έχει αυξηθεί και αυτό έχει αναπόφευκτα επιπτώσεις στο επιτόκιο δανεισμού νοικοκυριών και επιχειρήσεων.

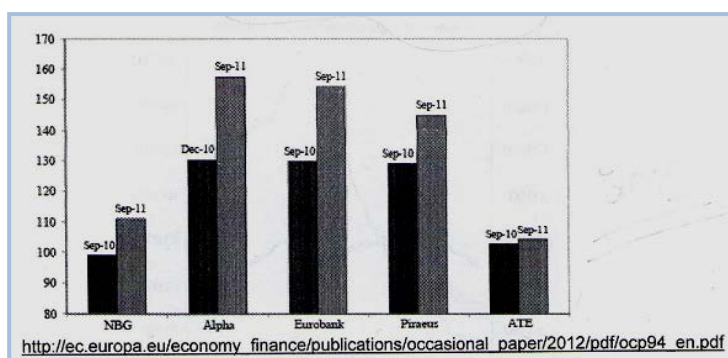
Στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα οι επιπτώσεις της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης ήταν σαφώς περιορισμένες σε σχέση με εκείνες που επήλθαν στα χρηματοπιστωτικά συστήματα άλλων ευρωπαϊκών χωρών. Αυτό οφείλεται σε δύο βασικούς λόγους (Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, 2010):

- Οι ελληνικές τράπεζες δεν είχαν στο χαρτοφυλάκιό τους, όπως οι τράπεζες του εξωτερικού που αντιμετώπισαν προβλήματα ρευστότητας, «τοξικά ομόλογα» των οποίων οι τιμές μειώθηκαν σε πολύ μεγάλο βαθμό. Συνεπώς, οι ελληνικές τράπεζες δεν ήταν υποχρεωμένες να καταγράψουν ζημιές από τέτοια ομόλογα. Ο κρατικός δανεισμός εξακολουθούσε να είναι μία από τις πλέον κερδοφόρες τραπεζικές δραστηριότητες. Στο διάγραμμα που ακολουθεί φαίνεται το σύνολο του ενεργητικού των ελληνικών τραπεζών το οφειλόμενο στα χορηγημένα δάνεια και στα ομόλογα του ελληνικού δημοσίου. (Διάγραμμα 4. Το σύνολο του ενεργητικού των ελληνικών τραπεζών το οφειλόμενο στα χορηγημένα δάνεια και στα δάνεια του ελληνικού δημοσίου).

Διάγραμμα 4

- Οι ελληνικές τράπεζες διαθέτουν υψηλή κεφαλαιακή επάρκεια (Διάγραμμα 5), και συνεπώς ήταν θωρακισμένες απέναντι σε κινδύνους που ανέκυψαν, με αποτέλεσμα να είναι ασφαλείς οι καταθέτες τους. Η φερεγγυότητα των ελληνικών τραπεζών δεν κινδύνευσε από αυτήν την κρίση, διότι δεν υπήρχαν οι διάυλοι για τη μετάδοση και στην Ελλάδα των προβλημάτων που ανέκυψαν στις χώρες που επλήγησαν κατά κύριο λόγο από την κρίση. Ο μοναδικός διάυλος που αφορούσε και την Ελλάδα ήταν η αύξηση των επιτοκίων που σημειώθηκε στη

διατραπεζική αγορά. (Διάγραμμα 5. Σύγκριση δανείων με καταθέσεις στις μεγαλύτερες ελληνικές τράπεζες)

Διάγραμμα 5

5.4. Μέτρα που ελήφθησαν από την ελληνική κυβέρνηση για την αντιμετώπιση της χρηματοοικονομικής κρίσης

Τα μέτρα που ελήφθησαν από την ελληνική κυβέρνηση σε ότι αφορά την αντιμετώπιση της χρηματοπιστωτικής κρίσης στην Ελλάδα αφορούσαν (Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, 2010):

- Την ενίσχυση της ρευστότητας. Τα μέτρα που ελήφθησαν μέσω του Ν. 3723/2008 αφορούσαν το πρόγραμμα ενίσχυσης της ρευστότητας της οικονομίας, ύψους 28 δις ευρώ. Το εν λόγω πρόγραμμα, οι όροι του οποίου εγκρίθηκαν από την Ευρωπαϊκή Ένωση, αντίθετα από τα προγράμματα άλλων χωρών, δεν ήταν πρόγραμμα διάσωσης τραπεζών, αλλά πρόγραμμα ενίσχυσης της οικονομίας μέσω των τραπεζών. Το πρόγραμμα, το οποίο είχε συγκεκριμένη χρονική διάρκεια, δεν αφορούσε την παροχή μετρητών από το κράτος προς τις τράπεζες, αλλά συνδυασμό ομολόγων και εγγυήσεων του Ελληνικού Δημοσίου. Επιπλέον οι εγγυήσεις και οι διευκολύνσεις που προβλέπονταν από το πρόγραμμα είχαν κόστος για τις τράπεζες, το οποίο διαμορφώθηκε με όρους αγοράς. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος, στο τέλος του 2009, το ποσοστό αξιοποίησης των μέτρων ενίσχυσης από το ελληνικό τραπεζικό σύστημα που κυμάνθηκε τελικά στο 33,6% για το σύνολο των μέτρων και είναι μικρότερο σε σχέση με το ποσοστό αξιοποίησης των μέτρων ενίσχυσης τόσο στη ζώνη του ευρώ (43%), όσο και στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 27 (40%).
- Την εγγύηση των καταθέσεων. Τα μέτρα που ελήφθησαν αφορούν κυρίως την εγγύηση του ελληνικού συστήματος εγγύησης καταθέσεων και αποτελούν σε μεγάλο βαθμό ενσωμάτωση κοινοτικών διατάξεων. Ειδικότερα οι τροποποιήσεις που επήλθαν στο νομοθετικό πλαίσιο που διέπει την εγγύηση καταθέσεων στην Ελλάδα είναι η αύξηση του ορίου της αποζημίωσης των καταθέσεων από 20.000 σε 100.000 ευρώ και ετήσια διαβάθμιση των πιστωτικών ιδρυμάτων με ποιοτικά κριτήρια

5.5. Stress tests

Το Συμβούλιο των Υπουργών Οικονομικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποφάσισε και προχώρησε στην πραγματοποίηση πανευρωπαϊκά ασκήσεων προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων (stress tests) με στόχο να διασφαλιστεί η διαφάνεια σε σχέση με την

υπάρχουσα ικανότητα των τραπεζών να ανταπεξέλθουν μόνες τους σε ακραίες οικονομικές συνθήκες και να ενισχυθεί η αξιοπιστία του τραπεζικού συστήματος.

Σκοπός των stress tests είναι η αξιολόγηση της συνολικής ικανότητας του τραπεζικού τομέα της Ευρωπαϊκής Ένωσης να απορροφήσει τυχόν περαιτέρω σημαντικού οικονομικούς και χρηματοπιστωτικούς κραδασμούς. Η άσκηση αποτελεί σημαντικό βήμα στην κατεύθυνση της ενίσχυσης της σταθερότητας του τραπεζικού τομέα στην ΕΕ και τη ζώνη του ευρώ και διενεργήθηκε ανά τράπεζα σε συνολικό δείγμα 91 τραπεζών της ΕΕ από 20 κράτη μέλη.

Στην περίπτωση της Ελλάδας συμμετείχαν οι 6 μεγαλύτεροι τραπεζικοί όμιλοι. Συγκεκριμένα η Εθνική Τράπεζα, η EFG Eurobank, η Alpha Bank, η Τράπεζα Πειραιώς, η ΑΤΕbank και το Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο. Οι τραπεζικοί αυτοί οργανισμοί αντιπροσωπεύουν περισσότερο του 90% του ενεργητικού του ελληνικού τραπεζικού συστήματος. Τα αποτελέσματα ήταν θετικά για τις πέντε από τις έξι τράπεζες και αρνητικά μόνο για την Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος.⁶⁶

Αποτελέσματα των Ελληνικών Τραπεζών στα Stress Tests

Τραπεζικό Ίδρυμα	Βασικό Σενάριο	Δυσμενές Σενάριο	Δυσμενές με δημοσιονομικό κίνδυνο
ΕΤΕ	11,7%	9,6%	7,4%
Eurobank	11,7%	10,2%	8,17%
Alpha Bank	12,3%	10,9%	8,22%
Τράπεζα Πειραιώς	10,9%	8,3%	6,0%
Αγροτική Τράπεζα	10,7%	8,9%	4,36%
Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο	17,0%	15,0%	10,1%
Τράπεζα Κύπρου	10,9%	9,4%	8%
Marfin Popular	10,0%	8,5%	7,1%

Πηγή: Επίσημη Ιστοσελίδα της Committee of European Banking Supervisors

5.6. Η αντιμετώπιση της Χρηματοοικονομικής κρίσης από τις τράπεζες και ειδικότερα από την Εθνική Τράπεζα

Οι κυριότερες συνέπειες της παρούσας ύφεσης για το τραπεζικό σύστημα της Ελλάδας είναι η αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων, η αύξηση του κόστους χρηματοδότησης των τραπεζών, αλλά και η μείωση της ζήτησης για χρηματοπιστωτικά προϊόντα και υπηρεσίες. Στα πλαίσια αυτά στο σύνολο των τραπεζικών ιδρυμάτων όρισαν ως προτεραιότητες τη διασφάλιση της ρευστότητας και της κεφαλαιακής επάρκειας (με αυξήσεις

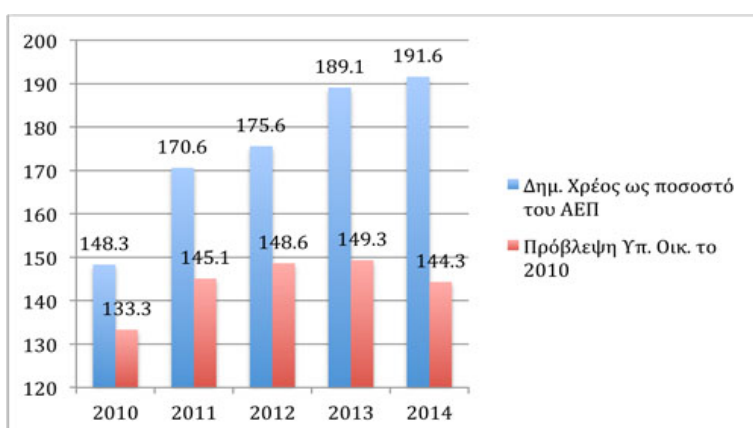
⁶⁶ <http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Supervision/stresstest.aspx>

μετοχικού κεφαλαίου, έκδοση ομολογιακών δανείων, τιτλοποίηση απαιτήσεων κ.ά.), τη διατήρηση της ποιότητας του δανειακού , χαρτοφυλακίου (με αυστηρότερους πιστωτικούς ελέγχους), λαμβανομένων υπόψη των συνθηκών της αγοράς, και τη συγκράτηση του κόστους λειτουργίας στο επίπεδο του 2008 (με περιορισμό των εξόδων και των αμοιβών του προσωπικού και των προμηθειών πέραν των τόκων).

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον ετήσιο απολογισμό της, για την ενίσχυση της κεφαλαιακής επάρκειας και την αντιμετώπιση των προβλημάτων ρευστότητας, η Εθνική Τράπεζα προχώρησε το 2009 σε:

- Αύξηση μετοχικού κεφαλαίου ύψους 1,25 δις ευρώ, επιτυγχάνοντας δείκτη Tier I 11,3% και δείκτη Core Tier I 9,5%.
- Έκδοση καλυμμένων ομολογιών ύψους 1,5 δις ευρώ.
- Επικέντρωση στη διασφάλιση των καταθέσεων, ενισχύοντας την ηγετική της θέση στον τομέα αυτόν.
- Συμμετοχή στο κρατικό πρόγραμμα ενίσχυσης της ρευστότητας του πιστωτικού συστήματος.
- Αναδιάρθρωση δανείων ύψους 1 δις ευρώ.
- Μείωση του λειτουργικού κόστους των εγχώριων δραστηριοτήτων.
- Οργανική επέκταση των διεθνών επενδύσεων στην Νοτιοανατολική Ευρώπη και την Τουρκία με σκοπό την εκμετάλλευση της ισχυρής ανάκαμψης που εμφανίζουν αυτές οι τράπεζες.

5.7. Η τραπεζική κρίση το 2010

Διάγραμμα 6

Η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση επέδρασε στη λειτουργία των ελληνικών τραπεζών. Η επίδραση, όμως αυτή, δεν οφείλεται σε λανθασμένες επενδυτικές επιλογές τους, αλλά στη μείωση της ρευστότητάς τους, η οποία προέκυψε από την πιστοληπτική

υποβάθμισή τους που οδήγησε στην αδυναμία τους να δανειστούν απευθείας από τις αγορές. Επιπλέον, η κατάσταση της ρευστότητάς τους επιδεινώθηκε από την επέλευση της κρίσης χρέους, στην οποία οδηγήθηκε η ελληνική κυβέρνηση εντός του 2010.

Εντός αυτού του δυσμενούς δημοσιονομικού κλίματος, οι ελληνικές τράπεζες όφειλαν να αντιδράσουν, προκειμένου να αποδείξουν το αξιόχρεό τους. Προς αυτό τον σκοπό, το 2010 άνοιξε ένας νέος κύκλος συγχωνεύσεων και εξαγορών των ελληνικών τραπεζών. Στην έναρξη του νέου αυτού κύκλου, ωθούν την αγορά και οι εκπρόσωποι του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και της Τρόικας (ΕΕ, ΕΚΤ και ΔΝΤ) .

Πέραν τούτων οι τράπεζες προχώρησαν και σε μεμονωμένες κινήσεις.

- Η Εθνική Τράπεζα προχώρησε σε αύξηση μετοχικού κεφαλαίου κατά 2,8 δις ευρώ. Από το κεφάλαιο αυτό, τα 1,8 δις ευρώ προήλθαν από αύξηση μετοχικού κεφαλαίου και την έκδοση μετατρέψιμου ομολογιακού δανείου μετατρέψιμου σε μετοχές, ενώ το υπόλοιπο από την πώληση μειοψηφικού πακέτου 20% της Finansbank.
- Η Τράπεζα Πειραιώς προχώρησε σε διαδικασία αύξησης μετοχικού κεφαλαίου υπέρ των παλαιών μετόχων με καταβολή μετρητών ύψους 800 εκ. ευρώ.
- Η Τράπεζα Κύπρου προχώρησε στην αύξηση μετοχικού κεφαλαίου με έκδοση δικαιωμάτων προτίμησης στους υφιστάμενους μετόχους ύψους 345 εκ.ευρώ.
- Η Γενική Τράπεζα προχώρησε σε αύξηση μετοχικού κεφαλαίου ύψους 340 εκ. ευρώ.

5.8. Αποτελέσματα Εθνικής Τράπεζας 2012-α' τρίμηνο 2013

Το 2012 χαρακτηρίστηκε κατά το μεγαλύτερο μέρος του από έντονη οικονομική και πολιτική αβεβαιότητα, καθώς και από ανατροπές στον τρόπο λειτουργίας των βασικών οικονομικών θεσμών. Η κορύφωση της κρίσης άφησε βαθύτατο αποτύπωμα στη συγκρότηση της εγχώριας οικονομίας και κατέστησε μονόδρομο την ουσιαστική αναδιάρθρωση των παραγωγικών δομών.

Οι πρωτοφανείς προκλήσεις που αντιμετώπισε η Ελλάδα σε δημοσιονομικό επίπεδο, άφησαν το στίγμα τους σε όλο το φάσμα των εγχώριων τραπεζικών δραστηριοτήτων. Οι τράπεζες κλήθηκαν να διαχειριστούν τις υψηλές ζημιές από την αναδιάρθρωση του ελληνικού χρέους, τη διαρροή των καταθέσεων και την επιδείνωση της ποιότητας των στοιχείων του ενεργητικού.

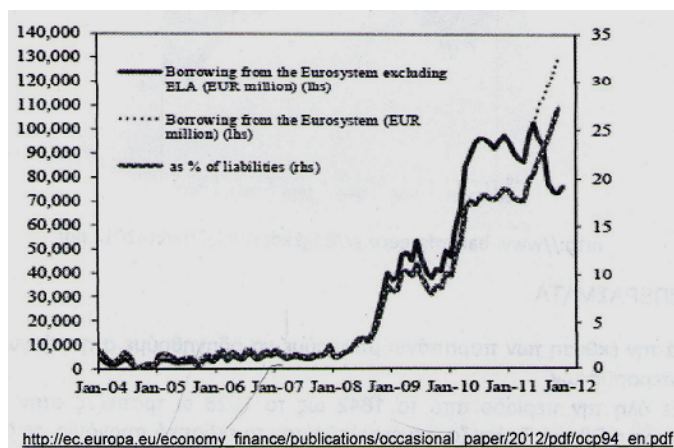
Η Εθνική Τράπεζα βρέθηκε αντιμέτωπη με τεράστιες προκλήσεις. Η συνεχιζόμενη ύφεση για πέμπτο έτος, οδήγησε τις εγχώριες δανειακές επισφάλειες στο υψηλό επίπεδο του 24,3%, σε σύγκριση με 13% στο τέλος του 2011. Κατά το 2012, η δημιουργία νέων επισφαλών απαιτήσεων κορυφώθηκε στις 10 ποσοστιαίες μονάδες, οδηγώντας σε διενέργεια προβλέψεων ύψους 2 δις ευρώ στο εγχώριο χαρτοφυλάκιο.

Σημειώνεται, ότι κατά τα έτη 2010-2012, η Τράπεζα είχε εγγράψει νέες προβλέψεις για επισφαλείς δανειακές απαιτήσεις περίπου 5 δις ευρώ, διατηρώντας το υψηλότερο ποσοστό κάλυψής τους ανερχόμενο σε 54%. Η Τράπεζα μπόρεσε να απορροφήσει μεγάλο μέρος των αναμενόμενων ζημιών από επισφάλειες μέσω της οργανικής της κυκλοφορίας.

Επιπλέον, θετική ένδειξη αναστροφής της αρνητικής πορείας των επισφαλειών αποτέλεσε το γεγονός ότι ήδη από το τελευταίο τρίμηνο του 2012 και το πρώτο του 2013, καταγράφηκε σημαντική μείωση νέων επισφαλειών για την ΕΤΕ στην Ελλάδα, σε σχέση με αυτές κατά τα τρία πρώτα τρίμηνα του 2012.

Οι συνθήκες ρευστότητας παρέμειναν ασφυκτικές το 2012, σημειώνοντας σχετική βελτίωση μόνο κατά το δεύτερο εξάμηνο του έτους, όταν το χρηματοδοτικό πρόγραμμα της χώρας τέθηκε εκ νέου σε τροχιά. Το γεγονός αυτό για την Τράπεζα σήμανε την κατακόρυφη αύξηση του κόστους χρηματοδότησης εφόσον, μαζί με τις λοιπές εγχώριες τράπεζες, αναγκάστηκε να καταφύγει εξ' ολοκλήρου στον ακριβότερο Μηχανισμό Έκτακτης Ρευστότητας (ELA) της ΤτΕ, δεδομένης της υπαγωγής της χώρας σε βαθμίδα αξιολόγησης «Επιλεκτική Χρεωκοπία». Η ΕΤΕ αντέδρασε με συγκέντρωση καταθέσεων, απομόχλευση του δανειακού χαρτοφυλακίου και χρηματοδοτική αυτονόμηση των θυγατρικών εξωτερικού. (Διάγραμμα 6. Άντληση ρευστότητας τραπεζών αρχικά από ΕΚΤ και αργότερα από τον ELA)

Διάγραμμα 7

Κατά το πρώτο τρίμηνο του 2013, η χρηματοδότηση της Τράπεζας από τον ELA αντικαταστάθηκε κατά το μεγαλύτερο ποσοστό με δάνειο χαμηλού επιτοκίου από την ΕΚΤ.

Συγκεκριμένα, ενώ στο τέλος του 2012 το 100% της ρευστότητας από το ευρωσύστημα (30,9 δις) προερχόταν από τον Έκτακτο Μηχανισμό ELA, στο τέλος του Ιουνίου του 2013 είχε, κατά το μεγαλύτερο μέρος του (23,8 δις επί συνόλου 25,9 δις) αντικατασταθεί από χρηματοδότηση της ΕΚΤ οδηγώντας την έκθεση της ΕΤΕ στον ELA σε μόλις 2 δις ευρώ. Επιπλέον, το συνολικό ύψος της χρηματοδότησης από το ευρωσύστημα (ΕΚΤ συν ELA) είχε μειωθεί κατά περίπου 9 δις (στα 25,9 δις) σε σχέση με τα μέσα του 2012. Η εξέλιξη αυτή είχε θετικό αντίκτυπο στα καθαρά επιτοκιακά έσοδα της Τράπεζας, τα οποία είχαν δεχθεί ισχυρές πιέσεις κατά τη διάρκεια του 2012.

Οι πιέσεις στην οργανική κερδοφορία κατέστησαν αναγκαίες περισσότερο από ποτέ, τις περικοπές στη δομή κόστους. Η ΕΤΕ κατάφερε, με αποτελέσματα το πρώτο τρίμηνο του 2013, να μειώσει τα εγχώρια λειτουργικά έξοδα κατά περίπου 25% σωρευτικά από την αρχή της κρίσης, με ενεργή συμμετοχή και των εργαζομένων.

Η περιστολή των λειτουργικών δαπανών εφαρμόστηκε σε όλο τον όμιλο, πλην της θυγατρικής Finansbank, η οποία σημειώνει δυναμική ανάπτυξη των εργασιών και συμβάλλει καθοριστικά στην κερδοφορία του Ομίλου. Στις χώρες της ΝΑ Ευρώπης το κόστος περιορίστηκε κατά 8% το 2012, εν μέσω συνθηκών υψηλού πληθωρισμού. Η ορατή βελτίωση του οικονομικού κλίματος και η αναγνώριση της προόδου, που έχει επιτύχει η Ελλάδα στο πεδίο της ανταγωνιστικότητας και των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, εξομαλύνει σταδιακά τις συνθήκες λειτουργίας της Τράπεζας. Θετικές ενδείξεις ήδη καταγράφονται στην επιστροφή ιδιωτικών καταθέσεων ύψους περίπου 10 δις ευρώ στο σύνολο του τραπεζικού συστήματος, αλλά και στην ανακοπή του ρυθμού δημιουργίας νέων επισφαλειών.

Η βελτίωση αυτή αποτυπώνεται στα αποτελέσματα του πρώτου τριμήνου του 2013. Ο όμιλος της ΕΤΕ εμφανίζει κερδοφορία για δεύτερο συνεχόμενο τρίμηνο, καθώς τα καθαρά κέρδη του πρώτου τριμήνου του έτους διαμορφώθηκαν σε 186 εκ. ευρώ. Η σταθεροποίηση των οργανικών εσόδων, μετά από πολλά τρίμηνα, η εστίαση στην περιστολή των λειτουργικών δαπανών που συνεχίζει να αποδίδει, η σημαντική επιβράδυνση της δημιουργίας νέων επισφαλειών, η αύξηση των καταθέσεων, η βελτίωση του δείκτη ρευστότητας (δάνεια/καταθέσεις) κατά 7 ποσοστιαίες μονάδες σε ετήσια βάση, και με δείκτη κεφαλαιακής επάρκειας μεγαλύτερο του 9%, όλα αυτά μαζί συνθέτουν μια βελτιωμένη εικόνα και δίνουν προοπτική στην εφεξής πορεία του ομίλου.

Τέλος η αποκατάσταση της κεφαλαιακής βάσης της Τράπεζας, ολοκληρώθηκε το πρώτο τρίμηνο του 2013 με την μεγάλη κάλυψη της αύξησης κεφαλαίου κατά 1,8 δις από

ιδιώτες Σταδιακά αλλά σταθερά απορροφώνται όλες οι αρνητικές επενέργειες από τη ζημιά που προκλήθηκε στην Εθνική, αλλά και στις άλλες τράπεζες, από το γνωστό PSI (κούρεμα ομολόγων), όπως επίσης και ο αρνητικός αντίκτυπος της Εθνικής από τη δημοσιονομική κρίση που ταλαιπωρεί την Ελλάδα τα τελευταία χρόνια. Η σταδιακή πρόσβαση στις διεθνείς αγορές θα εξασφαλίσει και την αναγκαία ρευστότητα για την στήριξη της πραγματικής οικονομίας. (Τουρκολιάς 2013) (Διάγραμμα 7. Κάτοχοι ομολόγων του ελληνικού δημοσίου λίγο πριν το PSI.)

Διάγραμμα 8.

Bank	Country	Net Sovereign Exposure to Greece, €m	% of equity	% of total assets
Agricultural Bank	Greece	10000	na	31
Hellenic Postbank	Greece	5371	590	31
Piræus	Greece	8700	248	15
NBG	Greece	19400	218	16
EFG Eurobank	Greece	7900	196	9
Alpha Bank	Greece	4600	110	7
Marfin Popular	Cyprus/Greece	2943	72	7
Bank of Cyprus	Cyprus	2000	73	5

<http://www.guardian.co.uk/politics/reality-check-with-polly-curtis>

5.8. Νέα δεδομένα στο τραπεζικό σύστημα μετά τις εξαγορές και συγχωνεύσεις

Σε ριζική αλλαγή του τραπεζικού χάρτη στην Ελλάδα οδήγησαν οι πρόσφατες εξαγορές και συγχωνεύσεις τραπεζών, αναδεικνύοντας οφέλη και ευκαιρίες για τις τέσσερις συστημικές τράπεζες(η χρεοκοπία της μίας τράπεζας συμπαρασύρει και τις υπόλοιπες) , που απορρόφησαν τελικά συνολικά 11 μεγάλες ή μικρότερες τράπεζες.

Η ακτινογραφία του τραπεζικού συστήματος φέρει την Τράπεζα Πειραιώς ως την μεγάλη ωφελημένη σε ότι αφορά στα μερίδια αγοράς σε δάνεια και καταθέσεις, την Εθνική Τράπεζα ως την μεγάλη κερδισμένη με τις χαμηλότερες επισφάλειες και τον καλύτερο δείκτη δανείων προς καταθέσεις, την Alpha Bank ως την τράπεζα με την καλύτερη ρευστότητα και τη χαμηλότερη εξάρτηση από το ευρωσύστημα, ενώ η Eurobank συνδυάζει βελτιωμένη κατάταξη με βάση τα τρία τελευταία χαρακτηριστικά, της ρευστότητας, των επισφαλειών και του δείκτη δάνεια προς καταθέσεις.

Το μικρότερο χαρτοφυλάκιο δανείων σε σχέση με την ευρεία καταθετική βάση εξασφαλίζει στην Εθνική Τράπεζα τον καλύτερο δείκτη δάνεια προς καταθέσεις σε σχέση με

τις άλλες τρεις τράπεζες, που διαμορφώνεται με βάση του α' εξαμήνου 2013 στο 102%. Για τον ίδιο λόγο η Εθνική διατηρεί μειωμένη εξάρτηση από το ευρωσύστημα, αντλώντας ρευστότητα ίση με 20,5% του ενεργητικού της από την ΕΚΤ και τον ΕΛΑ, έναντι 24,1% της Alpha Bank και 21,3% της Eurobank.

Σε ότι αφορά τον δείκτη επισφαλειών, στην καλύτερη θέση με διαφορά βρίσκεται η Εθνική με ποσοστό 20,8% και ακολουθούν η Eurobank με 25,3%, η Alpha Bank με 31,8% και η Τράπεζα Πειραιώς με 33,2%.

5.9.Προοπτικές εξέλιξης της Εθνικής Τράπεζας

Το τελευταίο διάστημα η Εθνική Τράπεζα ανέπτυξε σειρά πρωτοβουλιών με τρεις στόχους:

- Ριζική αναδιοργάνωση του κόστους λειτουργίας της.
- Βελτίωση του κόστους ρευστότητας.
- Βελτίωση της κεφαλαιακής της επάρκειας.

Οι δαπάνες λειτουργίας μειώθηκαν κατά 40% και αυτό αποτελεί την απαρχή αναδιοργάνωσης της τράπεζας. Θωράκισε επίσης το πλεονέκτημα που παραδοσιακά διαθέτει η Εθνική στις καταθέσεις, τόσο ως προς το μέγεθος όσο και για τη σύνθεσή τους (αναλογία μεταξύ ταμειευτηρίου και προθεσμιακών), με παράλληλη μείωση του κόστους της ρευστότητας. Μηδένισε την εξάρτηση από τον ειδικό λογαριασμό χρηματοδότησης (ΕΛΑ) της Τράπεζας της Ελλάδος (με την αποδέσμευση των τελευταίων 33 δις ευρώ), γεγονός που τη βοήθησε να μειώσει σημαντικά το κόστος ρευστότητας.

Επιπλέον έγινε ενεργή διαχείριση του ισολογισμού της μέσω της μέσω επαναγοράς υβριδικών τίτλων, καλυμμένων ομολογιών και προνομιούχων μετοχών, πέραν της αύξησης κεφαλαίου. Η αύξηση κεφαλαίου πραγματοποιήθηκε επιτυχώς και η Εθνική υπό πολύ δύσκολες περιστάσεις, αύξησε τα κεφάλαιά της με την εντυπωσιακή συνδρομή ιδιωτών μετόχων σε ύψος 1 δις και 70 εκ. ευρώ. Όλα τα παραπάνω στηρίζουν τη βασική στρατηγική της Τράπεζας, που είναι η επίτευξη διαχρονικής οργανικής κερδοφορίας με αποτέλεσμα να έχει σήμερα βασικό δείκτη ασφαλείας εποπτικών κεφαλαίων στο 11,2%.

Οι επισφάλειες του χαρτοφυλακίου της Τράπεζας είναι, ποσοστιαία, οι χαμηλότερες της τραπεζικής αγοράς. Έχει αντιμετωπίσει το πρόβλημα των επισφαλειών με τη δημιουργία νέων, πολύ υψηλών, προβλέψεων. Η Τράπεζα καλύπτει, μέσω προβλέψεων που ήδη έχει κάνει, το 57% των επισφαλειών.

Ο Όμιλος της Εθνικής Τράπεζας θα συνεχίσει να προβαίνει σε κινήσεις ενίσχυσης των κεφαλαιακών της αποθεμάτων με σειρά ενεργειών που σκοπεύουν την κάλυψη των κεφαλαιακών της αναγκών. Παράλληλα, λαμβανομένων υπόψη των συνθηκών, με σημαντική ρευστότητα, ποιοτικά θωρακισμένο χαρτοφυλάκιο και οργανική-διατηρήσιμη κερδοφορία, η Εθνική θα συνεχίσει το διαχρονικό της ρόλο, ως του βασικού μοχλού ανάπτυξης της οικονομίας και στήριξης της επιχειρηματικότητας. (Τουρκολιάς, 2014)

Κεφάλαιο 6

Συμπεράσματα

Συμπεράσματα

Κατά την πρώτη μεταπολεμική περίοδο του υψηλότετου πληθωρισμού η Εθνική Τράπεζα δεν επέδειξε κάποια ιδιαίτερα θετική συμβολή στο πεδίο της νομισματικής σταθεροποίησης. Μένει τυπικά έξω από την Κεντρική Επιτροπή Δανείων το 1948, και χάνει το κεκτημένο των καταθέσεων των Νομικών Προσώπων το 1950.

Η αποκατάσταση συνθηκών νομισματικής σταθερότητας και η είσοδος σε μια περίοδο επιταχυνόμενης οικονομικής ανάπτυξης και εκβιομηχάνισης, μετά τα μέσα της δεκαετίας του 1950, είχε αισθητά ευεργετικές συνέπειες για την Εθνική, βοηθώντας την να εξέλθει αποφασιστικά από την κρίση της πρώτης μεταπολεμικής δεκαετίας. Η Εθνική διεκδίκησε, και από το δεύτερο μισό της δεκαετίας ανέκτησε με αυξανόμενη επιτυχία τον πρωταγωνιστικό ρόλο που της ανήκε στη διαδικασία της μεταπολεμικής εκβιομηχάνισης, συμμετέχοντας σε στενή πλέον σύμπραξη με την κυβέρνηση στα μεγάλα αναπτυξιακά εγχειρήματα: από τον εξηλεκτρισμό και τη βαριά βιομηχανία στις υποδομές και τον τουρισμό.

Κατά την περίοδο από το 1960 έως και το 1973, η Εθνική Τράπεζα εδραιώθηκε ξανά ως ο σημαντικότερος πιστοδοτικός θεσμός της ελληνικής οικονομίας αποκτώντας επίσης υπολογίσιμο διεθνές μέγεθος και παρουσία. Αποτέλεσε τον κύριο οργανισμό χρηματοδότησης της βιομηχανικής αλλά και εμπορικής, τουριστικής, ναυτιλιακής, κατασκευαστικής και καταναλωτικής ανάπτυξης, επωφελούμενη από τους πρωτοφανείς ρυθμούς μεγέθυνσης της οικονομίας για να εξυγιάνει την κεφαλαιακή της βάση.

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1970 και μετά, η Εθνική Τράπεζα βρέθηκε εκτεθειμένη σε κίνδυνο κατάρρευσης ή εχθρικής εξαγοράς, κίνδυνοι που σε ένα διαφορετικό, μεγαλύτερης διεθνοποίησης και ανταγωνισμού περιβάλλον, θα είχαν πραγματοποιηθεί. Σε γενικότερο επίπεδο αναφοράς, μεταξύ 1980 και 2000, τρία τέταρτα των οικονομικών μελών του IMF (αναπτυγμένες, αναπτυσσόμενες και αναδυόμενες χώρες) χτυπήθηκαν από νομισματικές και χρηματοοικονομικές κρίσεις.⁶⁷ Η Ελλάδα ήταν εξαίρεση στον κανόνα, παρότι βρέθηκε πολλές φορές σε απόσταση αναπνοής. Σε αυτό συνέβαλε και η Εθνική Τράπεζα, εφοδιάζοντας το σύστημα με ρευστότητα.

⁶⁷Η συχνότητα των κρίσεων μετά το 1973 ήταν διπλάσια εκείνης των περιόδων τόσο του Bretton Woods όσο και του κλασσικού χρυσού κανόνα, και αντίστοιχη μόνο με εκείνη των δεκαετιών του '20 και του '30. M. Bordo, B. Eichengreen, D. Klingebiel & Martinez-Peria, «Is the crisis problem growing more severe?», Economic Policy, 32, 2001. σ.53-82

Η εκτεταμένη εξυγίανση του χαρτοφυλακίου, της προσέφερε ύλη για τα προγράμματα αποκρατικοποίησης και η ραγδαία ανάπτυξη της κεφαλαιαγοράς έγινε το όχημα για την πλήρη κεφαλαιουχική εξυγίανση της Τράπεζας και την περαιτέρω διεθνοποίηση του τραπεζικού συστήματος και του συνόλου της οικονομίας. Κύριος δίαυλος διεθνοποίησης της ελληνικής οικονομίας υπήρξε η Εθνική Τράπεζα με την εισαγωγή ξένου κεφαλαίου, νέας τεχνολογίας, προτύπων και πρακτικών σύγχρονης εταιρικής διακυβέρνησης. Στις στιγμές μεγάλης ισχύος της, η Τράπεζα αποτέλεσε πρωταγωνιστικό φορέα διεθνοποίησης του ελληνικού κεφαλαίου, με την είσοδό της σε αγορές του εξωτερικού, με κορύφωμα στο τέλος του αιώνα, την επέκταση στα Βαλκάνια.

Σε ένα περιβάλλον διεθνοποίησης και εντεινόμενου τραπεζικού ανταγωνισμού για την απόκτηση του κατάλληλου εταιρικού μεγέθους, η Εθνική Τράπεζα με την αλλαγή σύνθεσης του μετοχικού της κεφαλαίου, με την ευρεία διασπορά σε διεθνείς θεσμικούς επενδυτές και την εισαγωγή της μετοχής σε μεγάλα ξένα χρηματιστήρια, στο τέλος του αιώνα ήταν πλέον ο βασικός πρωταγωνιστής, και όχι απλώς σε εγχώρια αλλά και σε νοτιοευρωπαϊκή κλίμακα.

Η παγκόσμια οικονομική κρίση σε συνδυασμό με τη σοβαρή μείωση του εξωτερικού εμπορίου και των εισροών που επέφερε, «βύθισε» το 2009 και τις χώρες της Αναδυόμενης Ευρώπης σε ύφεση της πραγματικής τους οικονομίας, με παράλληλη μείωση της πιστωτικής επέκτασης των ξένων τραπεζών, κυρίως λόγω της αναπόφευκτης αύξησης του πιστωτικού κινδύνου. Επιπλέον, η δημοσιονομική κρίση που ξέσπασε στην Ελλάδα τους πρώτους μήνες μετά την κρίση, αποτέλεσε έναν ακόμα παράγοντα δυσκολίας για τις Ελληνικές τράπεζες που δραστηριοποιούνταν σ' αυτή την περιοχή, καθώς δυσκόλεψε τόσο τη πρόσβαση στις αγορές χρήματος και κεφαλαίων, όσο και την προσέλκυση καταθέσεων.

Ένα πρόσθετο γεγονός έπληξε την εικόνα και την πιστοληπτική ικανότητα των Ελληνικών τραπεζών στο εξωτερικό το 2010. Ο διεθνής οίκος αξιολόγησης Moody's υποβάθμισε εννέα Ελληνικές τράπεζες κατά τέσσερις βαθμίδες σε «Junk» (αξιολόγηση αντίστοιχη με αυτή της πιστοληπτικής ικανότητας της χώρας). Η υποβάθμιση αυτή περιόρισε περαιτέρω την πρόσβαση των εγχώριων πιστωτικών ιδρυμάτων στις διεθνείς κεφαλαιαγορές, με αποτέλεσμα την πλήρη χρηματοδοτική τους εξάρτηση από τη βραχυπρόθεσμη χρηματοδότηση της ΕΚΤ.

Παρόλα αυτά, οι Ελληνικές Τράπεζες αντέδρασαν ανάλογα, προσπαθώντας να προσαρμοστούν στο νέο δυσμενές περιβάλλον. Συγκεκριμένα η Εθνική Τράπεζα ενδυνάμωσε περαιτέρω την κεφαλαιακή της βάση, μετά την πετυχημένη αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου

της (Ιούνιος 2013) στην Ελληνική αγορά με 1,8 δις ευρώ (η οποία υπερκαλύφθηκε κατά 1,83 φορές) και την έκδοση μετατρέψιμων ομολογιών της τράπεζας.

Η Εθνική Τράπεζα με εξασφαλισμένη την ικανοποιητική ρευστότητα και επαρκώς κεφαλαιοποιημένη, με μεγέθη ισολογισμού απόλυτα υγιή και ασφαλή, κυρίως όμως με τεχνογνωσία, τόλμη και αποφασιστικότητα, θα παίξει το ρόλο της. Η Τράπεζα θα εξακολουθήσει να μετέχει ενεργά στις διαδικασίες αναδιάταξης του πιστωτικού συστήματος που θα έχουν συνέχεια και τα επόμενα χρόνια. Το εγχώριο πιστωτικό σύστημα έχει ακόμα πολύ δρόμο να γίνει ανταγωνιστικό. Η Εθνική με το ισχυρό brand name της και με ιστορία 173 ετών, έχοντας συνδεθεί με όλες τις φάσεις της νεότερης ελληνικής ιστορίας, θα συνεχίσει να αποτελεί πυξίδα για την ελληνική οικονομία, σιγουριά για τον καταθέτη, σύμμαχο για τον επιχειρηματία, και αποδοτική επένδυση για το μέτοχο στη μετά-κρίση Ελλάδα. (Τουρκολιάς, 2013)

Βιβλιογραφία

- [01] Θωμαδάκης Σ.,Ξανθάκης Μ., Αγορές χρήματος και Κεφαλαίου, εκδ. Ένωση Ελληνικών Τραπεζών @ εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα, 1990
- [02] Απόφαση Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς 104/8.4.97/Θέμα 6B(ΦΕΚ 7289/12.5.97.Αρ. Φύλλου 369)
- [03] Απόφαση Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς 104/8.4.97/Θέμα 6Γ(ΦΕΚ 7290/12.5.97.Αρ.Φύλλου 369)
- [04] Οδηγία 89/647/18.12.89/Λαριθ. 386, σχετικά με τον συντελεστή φερεγγυότητας των πιστωτικών ιδρυμάτων
- [05] Οδηγία 92/121/ΕΟΚ/21.12.92/Λ αριθ. 29, σχετικά με την εποπτεία και τον έλεγχο των μεγάλων χρηματοδοτικών ανοιγμάτων των πιστωτικών ιδρυμάτων
- [06] Shapiro A.C., Multinational financial management, Fourth Edition, USA, 1992
- [07] Γερμίδης Δ., Διεθνής τραπεζική. Σύγχρονες τάσεις στην οργάνωση της διεθνούς χρηματοδοτήσεως, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1982
- [08] Γιαννίτσης Τ., Οι ξένες τράπεζες στην Ελλάδα. Η μεταπολεμική εμπειρία, εκδ. Gutenberg, Αθήνα,1982
- [09] Αγγελόπουλος Π., Εισαγωγή στα Παράγωγα Χρηματοοικονομικά Προϊόντα, Εκδόσεις Α. Σταμούλης,2001
- [10] Γκόρτσος Χ., Οι κεφαλαιακές υποχρεώσεις των πιστωτικών ιδρυμάτων μετά την ενσωμάτωση της Οδηγίας 93/6/ΕΟΚ, Δελτίο ΕΕΤ, α΄ Τριμηνία,1996
- [11] Κορλίρας Π., Εισαγωγή στη Νομισματική Θεωρία, Εκδόσεις Το Οικονομικό, Αθήνα 1998
- [12] Προβόπουλος Γ., Το ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα-Τάσεις και προοπτικές, Εκδόσεις IOBE,1995
- [13] Αλεξάκης Π., Το χρηματοπιστωτικό σύστημα, ΕΑΠ, Πάτρα, 1999

- [14] Παπούλιας Γ., Χρηματοπιστηριακές επενδύσεις. Ανάλυση και διαχείριση, εκδ. Δ.Μαραθιά @ Σία, Αθήνα, 1989
- [15] Miller Roger LeRoy and VanHoose David., Modern theory and banking, Third Edition, McGraw-Hill International Editions, New York, 1995
- [16] Συριόπουλος Κ., Διεθνείς Κεφαλαιαγορές, Τόμος Ι-Θεωρία και Ανάλυση, Εκδόσεις Ανικούλα, Θεσσαλονίκη, 1999
- [17] Γκόρτσος Χ., Οι κίνδυνοι των Παραγώγων Χρηματοπιστωτικών Μέσων και οι Κεφαλαιακές Απαιτήσεις των τραπεζών για την κάλυψή τους, Συλλογική Έκδοση: Το Ελληνικό Χρηματοπιστωτικό Σύστημα, Τάσεις και Προοπτικές, Επιμέλεια Γ. Προβόπουλος, Αθήνα, 1995
- [18] Προβόπουλος Γ & Γκόρτσος Χ., Το νέο Ευρωπαϊκό Χρηματοοικονομικό Περιβάλλον, Τάσεις και Προοπτικές, ΕΕΤ –Αντ. Ν. Σάκουλας, 2004
- [19] Από την ιστοσελίδα: <http://el.wikipedia.org/>
- [20] Από την ιστοσελίδα: <http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Supervision/stresstest.aspx>
- [21] Παγουλάτος Γιώργος, Η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος 1940-2000, Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος Πρόγραμμα Ερευνών Ιστορικού Αρχείου, Αθήνα, 2006
- [22] Τουρκολιάς Αλέξανδρος, Ναυτιλιακή Λέσχη Πειραιά (Ομιλία του Διευθύνοντος Συμβούλου), Από το Αρχείο της ΕΤΕ, 2013
- [23] Τουρκολιάς Αλέξανδρος, Συνέντευξη 30.03.2014 Από την ιστοσελίδα: http://s.kathimerini.gr//resources/2014-03/img_2671-thumb-large.jpg
- [24] Friedman M. and Schwartz, A.K. (1963), A money history of the United States, 1867-1960, Princeton University Press, Princeton
- [25] Kindleberger C.P., (1978), Manias, panics and crashes, MacMillan, London

- [26] Minskin F.S., (1992): "Anatomy of a financial crisis", *Journal of evolutionary Economics*, 2, 115-130
- [27] Στράντζαλης Δημήτρης, Η παγκόσμια χρηματοοικονομική κρίση και η επίδρασή της στις ελληνικές τράπεζες, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 2010
- [28] Από την ιστοσελίδα: www.nbg.gr/wps/ports1/.
- [29] Απολογισμοί Εθνικής Τράπεζας 1940-2000, Διεύθυνση Σχεδιασμού και Οικονομικού Ελέγχου, Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήνα
- [30] Βασιλείου Δ. «Αναζητώντας τα πιθανά προβλήματα της Εθνικής Τράπεζας», στο Α.Α.Κιντής (επιμ.) Το παρόν και το μέλλον της ελληνικής οικονομίας, τ.Α', Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα 1997
- [31] Γαλάνης Θ.Ν., Θέματα τραπεζικής πολιτικής, Αθήνα 1960
- [32] Γεωργούτσος Δ. και Ν. Καραμούζης, «Η νομισματική πολιτική στην Ελλάδα και τα διατραπεζικά επιτόκια κατά το 1994», στο Γ. Προβόπουλος (επιμ.), Το ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα, Τάσεις και προοπτικές, ΙΟΕΒΕ/Alpha Τράπεζα Πίστεως, Αθήνα 1995
- [33] Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, Ιστορικό Χρονολόγιο 1841-2001, Ιστορικό Αρχείο Εθνικής Τράπεζας, Αθήνα 2001
- [34] Ζαβιτζιάνος Κ.Γ., Η διοίκηση της Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος κατά τα έτη 1941 και 1942, Αθήνα χ.χ.
- [35] Καλογήρου Γ. «Προβληματικές δομές στην ελληνική βιομηχανία: Η δημιουργία και οι απόπειρες αντιμετώπισης του προβλήματος. Δημόσιες και ιδιωτικές τράπεζες». Στο Τ. Γιαννίτσης κ.ά. Βιομηχανική και τεχνολογική πολιτική στην Ελλάδα, Θεμέλιο, Αθήνα, 1993
- [36] Κωστόπουλος Στ. Ι. Η πολιτική της συγχωνεύσεως των τραπεζών, Αθήνα 1953
- [37] Μητσός Α., Η ελληνική βιομηχανία στη διεθνή αγορά, Θεμέλιο, Αθήνα 1989

- [38] Μίρκος Γ., Η πολιτική της αναδιάταξης, 1993-1996, Νέα Σύνορα-Λιβάνης, Αθήνα 1997
- [39] Παντελιάς Σ., «Περιθώριο επιτοκίων χορηγήσεων και καταθέσεων στον ελληνικό τραπεζικό τομέα: μύθοι και πραγματικότητες». Δελτίο Ένωσης Ελληνικών Τραπεζών, τχ.21-22, ΑΒ, 2000
- [40] Παπαδάκης Ι., Η πολιτική των κατευθυνόμενων επιτοκίων, ΙΟΕΒΕ. Αθήνα 1978
- [41] Παπαδάκης Ι.Μ., Ζημιόγones βιομηχανίες, Η ανεπάρκεια στις πηγές των κεφαλαίων τους, ΙΟΕΒΕ, Επίκαιρα Θέματα 4, Αθήνα 1986
- [42] Προβόπουλος Γ., Π.Καπόπουλος, Η δυναμική του χρηματοοικονομικού συστήματος, Κριτική, Αθήνα 2001
- [43] Σταθάκης Γ., Το δόγμα Τρούμαν και το Σχέδιο Μάρσαλ, Η ιστορία της αμερικανικής βοήθειας στην Ελλάδα, Βιβλιόγραμμα, Αθήνα 2004
- [44] Σταϊκούρας Χ., «Δομή και λειτουργία εσόδων των ελληνικών τραπεζών: Τάσεις, προκλήσεις και προοπτικές» στο Γ.Προβόπουλος, Χρ. Γκόρτσος (επιμ.) , Το νέο ευρωπαϊκό χρηματοοικονομικό περιβάλλον, ΕΕΤ/Σάκκουλας, Αθήνα 2004
- [45] Τράπεζα της Ελλάδος. Τα πρώτα πενήντα χρόνια της Τραπεζής της Ελλάδος, Αθήνα 1978
- [46] Χαλικιάς Δ., Δυνατότητες και προβλήματα πιστωτικής πολιτικής, Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήνα 1976
- [47] Branson H.W., «Financial Market Integration, Macroeconomic Policy and the EMS», in C.Bliss & J.Braga de Macedo (eds), Unity with Diversity in the European Economy, Cambridge UP, Cambridge 1990
- [48] McKinnon I.R., The Order of Economic Liberalization, Johns Hopkins UP, Ν.Υόρκη 1991
- [49] OECD Economic Surveys: Greece 1998, OECD, Παρίσι 1998
- [50] Pagoulatos G., Greece's New Political Economy. State, Finance and Growth from Postwar to EMU, Palgrave Macmillan, Basingstoke and New York 2003

- [51] Tsakalatos E., « The Political Economy of Social Democratic Economic Policies: the PASOK Experiment in Greece, Oxford Review of Economic Policy,1998
- [52] «Profit without End:Capitalism is Just Getting Started”, στο MRZine,28/7/2007

Πρωτογενείς πηγές

Ιστορικό Αρχείο Εθνικής Τράπεζας (ΙΑΕΤΕ,Α1)

Σ2 Αρχεία διοικητών, διευθυντών και στελεχών της ΕΤΕ

Σ3 Πρακτικά συνεδριάσεων

Σ32 Κατοχή-Ανασυγκρότηση

Έκθεση του διοικητή της ΕΤΕ, διάφορα έτη

Ισολογισμοί ΕΤΕ

Πρακτικά ΔΣ/ΓΣ ΕΤΕ/ΕΤΕΑ

Ιστορικό Αρχείο Ομίλου Πειραιώς

Τράπεζα της Ελλάδος, Έκθεση του διοικητή, διάφορα έτη

Πρακτικά της Βουλής

Εφημερίς της Κυβερνήσεως

